

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มที่มีด : กรณีศึกษา
ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พิมพ์วัลล्यूซ์ พัฒนอรธกร

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2563
ลิขสิทธิ์ของสถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด : กรณีศึกษา
ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

พิมพ์วัลย์ ชัยพัฒนอรธร

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน
ปีการศึกษา 2563

**MAINTAINING LOCAL WISDOM OF THE KNIFE FORGING
GROUP: A CASE STUDY OF BAN PHO SUB-DISTRICT,
MUEANG DISTRICT, NAKHON RATCHASIMA PROVINCE**

**BY
PIMWALAN PHATTHANAATTHAKON**

**THE THESIS SUBMITTED IN PARTIAL FULFILLMENT
OF THE DEGREE OF MASTER OF ARTS
IN THE PROGRAM OF
INTERGRATED LOCAL DEVELOPMENT
FACULTY OF GRADUATE STUDY
LEARNING INSTITUTE FOR EVERYONE (LIFE)**

2020

วิทยานิพนธ์เรื่อง (Title)	การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด : กรณีศึกษา
ผู้วิจัย	ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
สาขาวิชา	พิมพ์วลัญช์ พัฒนอรรถกร
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
	อาจารย์ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ

คณะกรรมการการสอบวิทยานิพนธ์

ลงชื่อ..... ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เวหา เกษมสุข)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้ทรงคุณวุฒิ)
(อาจารย์ ดร.สุรัตน์ เพชรนิล)

ลงชื่อ..... กรรมการ (อาจารย์ที่ปรึกษา)
(อาจารย์ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ)

ลงชื่อ..... กรรมการ (ผู้แทนบัณฑิตศึกษา)
(รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภการ สิริไพศาล)

ลงชื่อ..... เลขานุการ
(อาจารย์อัญมณี ชุมณี)

บัณฑิตศึกษา สถาบันการเรียนรู้เพื่อปวงชน อนุมัติให้วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ

บทคัดย่อ

วิทยานิพนธ์เรื่อง	การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด : กรณีศึกษา ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
ชื่อผู้เขียน	พิมพ์วัลลภษ์ พัฒนอรรถกร
ชื่อปริญญา	ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชา	การพัฒนาท้องถิ่นแบบบูรณาการ
ปีการศึกษา	2563
อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์	อาจารย์ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงานและการบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ 2) แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 18 คน เครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกตแบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม โดยใช้วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา ผลการวิจัยพบว่า

1. บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงานและการบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่า ช่างตีมิดได้รับองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นจากพี่น้องสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ซึ่งนายเพชร มีฝีมือดีในการตีมิด และได้ถ่ายทอดให้แก่คนในชุมชนจากรุ่นสู่รุ่น วิชาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ได้จดทะเบียนวิชาหกิจชุมชน เมื่อปีพ.ศ. 2550 ศักยภาพของกลุ่มประกอบด้วย ด้านร่างกาย จิตใจและสติปัญญา ผลงานกลุ่มตีมิด มีเอกลักษณ์คือ มิดคม แข็งแรงทนทาน สวยงาม ใช้งานนาน ได้รับรางวัลสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ระดับห้าดาว ส่วนการบริหารจัดการ ด้านบุคลากร มีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน มีกรรมการและสมาชิก 30 คน ด้านการเงิน มีการลงทุนจากสมาชิก ขึ้นค่าหุ้นละ 100 บาท มีการกู้ยืมเงินจากหน่วยงานภาครัฐมาลงทุน และประธานรับซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกโดยให้ราคาที่แพงกว่าร้านค้าทั่วไป 20-30 บาท ด้านวัสดุอุปกรณ์ พบว่าวัสดุ มีเหล็กและด้ามไม้ ส่วนอุปกรณ์ที่ใช้ตีมิด ได้แก่ เลื่อยตัดเหล็ก เครื่องเจียรไฟฟ้า ตะไบ เครื่องสว่างไฟฟ้า และเครื่องตีมิดไฮดรอลิก เป็นต้น ด้านการผลิต มีขั้นตอน ได้แก่ การตัดและผ่าเหล็ก การแบนหรือตีหลาย การตีแต่ง การตอกตราสัญลักษณ์ การตะไบตกแต่ง การทำด้าม การชุบคมมิด และการตกแต่ง ส่วนด้านการตลาด จำหน่ายผลิตภัณฑ์ตลาดภายใน และตลาดภายนอกชุมชน

2. แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมืด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา พบว่ามี 5 แนวทาง ดังนี้ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

คำสำคัญ : การดำรงภูมิปัญญา, ภูมิปัญญาท้องถิ่น, ตีมืด

Abstract

Thesis Title	Maintaining Local Wisdom of the Knife Forging Group:A Case Study of Ban Pho Sub-District, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province.
Researcher	Pimwalan Phatthanaatthakon
Degree	Master of Arts
In the Program of	Intergrated Local Development
Year	2020
Principal Thesis Advisor	Dr.Wongsatit Wisupee

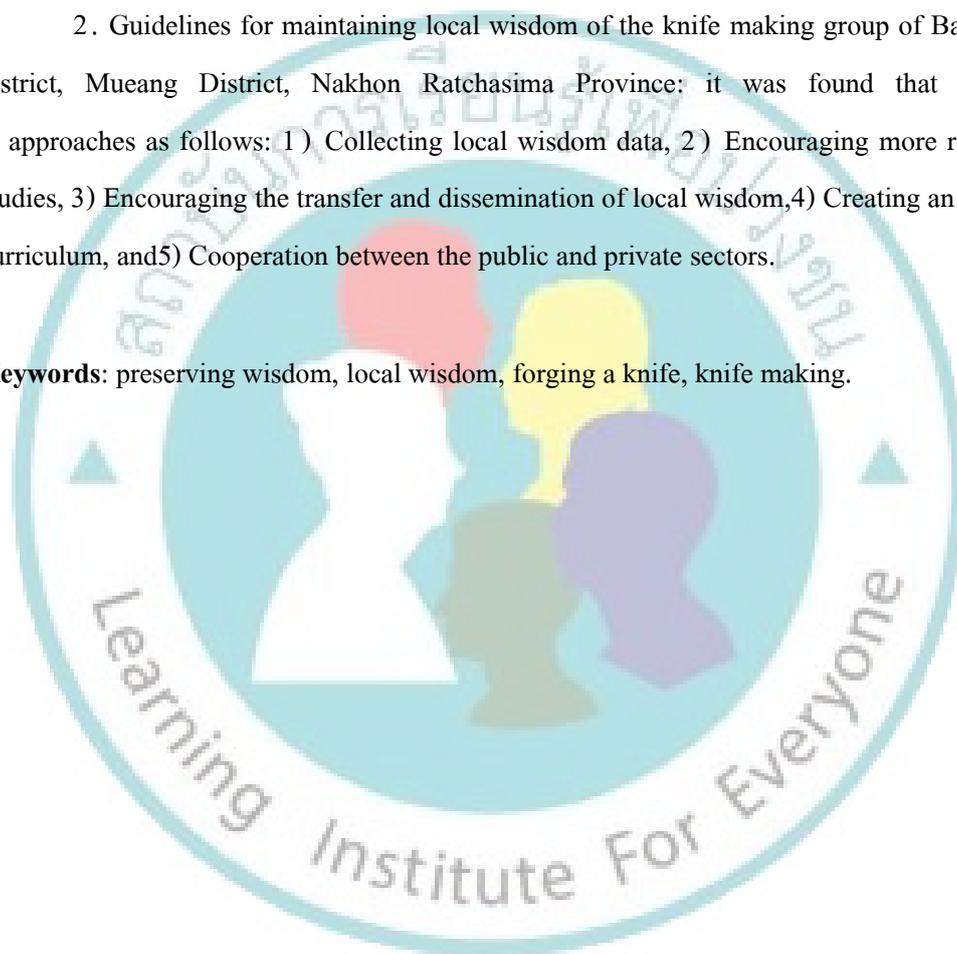
This research aims to study 1) community context, background of local wisdom, group potential, results and management of the Knife Forging Group, Ban Pho Sub-District, 2) guidelines for maintaining local wisdom of the Knife Forging Group Ban Pho Subdistrict, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province. It is a qualitative research. A total of 18 participants were sampled. Data collection tools were observation forms, interview forms, and group discussion issues, using content analysis method. The results showed that

1 . Community context, history of local wisdom group potential The results and management of the knife strike group in Ban Pho Sub-district, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province: It was found that the knifemaker received local wisdom from the Lao People's Democratic Republic (Lao PDR) brother named Mr. Petch, well-known for his craftsmanship. The art of knifemaking has been passed on to the people in the community from generation to generation. The community enterprise of Ban Pho Sub-District, run by women's organization, was registered in 2007 . The group's potential includes physical, mental and intellectual aspects. The work of the knife making group has its uniqueness in that the knife is sharp, strong, durable, beautiful, and can be used for a long time. It has been awarded the best five-star OTOP award. As for the management of personnel, Mrs. Mala Plangklang was the chairperson with 30 committee and members. In finance, there is a minimum share from members of 100 baht per share, borrowing money from government agencies to invest, and the president bought products from members by giving them a price that was 20-30 baht more expensive than

general stores. In terms of materials and equipment, it was found that the materials were steel and wooden handles. The equipment used to strike the knife is a hacksaw, Electric grinder, file, electric light and hydraulic knives, etc. The production process includes cutting and slitting steel, flatening or flat striking, forging, decorative stamping, filing, hilt making, plating and decorative finishing. For marketing, the products are sold to the internal market and markets outside the community.

2. Guidelines for maintaining local wisdom of the knife making group of Ban Pho Sub-district, Mueang District, Nakhon Ratchasima Province: it was found that there were 5 approaches as follows: 1) Collecting local wisdom data, 2) Encouraging more research and studies, 3) Encouraging the transfer and dissemination of local wisdom, 4) Creating an educational curriculum, and 5) Cooperation between the public and private sectors.

Keywords: preserving wisdom, local wisdom, forging a knife, knife making.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จเรียบร้อยด้วยดี โดยได้รับความกรุณาจากอาจารย์ ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทิ อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ที่ท่านได้กรุณาดูแลเอาใจใส่อย่างดียิ่ง ซึ่งให้คำแนะนำและตรวจแก้ไขข้อบกพร่องของวิทยานิพนธ์ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณไว้ ณ โอกาสนี้

ขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์จันทงค์ แรกพิณีจ อธิการบดีสถาบันการเรียนรู้ เพื่อปวงชน ผู้บริหาร คณาจารย์ และเจ้าหน้าที่ทุกท่าน ตลอดจนผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เวหา เกษมสุข ประธานสอปปก.นวิ. วิทยานิพนธ์ อาจารย์ ดร.สุรัตน์ เพชรนิล ผู้ทรงคุณวุฒิ รองศาสตราจารย์ ดร.ศุภการ สิริไพศาล ผู้แทนบัณฑิตศึกษา/ผู้ช่วยอธิการบดี และอาจารย์ อัญมณี ชุมณี เลขานุการ

ขอขอบคุณนางมาลา ปลั่งกลาง ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ พร้อมด้วยกรรมการและสมาชิก ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับงานวิจัยทุกท่าน ที่ได้กรุณาให้ข้อมูล และเข้าร่วมกระบวนการวิจัยในครั้งนี้ รวมถึงเพื่อนนักศึกษามหาบัณฑิต รุ่นที่ 2/2556 ทุกท่านที่ให้คำแนะนำและให้กำลังใจเป็นอย่างดี

คุณค่าและประโยชน์ที่ได้จากการทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ขอมอบบูชาพระคุณบิดามารดา คุณพ่ออินทร์-คุณแม่โฉมศรี อ่อนทองกลาง ครูอาจารย์ และญาติพี่น้องทุกท่าน ตลอดจนครอบครัวพัฒนาอรรดกร ที่ให้การส่งเสริมสนับสนุนและให้กำลังใจด้วยดีมาโดยตลอด ส่งผลให้ผู้วิจัยมีกำลังใจที่ดีต่อสู้ฟันฝ่าอุปสรรค จนสำเร็จการศึกษาเป็นมหาบัณฑิตด้วยความภาคภูมิใจเป็นอย่างยิ่ง

พิมพ์วัลล्यूซ์ พัฒนาอรรดกร

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ก
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ค
กิตติกรรมประกาศ.....	จ
สารบัญ.....	ฉ
สารบัญตาราง.....	ช
สารบัญภาพ.....	ฉ
บทที่	
1 บทนำ	
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา.....	1
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	4
ขอบเขตของการวิจัย หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง.....	4
ประชากร กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย.....	4
คำถามสำคัญในการวิจัย.....	5
คำนิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ.....	6
2 ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	
แนวคิดทฤษฎีปัญหาท้องถิ่น.....	7
แนวคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน.....	26
องค์ความรู้ด้านการตีมีด.....	31
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	38
กรอบความคิดการวิจัย.....	42
3 วิธีดำเนินการวิจัย	
รูปแบบในการวิจัย วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย.....	43
ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง.....	44

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	44
วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล.....	46
สถานที่ใช้ในการวิจัย.....	48
ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย.....	48
ปฏิทินการปฏิบัติงาน.....	48
4 ผลการวิจัย	
บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มที่มีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.....	50
แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มที่มี ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.....	85
5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	
สรุปผลการวิจัย.....	90
อภิปรายผลการวิจัย.....	94
ข้อเสนอแนะ.....	99
บรรณานุกรม.....	102
ภาคผนวก.....	109
ภาคผนวก ก. แบบสังเกต.....	110
ภาคผนวก ข. แบบสัมภาษณ์.....	111
ภาคผนวก ค. ประเด็นการสนทนากลุ่ม.....	113
ภาคผนวก ง. สำเนาเอกสารสำคัญ.....	115
ภาคผนวก จ. ภาพประกอบการวิจัย.....	120
ประวัติผู้วิจัย.....	126

สารบัญตาราง

ตารางที่	หน้า
3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงานการวิจัยเรื่อง การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมืด : กรณีศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.....	48
4.1 จำนวนครัวเรือนจำแนกตามอาชีพ ปีพ.ศ.2562.....	52
4.2 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนระดับตำบล ปีพ.ศ.2562.....	53
4.3 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีระดับตำบล ปีพ.ศ.2562.....	54
4.4 สรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ.2562.....	55
4.5 สรุปรายจ่ายของแต่ละครัวเรือนข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ.2562.....	56

สารบัญภาพ

ภาพที่	หน้า
2.1 การหลาบเล็ก.....	35
2.2 การขึ้นรูปมิด (การซ้ำ).....	35
2.3 การแต่งมิด.....	36
2.4 การโสกมิด.....	37
2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	42
4.1 เสียม (รหัสไอทอป 300102935202).....	64
4.2 มิด (รหัสไอทอป 30010013558226).....	65
4.3 ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์.....	66
4.4 นางมาลา ปลั่งกลาง (ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีฯ).....	68
4.5 แผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีฯ.....	69
4.6 สมาชิกส่วนหนึ่งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์.....	70
4.7 เหล็กแหนบรอนด์.....	72
4.8 แวะชมร้านค้าในชุมชนที่จำหน่ายด้ามมิดและด้ามจอบ เสียม.....	73
4.9 ค้อนตีเหล็ก.....	73
4.10 พัดลม.....	74
4.11 คีมจับเหล็ก.....	74
4.12 ทั่งสำหรับรองตีมิด.....	75
4.13 เครื่องเจียรคมมิด.....	75
4.14 เตาไฟ.....	76
4.15 เตาไฟอ่างน้ำและน้ำชุบสำหรับชุบคมมิด.....	77
4.16 เครื่องไฮโดรลิกสำหรับตีมิด.....	77
4.17 ผลิตภัณฑ์มีดประเภทต่างๆ.....	80
4.18 มีดประเภทต่างๆ ที่กลุ่มรับซื้อจากสมาชิก.....	81
4.19 ร้านค้าในชุมชนที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่กลุ่มนำมาจำหน่ายให้.....	81
4.20 การนำมิดและผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปออกบูทเพื่อจำหน่าย.....	82
4.21 อาจารย์ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุทธิ (ภาพซ้าย) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สั่งทำมิด.....	83

สารบัญภาพ (ต่อ)

ภาพที่	หน้า
4.22 พ่อค้ารถรับซื้อมีดและผลิตภัณฑ์ต่างๆ ในชุมชน.....	84
4.23 เว็บเพจของวิสาหกิจชุมชนตีมีดตำบลบ้านโพธิ์.....	85
1. สำเนาเอกสารการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน.....	115
2. เอกสารสำเนามาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม.....	116
3. สำเนาเอกสารผลิตภัณฑ์มาตรฐานจังหวัดนครราชสีมา.....	117
4. สำเนาประกาศนียบัตร OTOP ระดับสองดาว.....	118
5. สำเนาประกาศนียบัตร OTOP ระดับสี่ดาว.....	119
6. สัมภาษณ์นางมาลา ปลั่งกลาง (ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีฯ).....	120
7. สัมภาษณ์นางมาลา ปลั่งกลาง (ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีฯ).....	120
8. สัมภาษณ์ช่างตีมีด.....	121
9. สัมภาษณ์ช่างตีมีด.....	121
10. สังเกตการณ์และสัมภาษณ์ช่างตีมีด.....	122
11. สังเกตการณ์และสัมภาษณ์ช่างตีมีด.....	122
12. สัมภาษณ์ช่างตีมีด.....	123
13. โรงงานตีมีดในชุมชน.....	123
14. สัมภาษณ์เจ้าของร้านธานีมีดโคราช.....	124
15. สัมภาษณ์พ่อค้าที่มารับซื้อมีด.....	124
16. สัมภาษณ์นางณัฐพร วิโรจน์วงษ์ชัย (รองปลัดเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์).....	125

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในอดีตคนภาคอีสานมีการเรียนรู้ที่จะปรับตัวให้เข้ากับสภาพแวดล้อม โดยเฉพาะเรียนรู้ที่จะใช้ภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการพัฒนาเครื่องมือ เครื่องใช้ให้สามารถอยู่ร่วมกับสังคมและธรรมชาติได้ทั้งด้านประดิษฐ์กรรมและหัตถศิลป์ ที่บ่งบอกหรือสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาที่อยู่เบื้องหลังอันได้สั่งสมและสืบสานมาช้านาน เช่น การปลูกบ้าน สร้างเรือน การต่อเรือนแพ การทำเครื่องมือเกษตรกรรม การจับสัตว์น้ำ-สัตว์บก การทำเครื่องปั้นดินเผา การทำอาหารและถนอมอาหาร การใช้สมุนไพรเป็นตัวยาและอาหาร รวมไปถึงการทำอาวุธและเครื่องรางของขลัง เครื่องประดับ รวมความว่า มนุษย์ได้ใช้สติปัญญาคิดประดิษฐ์สิ่งของขึ้นใช้ในการดำเนินชีวิตอย่างหลากหลายมากชนิด (เอกวิทย์ ณ ถลาง, 2540, หน้า 328)

ความสนใจในแง่การศึกษาชีวิตและความคิดของชาวบ้านในสังคมไทยมีมายาวนาน แต่กระแสภูมิปัญญาที่มีลักษณะเฉพาะเจาะจง ไม่ได้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาหรือสูญหายไปจากสังคม หากแต่เป็นสิ่งที่สอดคล้องและสนองตอบต่อบริบทการเปลี่ยนแปลงทางสังคมของประเทศไทย ในขณะนี้ เนื่องจากภูมิปัญญาเป็นสิ่งที่กินความกว้างขวาง ครอบคลุมความคิด ประสบการณ์และปฏิบัติการหลายอย่าง ซึ่งเป็นหัวใจหลักของการพัฒนาที่เน้นมิติด้านสังคมวัฒนธรรมที่มีชาวบ้านเป็นศูนย์กลาง (ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร, 2548, หน้า 6) แม้ว่าจะมีกระแสโลกาภิวัตน์เข้ามาครอบงำสังคมไทยบ้างก็ตาม แต่กลับทำให้ภูมิปัญญาไทยต้องปรับตัวให้ทันกับกระแสโลกาภิวัตน์ของโลก (เจตนา นาควัชร, 2543, หน้า 24)

การส่งเสริมการพัฒนาชุมชนแห่งการเรียนรู้ที่ชัดเจนครอบคลุมทั้งหลักการและแนวทางปฏิบัติที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องจะต้องดำเนินการได้นั้นควรกำหนดคน โยบายหรือวาระแห่งชาติ โดยจุดเริ่มต้นของการเรียนรู้ คือ บ้านและชุมชน สามารถจัดให้เกิดการเรียนรู้ได้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต โดยเริ่มจากบุคคลในชุมชนที่ประชาชนให้ความเคารพนับถือศรัทธา ได้แก่ ครู ผู้เฒ่าผู้แก่ ปราชญ์ชาวบ้าน ภูมิปัญญาท้องถิ่น ซึ่งสิ่งเหล่านี้อยู่กับสังคมไทยมาอย่างช้านาน (สุมาลี สังข์ศรี, 2548, หน้า 37)

การศึกษาภูมิปัญญาท้องถิ่น จึงเป็นการศึกษาความรู้ ความสามารถในการดำเนินชีวิตของคนในพื้นที่นั้น ๆ โดยใช้ปัญญาทางสังคมผสมผสานความกลมกลืนกันในหลายมิติด้วยกันทั้งมิติทางศาสนา สภาพภูมิอากาศ สภาพแวดล้อม การประกอบอาชีพ และกระบวนการถ่ายทอดความรู้ที่สืบทอดมาจนหลายชั่วอายุคน เกิดจากการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์เป็นระยะเวลายาวนาน โดยอาศัยภูมิปัญญาที่มีอยู่มาใช้ในการปรับตัวและแก้ปัญหาในการดำเนินชีวิต จนเหมาะสมกับสภาพแวดล้อมของธรรมชาติและสังคม

มิด ถือเป็นเครื่องมือชนิดแรกๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นมา เพื่อใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ในกิจกรรมต่างๆ มาเป็นเวลาช้านาน มิดเป็นทั้งอาวุธและเครื่องมือในการประกอบอาชีพ บางครั้งมิดยังนำไปเป็นเครื่องประดับ การประดิษฐ์มิดขึ้นมาใช้ในอดีตนั้นจะต้องเป็นบุคคลที่มีความรู้ ความชำนาญเป็นอย่างมากและมีการถ่ายทอดความรู้กันมาอย่างต่อเนื่อง แต่ในปัจจุบันที่สังคมมีการเปลี่ยนแปลง การผลิตมิดจึงนำเอาเทคโนโลยีมาใช้ในการผลิตมากขึ้น การดำรงอยู่ของภูมิปัญญาของบุคคลหรือของชุมชนด้านการตีมิดหรือผลิตมิดกำลังลดน้อยถอยลง ทำให้ชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาในการทำมิดกำลังเผชิญกับวิกฤติของการสูญหายทางภูมิปัญญา (ทวีป ศิริรัศมี และพรพิมล เตรียมวัง, 2549, หน้า 1)

ชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นชุมชนทำมิดมายาวนานหลายชั่วอายุคน โดยสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ จากการสัมภาษณ์ประธานวิสาหกิจชุมชนเล่าว่า “ตามประวัติได้สืบทอดภูมิปัญญาการตีมิดมาจากพี่น้องสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) ที่อพยพมาอยู่ประเทศไทยและชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ เมื่อร้อยปีเศษ ได้มีช่างชาวลาวชื่อนายเพชร เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ชุมชนบ้านโพธิ์ และได้แต่งงานกับนางพิณ ชาวไทย มีครอบครัวอยู่ในชุมชนเล็กๆ แห่งนี้ จากนั้นได้ตีมิดเป็นอาชีพเลี้ยงครอบครัวเรื่อยมา นายเพชรได้ถ่ายทอดภูมิปัญญาการตีมิดให้แก่คน ในชุมชนจากน้อยคนขยายเป็นกลุ่มสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน ส่งผลให้การตีมิดได้รับความนิยม จากประชาชนทั่วไป สามารถสร้างชื่อเสียงและรายได้ให้แก่คนในชุมชนได้เป็นอย่างดี ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ได้แก่ การตีมิดนั่นเอง แต่ในปัจจุบันการตีมิดกำลังได้รับความนิยมลดลง มีช่างที่มีฝีมือและความชำนาญในการตีมิดน้อยลง เมื่อตัวเองเสียชีวิตไปแล้ว ลูกหลานไม่ดำรงหรือสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมิดจากบิดามารดา และในอนาคตการตีมิดอาจจะสูญหายไป” (มาลา ปลั่งกลาง, 2562, การสัมภาษณ์)

ชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ มีการรวมกลุ่มกันตีมิด ทั้งที่เป็นกลุ่มตามธรรมชาติ และรวมกลุ่มกันเพื่อไปจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มตีมิดบ้านมะค่า 66 หมู่ที่ 6 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพตีมิด 66 หมู่ 9 และวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสตรีตำบลบ้านโพธิ์ 73 หมู่ 7 ผู้วิจัยมีความสนใจวิสาหกิจชุมชนกลุ่มอาชีพสตรีตำบลบ้านโพธิ์เป็นพิเศษ

เนื่องจากเป็นกลุ่มใหญ่ที่สุดในตำบลบ้านโพธิ์ มีสมาชิกทุกหมู่บ้าน มีการบริหารจัดการที่ดีและมีสวัสดิการรับซื้อเมล็ดจากสมาชิกอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อเป็นการช่วยเหลือให้สมาชิกมีรายได้และกำไรตามความเหมาะสม ดังนั้น วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่บ้านเลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ชุมชนแสนเมือง ได้จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 7 เดือนกันยายน พุทธศักราช 2550 รหัสทะเบียน 4-30-01-15/1-0003 โดยมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน มีกรรมการ 20 คน และสมาชิก 10 คน กลุ่มนี้มีวัตถุประสงค์ความสำเร็จในการบริหารจัดการด้านบุคลากร การเงิน วัสดุอุปกรณ์ การผลิตและการตลาด ส่งผลทำให้กลุ่มมีขีดได้รับรางวัลสุดยอดผลิตภัณฑ์หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ระดับห้าดาว เมื่อปีพ.ศ.2563 ประเภท “มีด” เอกลักษณะ คือ มีดคม ทนทาน แข็งแรง สวยงามและใช้ได้นาน” นอกจากนี้ทางกลุ่มยังผลิตจอบ ขวาน เสียม และอื่นๆอีกมากมาย ในปัจจุบันนำวิดกักขังเนื่องจากช่างตีเหล็กมีแต่ผู้สูงวัย นับวันร่างกายก็เหนื่อยล้าไปตามวัย บางท่านก็เลิกตีมีดเนื่องจากอายุมากทำงานไม่ไหว ส่วนที่กำลังทำอยู่ไม่รู้ว่าในอนาคตจะมีลูกหลานสืบทอดอาชีพตีมีดอีกหรือไม่ เป็นคำถามที่ต้องการคำตอบ

ดังนั้น ผู้วิจัยจึงสนใจอย่างยิ่งที่จะศึกษาวิจัย การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ภูมิศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการศึกษาวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ซึ่งมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงานและการบริหารจัดการกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ และแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยอาศัยแนวทาง 5 ประการ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ดังนั้น จึงเป็นการเรียนรู้ถึงคุณค่าการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการทำมีด เพื่อนำผลไปสู่การอนุรักษ์ศิลปหัตถกรรมการทำมีดที่มีชื่อเสียงของชุมชน และสร้างความเข้มแข็งของชุมชน ตลอดจนส่งเสริมให้เกิดอาชีพสร้างรายได้ในด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม โดยอาศัยภูมิปัญญาท้องถิ่นเป็นบรรทัดฐานในการพัฒนาชุมชนต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตมิตตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2. เพื่อศึกษาแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตมิต ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ขอบเขต หรือสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่อง

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านพื้นที่

การวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษาการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตมิตตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยพื้นที่วิจัย ได้แก่ วิชาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ หมู่ที่ 7 ชุมชนแสนเมือง ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งเป็นชุมชนที่ใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการตมิตเป็นอาชีพและหารายได้ในการดำรงชีวิต

2. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การวิจัยครั้งนี้ เป็นการศึกษาการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตมิตตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีการศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวความคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน องค์ความรู้การตมิต และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง จากนั้นผู้วิจัยนำองค์ความรู้มาสร้างกรอบความคิดการวิจัย

3. ขอบเขตระยะเวลา

การวิจัยครั้งนี้ มีขอบเขตระยะเวลา โดยเริ่มทำการวิจัยเดือนตุลาคม พ.ศ.2560 – เดือนสิงหาคม พ.ศ. 2564

ประชากร/กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพตมิต ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนทั่วไป ที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตมิตตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัย จำนวน 18 ราย ดังนี้

2.1 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรี ตำบลบ้านโพธิ์ 10 ราย เป็นการคัดเลือกตัวแทนจากหมู่บ้านละ 2 คน

2.2 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน,เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ,เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ และเจ้าหน้าที่สถานศึกษา 4 ราย โดยเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์

2.3 ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน 1 ราย เป็นร้านค้าร้านใหญ่ที่สุดในชุมชนที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเหล็กของชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านโพธิ์

2.4 พ่อค้ารถเร่ 1 ราย เป็นลูกค้าประจำที่มารับซื้อผลิตภัณฑ์ในชุมชน

2.5 ชาวบ้านที่มาซื้อมีด 2 ราย เป็นลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์เป็นประจำ

คำถามสำคัญในการวิจัย

1. บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นอย่างไร
2. แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา มีลักษณะแนวทางเป็นอย่างไร

คำนิยามศัพท์เฉพาะ

ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ หรือระบบของความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของชีวิต ที่มีคุณค่าของประชาชนในตำบลบ้านโพธิ์ เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาการจัดการ และการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในบริบทชุมชนและสังคม เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์ และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ซึ่งได้รับการศึกษาถ่ายทอดจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง เช่น ภูมิปัญญาการตีมีด เป็นต้น

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง การคงไว้ รักษาไว้ ซึ่งองค์ความรู้ ทักษะ ภูมิปัญญาวิถีชีวิต ความเป็นอยู่ด้านปัจจัยสี่ที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยเฉพาะด้านการตีมีด ซึ่งอาศัยแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ประการ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง การสร้างสรรค์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ด้านปัจจัยสี่ขึ้นมาด้วยมือของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์การใช้สอย มีความงดงามและประณีต โดยมีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อสะท้อนถึงอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยหัตถกรรมบางประเภทอาจต้องใช้เวลาในการทำและพัฒนาสืบต่อกันนานหลายยุคสมัย

ภูมิปัญญาด้านการตีมีด หมายถึง ความรู้ ทักษะ ความสามารถและประสบการณ์ของชาวบ้านในชุมชน/ท้องถิ่นนั้น ๆ ที่เกิดจากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตมาใช้ในการตีมีด

วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ หมายถึง ชาวบ้านในตำบลบ้านโพธิ์ที่เป็นสุภาพสตรีรวมกลุ่มกันเพื่อไปจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ต่อนายทะเบียนอำเภอเมืองนครราชสีมา เมื่อวันที่ 7 เดือนกันยายน พุทธศักราช 2550 รหัสทะเบียน 4-30-01-15/1-0003 โดยมีกิจกรรม 3 ประเภท ได้แก่ การตีมีด, เย็บผ้าคลุม และการทำดอกไม้ประดิษฐ์จากพลาสติก

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ ทราบถึงคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
2. ชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ ได้เข้าใจถึงการดำรงอยู่และการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
3. เพื่อเป็นแนวทางการดำรง และสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และชุมชนอื่น ๆ
4. เพื่อเป็นองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการตีมีดแก่ชุมชนอื่น ๆ ที่มีความสนใจศึกษาเรียนรู้ และสามารถนำไปประกอบอาชีพหลักหรือเสริมได้
5. เพื่อเป็นข้อมูลสารสนเทศแก่หน่วยงานภาครัฐและเอกชน เช่น สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตรอำเภอ และสถานศึกษา เป็นต้น เพื่อการส่งเสริมและสนับสนุนการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดให้คงอยู่สืบไป

บทที่ 2

ทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มติमित: กรณีศึกษาดำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัย และขอนำเสนอทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยเรียงตามลำดับ ดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น
2. แนวคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน
3. องค์ความรู้การติमित
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
5. กรอบความคิดการวิจัย

แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น

ภูมิปัญญาท้องถิ่นสะสมขึ้นมาจากประสบการณ์หรือความชัดเจนจากชีวิตและสังคม ในท้องถิ่นหนึ่ง ๆ เพราะฉะนั้นจึงมีความสอดคล้องกับเรื่องของท้องถิ่นมากกว่าภูมิปัญญาที่มาจากข้างนอก ซึ่งลักษณะสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ก็คือ มีวัฒนธรรมเป็นพื้นฐานมีความเป็นบูรณาการสูง ทั้งในเรื่องของกาย ใจ สังคม และสิ่งแวดล้อม และเชื่อมโยงไปสู่นามธรรมที่ลึกซึ้งสูงส่ง อีกทั้งยังเน้นความสำคัญของจริยธรรมมากกว่าวัตถุ เพราะภูมิปัญญาท้องถิ่นให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ จึงมีความเคารพผู้อาวุโส ซึ่งเป็นผู้ที่มีประสบการณ์มากกว่า (ประเวศ วะสี, 2547, หน้า 32)

1. ความเป็นมาและพัฒนาการของภูมิปัญญาท้องถิ่น

คำว่า “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” (local wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาชาวบ้าน” (popular wisdom) หรือ “ภูมิปัญญาไทย” (Thai wisdom) เป็นคำที่รู้จักกันในวงการศึกษามานานพอสมควรแล้ว แต่ความจริงในการกล่าวถึงได้เกิดขึ้นในบางระยะๆ และไม่ได้นำมาใช้ในการพัฒนาด้านต่างๆ ของประเทศได้เต็มที่นักในด้านการศึกษาก็ได้มีการตื่นตัวครั้งหนึ่ง เมื่อแผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ ฉบับที่ 7 (พ.ศ.2535-2539) ในหมวดที่ 4 ได้กล่าวถึงแนวทางจัดการศึกษา ในส่วนของเนื้อหาสาระและกระบวนการเรียนการสอน ข้อ 9 ที่ว่า ให้นำความรู้ที่ได้จากการศึกษา

คั่นคว่ำ และวิจัยในศาสตร์สาขาต่าง ๆ รวมทั้งจากแหล่งวิทยากรเป็นอื่น ๆ เช่น ภูมิปัญญาท้องถิ่น วัด ห้องสมุด พิพิธภัณฑ์ สื่อมวลชน เป็นต้น นำมาพิจารณาประกอบการเรียนการสอน จากนั้น ภูมิปัญญา ก็ยังมิได้รับการหยิบยกให้เห็นความสำคัญมากนัก จนกระทั่งพระราชบัญญัติการศึกษา แห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้มีการกำหนดไว้ในมาตรา 6 ที่ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนา คนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรมจริยธรรม และ วัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข รวมทั้งส่วนหนึ่งของมาตรา 23 ที่ระบุว่ากระบวนการเรียนรู้ต้องปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องในเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทยและความรู้อันเป็นสากลที่ต้อง เรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง (สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2545, หน้า 5-13)

สามารถ จันทร์สุรย์ (2554, หน้า 9) ได้กล่าวไว้ว่า ประเทศไทยได้เห็นความสำคัญของการพัฒนาคน ทั้งในทางปัญญา ร่างกายจิตใจ ซึ่งจะเห็นได้จากการจัดทำแนวทางการปฏิรูป การศึกษา โดยการฟื้นฟูภูมิปัญญาไทยขึ้นมาใช้ในการเรียนการสอน ตั้งแต่เริ่มประกาศใช้แผนการ ศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2535 เป็นต้นมา ต่อมาได้บรรจุสาระสำคัญของภูมิปัญญาไว้ในรัฐธรรมนูญราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 และในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ในที่นี้จึงจำเป็นต้องทำการศึกษาและทำความเข้าใจเรื่องภูมิปัญญาให้เกิดความชัดเจน อย่างท่องแท้ร่วมกันในวงกว้างทั้งประเทศ เพื่อจะได้ร่วมมือร่วมใจกันพัฒนาชาติบ้านเมือง ให้เจริญก้าวหน้าตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และพระราชบัญญัติ การศึกษาแห่งชาติ

เอกวิทย์ ณ ถลาง (2544, หน้า 108-110) ได้สรุปพัฒนาการของภูมิปัญญาไว้ ดังนี้

1. พัฒนาการของภูมิปัญญาและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านทุกภูมิภาค เป็นผล พวงของการเรียนรู้เกี่ยวกับสรรพสิ่งแห่งธรรมชาติแวดล้อมแล้วปรับตัวสร้างสรรค์ขึ้นเป็น วัฒนธรรมที่สอดคล้องกับวิถีการดำรงชีพในสภาพแวดล้อมนั้น ๆ ดังเห็นได้จากการจัดระบบเหมือง ฝายแห่งภาคเหนือที่มีได้มีความสำคัญเพราะการจัดสรรทรัพยากรน้ำมาหล่อเลี้ยงการกสิกรรม ในบริเวณที่ราบหว่างเขาเท่านั้น แต่เป็นแก่นของการจัดระบบความสัมพันธ์แห่งชุมชนและระหว่าง ชุมชน เช่นเดียวกันกับการปลูกบ้านสร้างเรือนและการทำนาทำสวนในภาคกลางก็อาศัยระบบนิเวศ ที่มีฤดูน้ำมากน้ำน้อยแห่งพื้นที่ราบลุ่ม ซึ่งมีแม่น้ำหล่อเลี้ยงเป็นหลักในการทำมาหากิน โดยเป็นการ แก้ปัญหาในการครองชีพที่รับสภาพความจริงอันแตกต่างจากภาคเหนือ หรือการดำเนินชีวิตตาม สัตติยสองคองสี่ขีของชาวอีสานก็เป็นตามความผันแปรของฤดูกาลในรอบปี โดยผูกพัน แน่นแฟ้น อยู่กับศรัทธาความเชื่อในพระพุทธรศาสนา รวมถึงระบบการพึ่งพากันระหว่างคนต่างชุมชนที่มีการ

ผลิตและการบริโภคต่างกันด้วยการเป็นเกลอกันของเครือข่ายชุมชนภาคใต้ที่เป็นสังคมเปิด ดังนี้ เป็นต้น

2. ภูมิปัญญาใหม่ ๆ ที่รับเข้ามาจากโลกภายนอกมิได้เข้ามาทดแทนภูมิปัญญาดั้งเดิม หรือภูมิปัญญาที่พัฒนาไว้เดิมทั้งหมดสำหรับสังคมไทยระดับ “ชาวบ้าน” หากแต่ในหลายกรณี ภูมิปัญญาดั้งเดิมจะได้รับการทดสอบ เลือกรับ และดัดแปลงให้สามารถแก้ปัญหาหรือตอบสนองความต้องการในการปรับตัวตามบริบททางเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป และทำหน้าที่เป็นฐานรองรับภูมิปัญญาใหม่ ๆ ที่เข้ามาผสมผสานการใช้สมุนไพร ตลอดจนเรื่องพิธีกรรมและความเชื่อที่นำมาใช้เพื่อรักษาคุณภาพในระบบความสัมพันธ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งจะเห็นได้จากความรู้ความสามารถในการปรับตัวโดยการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาดั้งเดิมในบริบทใหม่ ในลักษณะที่เป็นการผลิตซ้ำทางวัฒนธรรมของคนไทยทุกภูมิภาค เพื่อแก้ปัญหาเศรษฐกิจ และสังคม ในปัจจุบัน เช่น กองทุนหมู่บ้านที่เติบโตจนเป็นสวัสดิการชุมชนของคนภาคใต้ การบวชต้นไม้ การสืบชะตาแม่น้ำของคนภาคเหนือ การแก้ปัญหาเรื่องน้ำของชาวอีสาน และการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชนภาคกลางที่ถูกสังคมเมืองและการขยายตัวของการอุตสาหกรรมรุมล้อม เป็นต้น

3. สำหรับคนไทยโดยทั่วไปทุกภูมิภาค การปรับตัวของสังคมไทยไม่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างสิ้นเชิงแบบซุรแรกตอนโคน แต่เป็นการปรับเปลี่ยนที่ยึดรากฐานภูมิปัญญาดั้งเดิมอันมีอยู่เดิม ที่มีพลวัตในตัวของมันเองอยู่แล้ว ทั้งโดยจิตสำนึกและได้สำนึก ดังจะเห็นได้จากการปรับระดับความสัมพันธ์ที่ยังคงให้ความสำคัญกับเครือญาติและชุมชนของคนอีสาน ระบบอุปถัมภ์ในรูปแบบต่าง ๆ ของคนทุกภูมิภาคการจัดช่วงชั้นทางสังคมในแนวตั้งของสังคมไทยภาคกลางและในเมืองหลวง (ไม่ว่าจะส่งผลในทางบวกหรือลบก็ตาม) และการปรับระบบความสัมพันธ์เชิงอำนาจในการถ่วงดุลระหว่าง “อำนาจ” กับ “อิทธิพล” ของคนไทยโดยทั่วไป โดยเฉพาะภาคกลาง เป็นต้น

4. ภูมิปัญญาของคนไทยในภูมิภาคต่าง ๆ มีความหลากหลายตามสภาพแวดล้อม ธรรมชาติและลักษณะสังคมที่แตกต่างกันระหว่างท้องถิ่นตามความแตกต่างของภูมิปัญญาของกลุ่มชนหลายชาติพันธุ์ หลายภาษา หลายความเชื่อ ความหลากหลายแห่งภูมิปัญญาเหล่านี้มิใช่ความแตกต่าง ที่นำไปสู่ความไร้พลัง ตรงกันข้ามกลับจะเป็นความร่ำรวยมั่งคั่งทางปัญญาที่เป็นพลังสำคัญถ้าสามารถเข้าถึงความหมายและคุณค่าแห่งภูมิปัญญาอันหลากหลายนั้น ๆ ได้

5. การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาในสังคมไทยระดับพื้นบ้าน เป็นการสะสมความรู้และประสบการณ์อันยาวนาน โดยผ่านกระบวนการเรียนรู้ลักษณะต่าง ๆ ที่มีอยู่ตามธรรมชาติของมนุษย์ ในการปรับตัวทั้งกับธรรมชาติและปรับตัวในสังคมมนุษย์ด้วยกัน กระบวนการเรียนรู้ตามธรรมชาตินี้เป็นศักยภาพอันยิ่งใหญ่ที่ปัจจุบันเราให้ความสำคัญน้อยเกินไป แต่จะกลับมามีความสำคัญอย่างสูงอีกครั้งหนึ่งนอกเหนือจากการเรียนรู้ในรูปสถานศึกษา ทั้งในด้านวิธีการ

เนื้อหา และระบบปฏิสัมพันธ์ ภูมิปัญญาในการเรียนรู้ตามธรรมชาติของมนุษย์นั้นมีพื้นฐานที่สอดคล้องกับเครือข่ายการเรียนรู้สมัยใหม่ในสังคมข้อมูลข่าวสารที่ได้มาถึงแล้ว จึงเป็นการประสานกันระหว่างการเรียนรู้ในโลก “โลกเทียมจริง” (virtual reality) และ “โลกกายภาพ” ที่มนุษย์รู้จักคุ้นเคยมาแต่เดิม

นอกจากนี้เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554, หน้า 36) กล่าวได้ว่าภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยถือกำเนิดมาพร้อมกับประเทศไทยทั้งเป็นภูมิปัญญา เพื่อการประกอบอาชีพ การดำรงชีวิต การรักษาสุขภาพ การรักษาเอกราชและความเป็นปึกแผ่นของประเทศ การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ จึงเปรียบเสมือนการดำรงไว้ซึ่งความเป็นชาติ ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยเกิดจากการคิด วิเคราะห์ สังเคราะห์ นำไปใช้และถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่นสอดคล้องกับแนวคิดของกรมส่งเสริมการเกษตร ที่ระบุว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยมีกระบวนการเกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอด องค์ความรู้ที่มีอยู่เดิม ในชุมชนท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนา เลือกรสรและปรับปรุงองค์ความรู้เหล่านั้นจนเกิดทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย แล้วเกิดองค์ความรู้ใหม่ที่เหมาะสมและสืบทอดพัฒนาต่อไปอย่างไม่สิ้นสุด

2. ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่น มีนักวิชาการศึกษาหลายท่านได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้

กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, วรศักดิ์ พ่วงเจริญ, วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ และคณะ (2551, หน้า 95) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ของชาวบ้านที่สร้างขึ้นจากประสบการณ์และความเฉลียวฉลาดของแต่ละคน ซึ่งได้เรียนรู้มาจากพ่อแม่ ปู่ย่าตายาย ญาติพี่น้อง หรือผู้มีความรู้ในหมู่บ้าน ในท้องถิ่นต่าง ๆ ความรู้เหล่านี้เกี่ยวข้องกับการดำเนินชีวิต เป็นแนวทางหลักเกณฑ์วิถีปฏิบัติที่เกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ความสัมพันธ์กับคนอื่น ความสัมพันธ์กับผู้ล่วงลับไปแล้ว กับสิ่งศักดิ์สิทธิ์และกับธรรมชาติ

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554, หน้า 36) หากจะพิจารณาของภูมิปัญญาท้องถิ่นไทยตามรากศัพท์ “ภูมิปัญญาท้องถิ่น (Local Wisdom)” มีรากศัพท์มาจากคำต่างๆดังนี้ “ภูมิ” หมายความว่า พื้นที่ พื้นเพ “ปัญญา” หมายความว่า ความรู้ ความรอบรู้ “ภูมิปัญญา” หมายถึง ความรู้ที่อยู่ ณ ที่นั้น ดังนั้น “ภูมิปัญญาท้องถิ่น” หมายถึง ความสามารถในการใช้ความรู้เพื่อพัฒนาและดำรงชีวิตของคนในท้องถิ่น มีการถ่ายทอดความรู้ไปใช้ในการพัฒนาท้องถิ่นจนเกิดเป็นความรู้ใหม่ที่มีการใช้ และพัฒนาเป็นวงจรไม่จบสิ้น

เสรี พงศ์พิศ (2553, หน้า 140-141) ได้ให้ความหมายของคำว่า ภูมิปัญญา ถ้าแปลตามคำ ก็อาจหมายถึง “ที่ตั้งของปัญญา” ถ้าแปลความลึกกลงไปก็ได้ความหมายว่า เป็นปรัชญาชีวิตของชาวบ้าน ปรัชญาอันเป็นที่ตั้งที่มาของวิถีชีวิต วิธีคิด วิธีปฏิบัติ อันอยู่ภายใต้การมองโลกมองชีวิตอีกแบบหนึ่ง ภูมิปัญญาเป็นปรัชญาอันเป็นที่มาของความรู้ต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้จึงมักกล่าวด้วยว่า ภูมิปัญญา หมายถึง ความรู้ต่าง ๆ ที่สืบทอดถ่ายทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษที่คนรุ่นต่อ ๆ มาจนถึงปัจจุบันได้อนุรักษ์ฟื้นฟู ประยุกต์ รวมถึงสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นความรู้ใหม่ในสังคมที่ผสมผสานกันระหว่างความรู้ที่มาจากที่อื่น ๆ จากทั่วโลก ภูมิปัญญาเป็นปรัชญาชีวิตเป็นศาสตร์และศิลป์ของการดำเนินชีวิตของชาวบ้าน เป็นฐานคิดและหลักเกณฑ์การกำหนดคุณค่าและจริยธรรมที่มีการสั่งสมสืบทอดกันมาช้านาน จากพ่อแม่ปู่ย่าตายายสู่ลูกหลาน จากคนรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่ง จากอดีตถึงปัจจุบัน ดังนั้น ภูมิปัญญาเป็นศาสตร์ คือ ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิต ปัจจัยสี่การทำมาหากิน การอยู่ร่วมกับธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม และการอยู่ร่วมกันในสังคม ภูมิปัญญาเป็นศิลป์ คือ ความรู้ที่มีคุณค่าดีและงามที่ผู้คนได้คิดค้นขึ้นมาไม่ใช่ด้วยสมองเพียงอย่างเดียว แต่ด้วยอารมณ์ ความรู้สึก ทักษะและจิตวิญญาณ

สามารถ จันทร์สุรย์ (2554, หน้า 16) ได้กล่าวไว้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง องค์ความรู้ สติปัญญา ความคิด ความเชื่อ และความสามารถที่เป็นองค์รวมทั้งหมดของชาวบ้าน โดยส่วนรวมทั้งหมด ทุกคนในท้องถิ่นหมู่บ้านต่าง ๆ ในการดำเนินชีวิตหรือแก้ไขปัญหาในท้องถิ่นนั้น ๆ อย่างเหมาะสมตามสภาพท้องถิ่นของแต่ละแห่งซึ่งไม่ใช่ของผู้หนึ่งผู้ใด โดยเฉพาะหรืออาจกล่าวอีกนัยหนึ่งว่า เป็นภูมิปัญญานิรนามก็ได้

วิมล จิโรจพันธ์, ประชิต สุขณะพัฒน์ และอุดม เชยกิจวงศ์ (2548, หน้า 143) กล่าวว่า ภูมิปัญญาไทย หมายถึง องค์ความรู้ ความสามารถ และทักษะของคนไทยที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ที่ผ่านกระบวนการเลือกสรร เรียนรู้ปรุงแต่งและถ่ายทอดสืบทอดกันมาเพื่อใช้แก้ปัญหาและพัฒนาวิถีชีวิตของคนไทยให้สอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและเหมาะสมกับยุคสมัย

อัจฉรา ภาณุวัฒน์ (2549, หน้า 59) ได้ให้ความหมายของภูมิปัญญาท้องถิ่นไว้ดังนี้

1. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมเรียนรู้มาเป็นระยะเวลายาวนานมีลักษณะเชื่อมโยงกันไปหมดทุกสาขาวิชา ไม่แยกเป็นวิชา ๆ แต่จะเป็นสหวิทยาการที่ผสมกลมกลืน และเชื่อมโยงระหว่างเศรษฐกิจ อาชีพ ความเป็นอยู่ การศึกษา การปกครอง และวัฒนธรรม
2. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นวิธีการปฏิบัติซึ่งชาวบ้านได้มาจากประสบการณ์ แนวทางแก้ปัญหาแต่ละเรื่อง แต่ละประสบการณ์ แต่ละสภาพแวดล้อม ซึ่งมีเงื่อนไข ปัจจัยเฉพาะ แตกต่างกันไป

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เป็นกระบวนการทางปัญญาที่มุ่งหมายจะใช้วัฒนธรรมของตนเองได้กระแสดและต่อสู้ให้พ้นการครอบงำ เป็นอิสระและสร้างสรรค์ หากทำสำเร็จแล้วจะมีโครงข่ายโยงใย ภูมิปัญญาระหว่างกันของชุมชนท้องถิ่น ซึ่งมีอำนาจและพลังผลักดันให้สังคมเปลี่ยนแปลงสู่สันติสุข

4. ภูมิปัญญาท้องถิ่น เกิดจากการสั่งสมความรู้ มีการเรียนรู้มาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน มีการเชื่อมโยงกันไปหมดไม่แยกจากกัน และที่สำคัญ คือ ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีขั้นตอน 3 ประการ คือ ปรัชญา ปฏิบัติ และปฏิบัติ

5. ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรอบรู้ของชาวบ้านที่เรียนรู้ และมีประสบการณ์ต่อกันมาทั้งทางตรง คือ ประสบการณ์ด้วยตนเองหรือทางอ้อม ซึ่งเรียนรู้จากผู้ใหญ่หรือความรู้ที่สั่งสมสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ

6. ภูมิปัญญาท้องถิ่น คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ชาวบ้านคิดได้เอง นำมาแก้ปัญหาได้สำเร็จ กลายเป็นสติปัญญา และเป็นองค์ความรู้ทั้งหมดของชาวบ้าน

3. ขอบเขตและการจัดแบ่งสาขาภูมิปัญญาไทย

นักวิชาการหลายท่าน ได้ศึกษากำหนดขอบเขตและขอบข่ายของภูมิปัญญาไทยไว้ดังนี้

ทรงจิต พูลลาภ (2544, หน้า 24-25) ได้สรุปแนวคิดจากศึกษาวิจัยแนวทางส่งเสริมภูมิปัญญาไทยของนันทสาร สีสลับ และคณะ โดยได้กำหนดสาขาภูมิปัญญาไทยไว้ 10 สาขา คือ

3.1 สาขาเกษตรกรรม หมายถึง ความสามารถในการผสมผสานองค์ความรู้ ทักษะ และเทคนิคด้านเกษตรกับเทคโนโลยี โดยการพัฒนาบนพื้นฐานคุณค่าดั้งเดิม ซึ่งคนสามารถพึ่งพาตนเองในสถานการณ์ต่าง ๆ ได้ เช่น การทำเกษตรแบบผสมผสาน การแก้ปัญหาคาการเกษตรด้านการตลาด การแก้ปัญหาด้านการผลิต (เช่น การแก้ไข โรคและแมลง) และการรู้จักปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

3.2 สาขาอุตสาหกรรมและหัตถกรรม (ด้านการผลิตและการบริโภค) หมายถึง การรู้จักประยุกต์ใช้เทคโนโลยีในการแปรรูปผลผลิต เพื่อชะลอการนำเข้าตลาด เพื่อแก้ปัญหาด้านการบริโภคอย่างปลอดภัย ประหยัด และเป็นธรรม อันเป็นขบวนการให้ชุมชนท้องถิ่น สามารถพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ ตลอดทั้งการผลิตและจำหน่ายผลผลิตทางหัตถกรรม เช่น การรวมกลุ่มของกลุ่ม กลุ่มหัตถกรรม กลุ่มโรงสี โรงงานยางพารา เป็นต้น

3.3 สาขาการแพทย์แผนไทย หมายถึง ความสามารถในการจัดการป้องกัน และรักษาสุขภาพของคนในชุมชน โดยเน้นให้ชุมชนสามารถพึ่งพาตนเองทางด้านสุขภาพและอนามัยได้

3.4 สาขาการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม หมายถึง ความสามารถเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม ทั้งการอนุรักษ์ พัฒนา และใช้ประโยชน์จากคุณค่าของทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลและยั่งยืน

3.5 สาขากองทุนและธุรกิจชุมชน หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการ ด้านการสะสมและบริหารกองทุน และธุรกิจชุมชน ทั้งที่เป็นเงินตรา และ โภคทรัพย์ เพื่อเสริมชีวิตความเป็นอยู่ของสมาชิกในชุมชน

3.6 สาขาสวัสดิการ หมายถึง ความสามารถในการจัดสวัสดิการ ในการประกันคุณภาพชีวิตของคน ให้เกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

3.7 สาขาศิลปกรรม หมายถึง ความสามารถในการผลิตผลงานทางด้านศิลปะสาขาต่างๆ เช่น จิตรกรรม ประติมากรรม วรรณกรรม ทัศนศิลป์ กิตติศิลป์ เป็นต้น

3.8 สาขาการจัดการ หมายถึง ความสามารถในการบริหารจัดการดำเนินงานด้านต่างๆ ทั้งขององค์กรชุมชน องค์กรทางศาสนา องค์กรทางการศึกษา ตลอดทั้งองค์กรทางสังคมอื่นๆ ในสังคมไทย เช่น การจัดการองค์กรของกลุ่มแม่บ้าน ระบบผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน การจัดการศาสนสถาน การจัดการศึกษา ตลอดทั้งการจัดการเรียนการสอน เป็นต้น

3.9 สาขาภาษาและวรรณกรรม หมายถึง ความสามารถผลิตผลงาน เกี่ยวกับภาษา ทั้งภาษาถิ่น ภาษาโบราณ ภาษาไทย และการใช้ภาษา ตลอดทั้งด้านวรรณกรรมทุกประเภท

3.10 สาขาศาสนา และประเพณี หมายถึง ความสามารถประยุกต์ และปรับใช้ หลักธรรม คำสอนทางศาสนา ความเชื่อและประเพณีดั้งเดิมที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อการประพฤติปฏิบัติให้บังเกิดผลดีต่อบุคคลและสิ่งแวดล้อม

สมชาย ลักขรานุรักษ์ (2545, หน้า 5-6) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาไทย สามารถจำแนกเป็นประเภทต่าง ๆ ได้ดังนี้

1. ด้านเกษตรกรรม เช่น การเพาะปลูก การขยายพันธุ์ การเลี้ยงสัตว์ การเกษตรผสมผสาน การทำไร่นาสวนผสม การปรับใช้เทคโนโลยีที่เหมาะสมกับการเกษตร เป็นต้น

2. ด้านอุตสาหกรรมและหัตถกรรม เช่น การจักสาน (ทอ絲/สานกระด้ง/กระด้บข้าว/แห/อวน ฯลฯ) การช่าง(ช่างตีมีด/เหล็ก/ขวาน/ปั้นโอ่ง ฯลฯ) การทอผ้า (ผ้าไหม/ ผ้าลายจิด/ การทอผ้า/มัดหมี่/ ฯลฯ) การแกะสลัก เป็นต้น

3. ด้านการแพทย์แผนไทย เช่น หมอสมุนไพร หมอยากลางบ้าน หมอนวดแผนโบราณ หมอยาหม้อ เป็นต้น

4. ด้านการจัดการทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม เช่น การบวชป่า การสืบชะตาแม่น้ำ การทำแนวปะการังเทียม การอนุรักษ์ป่าชายเลน การจัดการป่าไม้ต้นน้ำและป่าชุมชน เป็นต้น

5. ด้านกองทุนและธุรกิจชุมชน เช่น ผู้นำในการจัดกิจกรรมกองทุนของชุมชน ผู้นำในการจัดตั้งกองทุนสวัสดิการรักษายาบาล ผู้นำในการจัดระบบสวัสดิการบริการชุมชน เป็นต้น

6. ด้านศิลปกรรม เช่น การวาดภาพ (จิตรกรรม) การปั้น (ประติมากรรม) นาฏศิลป์ ดนตรี การแสดง การละเล่นพื้นบ้าน นันทนาการ เป็นต้น

7. ด้านภาษาและวรรณกรรม เช่น ความสามารถในการอนุรักษ์และสร้างผลงานด้านภาษา (คือ ภาษาถิ่น ภาษาไทยในภูมิภาคต่าง ๆ) วรรณกรรมท้องถิ่น การจัดทำสารานุกรมภาษาถิ่น การปริวรรต(การเปลี่ยนแปลง) หนังสือโบราณ การฟื้นฟู การเรียนการสอนภาษาถิ่นของท้องถิ่นต่างๆ เป็นต้น

8. ปรัชญา ศาสนา และประเพณี เช่น ความสามารถประยุกต์และปรับใช้หลักธรรมคำสอนทางศาสนา ปรัชญาความเชื่อและประเพณีที่มีคุณค่าให้เหมาะสมต่อบริบททางเศรษฐกิจ สังคมการถ่ายทอดวรรณกรรม คำสอน การประยุกต์ประเพณีบุญ เป็นต้น

9. ด้านโภชนา เช่น ความสามารถในการเลือกสรร ประดิษฐ์และปรุงแต่งอาหารและยาได้เหมาะสมกับความต้องการของร่างกายในสภาวะการณ์ต่าง ๆ ตลอดจนผลิตเป็นสินค้าบริการส่งออกได้รับความนิยมแพร่หลายมาก เป็นต้น

10. ด้านองค์กรชุมชน เช่น ร้านค้าชุมชน ศูนย์สาธิตการตลาด กลุ่มออมทรัพย์ องค์กรด้านการตัดเย็บเสื้อผ้า กลุ่มจักสาน กลุ่มทอผ้า กลุ่มทอเสื่อ กลุ่มตีมีด ดิขวาน เครื่องมือที่ทำจากเหล็ก กองทุนสวัสดิการชุมชน การอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ เป็นต้น

4. ประเภทของภูมิปัญญาท้องถิ่น

อังกูล สมคะเนย์ (2535, หน้า 37) ได้จำแนกภูมิปัญญาชาวบ้านหรือท้องถิ่นออกเป็น 4 กลุ่ม ดังนี้

กลุ่มที่ 1 เรื่องเกี่ยวกับ คติ ความคิด ความเชื่อ ภาษาและหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์แห่งความรู้ที่เกิดจากการสั่งสมถ่ายทอดกันมา คติ ความคิด ความเชื่อ ภาษาและหลักการที่เป็นพื้นฐานขององค์ความรู้ที่ปรากฏให้เห็นได้ในปัจจุบันทั้งที่เป็นการประกอบพิธีกรรม การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์และการใช้แรงงานของตนเอง รวมถึงการหาผลผลิตต่างๆที่มีอยู่ในธรรมชาติมาใช้ประโยชน์เพื่อการยังชีพ ประกอบกับความเชื่อทางศาสนา ได้เข้าไปมีส่วนเกี่ยวข้องด้วย คติคำคม สุภาษิต คำพังเพย นิทานหรือตำนานพื้นบ้าน คติธรรมคำสอนทางศาสนา ปริศนาคำทายต่าง ๆ ภาษาถิ่นหรือภาษาพื้นบ้าน

กลุ่มที่ 2 เรื่องของศิลปะ วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมและประเพณี จะเป็นตัวชีวิตที่สำคัญต่อการแสดงออกถึงภูมิปัญญาชาวบ้านแต่ละหมู่บ้านต่อการดำเนินชีวิต ซึ่งก็คือผลงานหรือกิจกรรมที่เกิดจากความคิดของชาวบ้านที่แสดงให้เห็นคุณค่าแห่งการดำเนินชีวิต วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ที่ได้รับการถ่ายทอดสืบต่อกันมาเฉพาะกลุ่มชน หรือท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งเป็นการแสดงถึงความเจริญงอกงามและความเป็นระเบียบเรียบร้อยของกลุ่มชนหรือท้องถิ่นนั้นๆ ได้แก่ ขนบธรรมเนียม ประเพณีหรือวัฒนธรรมท้องถิ่น เช่น การละเล่นพื้นบ้าน ศิลปะการแสดง เพลงพื้นบ้านประเภทต่าง ๆ เป็นต้น

กลุ่มที่ 3 เรื่องของการประกอบอาชีพในแต่ละท้องถิ่น ในอดีตวิถีชีวิตของคนไทยมีความเป็นอยู่โดยธรรมชาติ ทำมาหากินเลี้ยงชีพด้วยการเพาะปลูก เลี้ยงสัตว์ จับสัตว์น้ำโดยใช้เครื่องมือที่ประดิษฐ์เอง ในการประกอบอาชีพนั้นเป็นการทำเพื่อให้มีอยู่มีกินมากกว่าที่จะทำเพื่อความมั่งมี ความร่ำรวย โดยที่ไม่จำเป็นต้องอาศัยปัจจัยจากภายนอกมาเป็นตัวกำหนดหรืออิทธิพลในการผลิต แต่ปัจจุบันวิถีการดำเนินชีวิตของคนไทยเปลี่ยนแปลงไปมาก ซึ่งเป็นผลมาจากความมุ่งเน้นพัฒนาประเทศ เพื่อเปลี่ยนแปลงจากประเทศเกษตรกรรมเป็นประเทศอุตสาหกรรมใหม่ ทำให้ระบบการผลิตของชาวบ้านได้รับผลกระทบไปด้วย จึงก่อให้เกิดความล้มเหลวทางเศรษฐกิจในชนบทอย่างรุนแรง ผลจากความล้มเหลวและความผิดพลาดที่เกิดขึ้นจึงได้มีบุคคลหนึ่งนำไปใช้เป็นบทเรียน เกิดแนวความคิดพึ่งพาตนเองและการพึ่งพาอาศัย ซึ่งกันและกันในชนบทจึงได้มีการริเริ่มฟื้นฟูทรัพยากรในท้องถิ่นที่ได้มีการสูญเสียไปให้มีสภาพอุดมสมบูรณ์พร้อมปรับสภาพการดำเนินชีวิตที่เคยถูกรอบงำด้วยระบบธุรกิจการค้า กลับมาสู่อาชีพเกษตรกรรม เพื่อความอยู่รอดโดยอาศัยความสมดุลทางธรรมชาติ

กลุ่มที่ 4 เรื่องของแนวความคิด หลักปฏิบัติและเทคโนโลยีชาวบ้าน จากสภาพเศรษฐกิจและสังคมของประเทศได้เปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว จากสังคมเกษตรกรรมไปสู่สังคมอุตสาหกรรม ส่งผลให้การดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป เพื่อให้สามารถอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข จึงได้มีบุคคลนำแนวความรู้และหลักการที่เคยปฏิบัติกันมา นำมาผสมผสานกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เพื่อเพิ่มผลผลิตหรือประกอบกิจกรรมในการดำเนินชีวิตในครอบครัวและท้องถิ่น ซึ่งนับว่าบุคคลเหล่านี้ เป็นภูมิปัญญาอีกกลุ่มหนึ่ง ที่มีความรู้ความสามารถในการพัฒนาตนเอง และช่วยเหลือสังคม ได้แก่ การทำไร่นาสวนผสม ตามแนวเกษตรทฤษฎีใหม่ การแปรรูปอาหาร การประดิษฐ์ดอกไม้โดยใช้วัสดุในท้องถิ่น การนำสมุนไพรเพื่อใช้รักษาโรค การถนอมอาหาร

ยศ สันตสมบัติ (2542, หน้า 63-68) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาชาวบ้านหรือภูมิปัญญาท้องถิ่นว่า เกิดจากเครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมและมีลักษณะเป็นองค์รวมรอบด้าน โดยมีอาจแยกส่วนต่าง ๆ ออกจากกันได้ แต่สามารถแบ่งออกได้ ดังนี้

1. ภูมิปัญญาที่เป็นองค์ความรู้ในเรื่องอาหารและยา ภูมิปัญญาลักษณะนี้ผู้หญิง จะมีบทบาทสำคัญในการดูแลอาหารและยาสำหรับบรรเทาอาการเจ็บป่วยเล็ก ๆ น้อย ๆ ที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ซึ่งเป็นความรู้พื้นฐาน และมักจะได้รับการถ่ายทอดจากยายไปสู่แม่บุคคลพิเศษ เช่น คนทรง หมอสมุนไพร ผู้ทำการประกอบพิธีกรรมอาจมีความรู้พิเศษในสิ่งเกี่ยวกับคุณสมบัติและฤทธิ์ของยาพืชสมุนไพรบางชนิด ความรู้ในเรื่องเวทมนต์คาถา และเทคนิคในการรักษาพยาบาล และอาจมีการใช้สมุนไพรร่วมกับการใช้คาถาอาคม

2. ภูมิปัญญาที่เป็นความรู้เรื่องระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากร ซึ่งมีลักษณะซับซ้อนและพัฒนาจากความรู้พื้นฐานในด้านอาหารและยา เช่น องค์ความรู้ ในการจัดกระบวนการผลิต วิธีการคัดเลือกผืนป่าเพื่อตัดฟัน โคน เผา การพิจารณาคุณสมบัติของดิน การคัดเลือกและการเก็บรักษาสายพันธุ์ที่จำเป็นต่อการดำรงชีพระบบการจัดการน้ำ เช่น เทคนิคการทำเหมือง ฝ่าย การท่อน้ำ การควบคุมน้ำ ตลอดจนการพัฒนารูปแบบของความสัมพันธ์ระหว่างสังคม และองค์กร เพื่อจัดการผลิตและดูแลทรัพยากรส่วนรวม

3. ภูมิปัญญาท้องถิ่นที่ปรากฏในรูปของความเชื่อ พิธีกรรม จารีตประเพณีและวิถีปฏิบัติ การสร้างระบบการผลิตและการจัดการทรัพยากรของชุมชนจำเป็นต้องออกกฎระเบียบเพื่อเป็นแบบแผนและบรรทัดฐานร่วมกันของชุมชน โดยปกติแสดงอำนาจของชุมชนในการตรากฎระเบียบต่าง ๆ มักแสดงออกในรูปแบบของความเชื่อ พิธีกรรม และการสร้างจารีตประเพณีขึ้นมาในชุมชน

4. วิถีคิด ภูมิปัญญาท้องถิ่นในส่วนของวิถีคิดทำให้มองความเชื่อบางประการว่าไม่ได้เป็นเพียงระบบคุณค่าหรือค่านิยมที่ไร้เหตุผล แต่เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงอุดมการณ์ของอำนาจอันเป็นพื้นฐานในการจัดกระบวนการความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสังคม และมนุษย์กับธรรมชาติ ความเชื่อเช่นนี้เป็นพื้นฐานในการวางกฎระเบียบ ข้อบังคับ จารีตประเพณีที่เกี่ยวข้องกับการจัดการทรัพยากรอย่างยั่งยืน วิถีคิดเช่นนี้เป็นมุมมองทางวัฒนธรรมที่ให้ความสำคัญเคารพแก่ศักดิ์ศรี อัตลักษณ์ (Individual) และความหลากหลายทางวัฒนธรรมของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ ซึ่งมีวิถีชีวิตทางธรรมเนียมประเพณี ระบบผลิตและการจัดการทรัพยากรที่แตกต่างกันออกไป

นอกจากนี้เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554, หน้า 41-42) ได้กล่าวถึงภูมิปัญญาท้องถิ่นสามารถจำแนกได้หลายแบบตามเกณฑ์ต่าง ๆ ซึ่งประเภทแรกแบ่งเป็น 5 หมวด ดังนี้

หมวดที่ 1 ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อและศาสนา หมายถึง แบบอย่างปฏิบัติสืบทอดกันมาในด้านการยอมรับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือข้อเสนอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นความจริงซึ่งเกิดจากสติปัญญาที่มีความเป็นเหตุเป็นผล หรือเกิดจากความเชื่อ ความศรัทธา แบ่งเป็นประเภท

ต่าง ๆ ได้แก่ ความเชื่อ ปรัชญา ศาสนาและลัทธิ ไซยศาสตร์ โหราศาสตร์ กฎหมายธรรมเนียม การปกครอง การปลูกฝัง การสืบทอดและประเพณี

หมวดที่ 2 ภาษาและวรรณกรรม หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวข้องความหมายด้วยเรื่อง หรือตัวอักษรที่กำหนดไว้เป็นแบบแผน เพื่อใช้เป็นสื่อสร้างความเข้าใจซึ่งกันและกัน แบ่งเป็นประเภทต่างๆ ได้แก่ ข่าวสาร วรรณกรรม ภาษาศาสตร์และหลักภาษา ภาษาถิ่นและภาษาชนต่างกลุ่ม นิทานและภูมิปัญญา ความเรียงและฉันทลักษณ์ วาทกรรม ภาษิต และปริศนาคำทำนาย

หมวดที่ 3 ศิลปกรรมและโบราณคดี หมายถึง สิ่งที่มนุษย์สร้างสรรค์ขึ้น เพื่อความงามที่ให้คุณค่าทางจิตใจหรือเพื่อประโยชน์ใช้สอย รวมทั้งสิ่งต่าง ๆ ที่สร้างขึ้น เพื่อสื่อสารทางความเชื่อของกลุ่มชนแบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรม ศิลปหัตถกรรมโบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน วัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม

หมวดที่ 4 การละเล่นดนตรีและการพักผ่อนหย่อนใจ หมายถึง สิ่งที่มนุษย์แสดงออก เพื่อสนองความต้องการทางด้านร่างกาย อารมณ์และจิตใจ แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ การขับร้องและดนตรี ระบำรำฟ้อน มหรสพ เพลงเด็กและเพลงกล่อมเด็ก เพลงปฏิพากย์ การละเล่นพื้นบ้าน กีฬาและนันทนาการ การท่องเที่ยวและธุรกิจเกี่ยวกับวัฒนธรรม

หมวดที่ 5 ชีวิต ความเป็นอยู่และวิทยาการ หมายถึง กิจกรรมการดำเนินชีวิตของบุคคลหรือกลุ่มชน ประกอบกับการคิดค้นและพัฒนาวิทยาการเพื่อเสริมสร้างความเป็นอยู่ให้ดีขึ้น โดยอาศัยบุคคลในท้องถิ่นหรือการรับวัฒนธรรมต่างถิ่นมาปรับปรุงการพัฒนาการดำเนินชีวิตให้เหมาะสมยิ่งขึ้น แบ่งเป็นประเภทต่าง ๆ ได้แก่ เครื่องมือเครื่องใช้คหกรรมศาสตร์ ที่อยู่อาศัย การสาธารณสุข ชิวประวัติ วิทยาการและอาชีพ ประเภทต่าง ๆ ได้แก่ จิตรกรรม ประติมากรรม สถาปัตยกรรมศิลปหัตถกรรม โบราณคดี การวางผังเมืองและชุมชน วัฒนธรรมสถานหรือแหล่งวัฒนธรรม

5. ลักษณะของภูมิปัญญาไทย

สามารถ จันทรสุรีย์ (2554, หน้า 6) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทย ดังนี้

5.1 เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Skill) ความเชื่อ (Belief) และพฤติกรรม (Behavior)

5.2 แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

5.3 เป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

5.4 เป็นเรื่องของ การแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชนและสังคม

5.5 เป็นแกนหลัก หรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิต เป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

5.6 มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง

5.7 มีการเปลี่ยนแปลง เพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาทางสังคมตลอดเวลา
กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, วรศักดิ์ พ่วงเจริญ, วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติและคณะ (2551, หน้า 95) ได้กล่าวถึงลักษณะความรู้ที่เป็นภูมิปัญญา ดังนี้

1. เป็นความรู้ที่เป็นคุณธรรม สอนให้คนเป็นคนดี สอนให้เด็กเคารพผู้ใหญ่มีความกตัญญูรู้คุณพ่อแม่และผู้มีพระคุณ มีความเอื้อเฟื้ออาทรต่อคนอื่น รู้จักช่วยเหลือแบ่งปันข้าวของของตนให้แก่ผู้อื่น

2. เป็นความรู้ที่สอนให้เคารพธรรมชาติ รู้จักพึ่งพาอาศัยธรรมชาติโดยไม่ทำลายให้เคารพสิ่งศักดิ์สิทธิ์และคนที่ล่วงลับไปแล้ว

3. เป็นความรู้ความสามารถที่บรรพบุรุษได้สร้างสรรค์และถ่ายทอดมาให้เรา
นอกจากนี้วิมล จิโรจน์พันธุ์, ประชิต สุกขณะพันธ์ และอุดม เขยกิจวงศ์ (2548, หน้า 142-143) ได้กล่าวถึงลักษณะของภูมิปัญญาไทย มีดังนี้

1. ภูมิปัญญาไทย มีลักษณะเฉพาะหรือมีเอกลักษณ์ในตัวเอง
2. ภูมิปัญญา มีการเปลี่ยนแปลงเพื่อการปรับสมดุลในการพัฒนาทางสังคมตลอดเวลา

3. ภูมิปัญญา เป็นเรื่องของการใช้ความรู้ ทักษะ ความเชื่อ และพฤติกรรม

4. ภูมิปัญญา แสดงถึงความสัมพันธ์ระหว่างคนกับคน คนกับธรรมชาติแวดล้อม และคนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ

5. ภูมิปัญญาไทย เป็นเรื่องของการแก้ปัญหา การจัดการ การปรับตัว การเรียนรู้เพื่อความอยู่รอดของบุคคล ชุมชน และสังคม

6. ภูมิปัญญา เป็นองค์รวม หรือกิจกรรมทุกอย่างในวิถีชีวิต

7. ภูมิปัญญาไทยเป็นแกนหลักหรือกระบวนทัศน์ในการมองชีวิตเป็นพื้นฐานความรู้ในเรื่องต่าง ๆ

6. ความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น

วิมล จิโรจน์พันธุ์, ประชิต สุกขณะพันธ์ และอุดม เขยกิจวงศ์ (2548, หน้า 152-155) ได้กล่าวถึงลักษณะความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

6.1 สร้างความภาคภูมิใจ และเกียรติภูมิแก่คนไทย เนื่องจากคนไทยในอดีตมีความสามารถ เป็นที่ปรากฏในประวัติศาสตร์จำนวนมากและเป็นที่ยอมรับของต่างประเทศ เช่น

นายขนมต้มเป็นนักมวยไทยที่มีฝีมือในการใช้อวัยวะทุกส่วนทุกท่าที่เป็นแม่ไม้มวยไทยจนสามารถเอาชนะพม่าได้ถึงเก้าคนสิบคนในเวลาเดียวกัน มรดกภูมิปัญญาไทยทางภาษาและวรรณกรรม คนไทยมีอักษรไทยเป็นของตนเองมาตั้งแต่สมัยสุโขทัย และวิวัฒนาการจนถึงปัจจุบันเป็นภาษาที่มีทั้งภาษาพูดและภาษาเขียน สามารถผันเสียงได้มากที่สุดภาษาหนึ่งของโลก และยังใช้เป็นภาษาราชการของไทยด้วย เป็นต้น

6.2 ช่วยสร้างชาติให้เป็นปึกแผ่นมั่นคง พระมหากษัตริย์ไทยทรงใช้ภูมิปัญญาในการสร้างชาติ สร้างความเป็นปึกแผ่นของประเทศมาโดยตลอด ตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยพจนารามคำแหง มหาราช พระองค์ทรงปกครองประชาชนด้วยพระเมตตา แบบพ่อปกครองลูกผู้ใดประสบความสำเร็จใคร่ครวญก็สามารถตีระฆังแจ้งความดีใคร่ครวญขอรับพระราชทานความช่วยเหลือทำให้ประชาชนมีความจงรักภักดีต่อพระองค์ ต่อประเทศชาติ ร่วมกันสร้างชาติบ้านเมืองจนเจริญรุ่งเรืองได้เป็นปึกแผ่น พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช รัชกาลที่ 9 พระองค์ทรงใช้ภูมิปัญญาสร้างคุณประโยชน์แก่ประเทศชาติและเหล่าพสกนิกรมากมายเหลือคณานับ ทรงใช้พระปรีชาสามารถแก้ไขวิกฤตการณ์ทางการเมืองภายในประเทศจนรอดพ้นภัยพิบัติหลายครั้ง พระองค์ทรงมีพระปรีชาสามารถหลายด้าน แม้แต่ด้านการเกษตรพระองค์ทรงพระราชทานเกษตรทฤษฎีใหม่แก่พสกนิกร ด้านการเกษตรแบบผสมผสานและยั่งยืน พื้นฟูสภาพแวดล้อมยังความสงบร่มเย็นของประชาชนให้กลับคืนมา เป็นต้น

6.3 สร้างสมดุลระหว่างคนกับสังคมและธรรมชาติได้อย่างยั่งยืน ภูมิปัญญา มีความเด่นชัดในการยอมรับนับถือและให้ความสำคัญแก่คน สังคม และธรรมชาติอย่างยิ่ง มีเครื่องชี้ที่แสดงให้เห็นได้อย่างชัดเจนมากมาย เช่น ประเพณี 12 เดือนตลอดปีล้วนเคารพคุณค่าของธรรมชาติ เช่น ประเพณีสงกรานต์ ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น

6.4 สามารถปรับประยุกต์หลักธรรมคำสอนทางศาสนามาใช้กับวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม คนไทยนับถือศาสนาพุทธเป็นส่วนใหญ่ โดยได้นำหลักคำสอนทางศาสนามาปรับใช้ในวิถีชีวิตได้อย่างเหมาะสม ทำให้คนไทยเป็นผู้อ่อนน้อมถ่อมตน เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ประณีประนอม รักสงบ ใจเย็น มีความอดทนให้อภัยแก่ผู้สำนึกผิด ดำรงชีวิตอย่างเรียบง่ายปกติสุข เป็นต้น

6.5 ช่วยเปลี่ยนแปลงปรับวิถีชีวิตของคนไทยให้เหมาะสมได้ตามยุคสมัย แม้ว่าความรู้สมัยใหม่จะหลั่งไหลเข้ามา มาก แต่ภูมิปัญญาไทยสามารถปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับยุคสมัย เช่น การใช้ภูมิปัญญาในการปลูกป่าด้วยพืชที่กินได้และ ใช้ประโยชน์จากไม้ได้ด้วย มีพืชสวน พืชป่าไม้ผล พืชสมุนไพรมีกินมีใช้ตลอดชีวิต เรียกว่า “วนเกษตร”

7. แนวทางการประยุกต์ภูมิปัญญามาใช้ในปัจจุบัน

กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร, วรศักดิ์ พ่วงเจริญ, วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ และคณะ (2551, หน้า 96-97) ได้กล่าวถึงการประยุกต์ภูมิปัญญามาใช้ในปัจจุบัน ดังนี้

7.1 การอนุรักษ์ คือการบำรุง รักษาความรู้ หรือสิ่งที่ดีงามไว้ เช่น ประเพณีต่างๆ หัตถกรรมและคุณค่าหรือการปฏิบัติตนเพื่อความสัมพันธอันดีกับคนและสิ่งแวดล้อม

7.2 การฟื้นฟู คือการรื้อฟื้นความรู้ หรือสิ่งที่ดีงามต่างๆ ที่สูญหายไป เปลี่ยนไปเล็กไปหรือกำลังจะเลิกให้กลับมาเป็นประโยชน์ให้ผู้คนสมัยนี้ เช่น การรื้อฟื้นดนตรีไทย การฟื้น การเกษตรผสมผสาน ซึ่งปู่ย่าตายายเคยทำมาก่อน การฟื้นประเพณีการผูกเสี่ยวหรือผูกมิตรในภาคอีสาน เพื่อให้เกิดความร่วมมือระหว่างชาวบ้านกับชาวบ้าน หรือชาวบ้านกับข้าราชการ

7.3 การประยุกต์ คือ การปรับหรือการผสมผสานความรู้เก่ากับความรู้ใหม่ เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ที่เปลี่ยนไป เช่น การใช้ยาสมุนไพรในโรงพยาบาลร่วมกับการรักษาสมัยใหม่ การประยุกต์การบวชมาเป็นพิธีบวชต้นไม้ เพื่อให้คนร่วมมือกันอนุรักษ์และรักษาป่ามากยิ่งขึ้น การประยุกต์ประเพณีการทำบุญข้าวเปลือกที่วัดมาเป็นการสร้างธนาคารข้าว เพื่อช่วยเหลือผู้ที่ขาดแคลน

7.4 การสร้างใหม่ คือการคิดค้นสิ่งใหม่ ๆ ที่สัมพันธ์กับความรู้ดั้งเดิม เช่น การประดิษฐ์โปงลาง ซึ่งเป็นเครื่องมือดนตรีชนิดหนึ่งในภาคอีสาน มีลักษณะคล้ายกับระนาด แต่แตกต่างทั้งรูปแบบและเสียง

8. แนวทางการดำรงหรือสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ (2545, หน้า 35) ได้กล่าวถึงแนวทางการดำรงอยู่หรือการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

8.1 ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน ให้สามารถทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนได้อย่างเต็มที่ และให้โอกาสพัฒนาผลงานให้ได้คุณภาพ และควรส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น หรือปราชญ์ชาวบ้าน ให้สามารถทำการถ่ายทอดภูมิปัญญาของตนได้อย่างเต็มที่ และให้โอกาสพัฒนาผลงานให้ได้คุณภาพ กระทำอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้เป็นที่รู้จักและเกิดการยอมรับอย่างแพร่หลาย เพื่อเป็นแบบอย่างและกระตุ้นให้ประชาชนในท้องถิ่นมีความภูมิใจ มั่นใจ ทำให้เกิดความศรัทธา ยอมรับในความคิดของบุคคล

8.2 สรรหาบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นในแต่ละสาขาวิชาที่มีความรู้ ประสบการณ์ จนเกิดความเชี่ยวชาญในอาชีพที่กระทำนั้น ๆ ซึ่งโดยทั่วไปชาวบ้านจะไม่คุ้นเคยกับการประชาสัมพันธ์ตนเอง รัฐหรือองค์กรที่มีส่วนเกี่ยวข้องควรให้การสนับสนุนสร้างโอกาสให้แก่บุคคลในท้องถิ่น วิธีการคือ การคัดเลือก ประกวด หรือการแสวงหา โดยต้องทำการรวบรวมข้อมูล

เกี่ยวกับประวัติและผลงานของบุคคลนั้น เพื่อทำการเผยแพร่ให้สาธารณชนได้รู้จักซึ่งกระบวนการสรรหาบุคคลที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจะทำให้บุคคลมีชื่อเสียงและเป็นที่รู้จักแก่บุคคลทั่วไป

8.3 การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้ที่มีบทบาทในการดำเนินงานควรมีการประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น ศูนย์วัฒนธรรมจังหวัด ศูนย์วัฒนธรรมอำเภอ องค์กรของรัฐและเอกชน มหาวิทยาลัยที่อยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ เป็นต้น เพื่อขอความร่วมมือและเก็บรวบรวมข้อมูลตามหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ และจังหวัดต่าง ๆ ทั่วประเทศ โดยการออกสำรวจตามพื้นที่เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง และชัดเจน หลังจากนั้นมาจัดพิมพ์ในรูปของเอกสารประเภทต่าง ๆ รวมทั้งสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น หนังสือ จุลสาร วารสาร ห้องสมุดดิจิทัล ภูมิปัญญาท้องถิ่น: นนทบุรีศึกษา เป็นต้น เพื่อทำการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ในวงกว้างยิ่งขึ้น

8.4 ส่งเสริมการเผยแพร่ เมื่อมีการเลือกสรรภูมิปัญญาท้องถิ่นที่มีลักษณะเด่น ๆ ของแต่ละสาขาแล้วเรียบร้อย ควรพิจารณาสื่อที่จะใช้ในการเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ตามวัตถุประสงค์และความเหมาะสม เพื่อให้ผู้รับมีโอกาสได้รู้จักและศึกษาหาความรู้ โดยสามารถนำไปเป็นแนวทางในการปฏิบัติได้

8.5 สนับสนุนให้มีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย เพื่อให้เกิดมีการศึกษาค้นคว้าและวิจัย โดยนำผลจากการทดลองสรุปเป็นองค์ความรู้ ความเข้าใจอย่างถ่องแท้ แล้วนำผลจากการวิจัย มาใช้เพื่อปรับปรุงเสริมสร้างภูมิปัญญา ให้มีการยอมรับหรือปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อมในปัจจุบัน

8.6 สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ควรให้มีการถ่ายทอดองค์ความรู้แก่นักเรียน นักศึกษา หรือบุคคลที่มีความสนใจทั่วไป ได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาหาความรู้เพื่อทำการสืบทอดความรู้เหล่านั้นให้คงอยู่ต่อไป หรือเป็นการแลกเปลี่ยนความรู้ ประสบการณ์ต่อกัน เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุง พัฒนาตนเองให้ดีขึ้น

8.7 จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา ควรมีการจัดหลักสูตรหรือเพิ่มบรรจุเนื้อหาด้านภูมิปัญญาไว้เป็นสาระในการเรียนการสอนในทุกระดับ โดยเน้นให้เยาวชนได้เรียนรู้และตระหนักถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ เพื่อร่วมกันอนุรักษ์ และสืบทอดต่อไป

8.8 การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน ทั้งภาครัฐและเอกชน ควรและมีประสิทธิภาพ เป็นต้น

8.9 รัฐบาลควรให้ความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริม คุ้มครอง และเผยแพร่ ควรมอบหมายให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบทำงานอย่างจริงจัง ติดตามและประเมินผลงาน และรัฐควรกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรัก ภาคภูมิใจเข้ามามีบทบาทในการทำงานร่วมกันอย่างแท้จริง

8.10 สนับสนุนคุ้มครองทรัพย์สินทางปัญญา รัฐหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรพิทักษ์รักษาผลประโยชน์อันพึงมีพึงได้ของประชาชนต่อภูมิปัญญาที่พัฒนาขึ้น ได้แก่ การจดสิทธิบัตรหรือลิขสิทธิ์ เป็นต้น เพื่อเป็นผลคุ้มครองทางกฎหมาย

เทคชาย ช่วยบำรุง (2554, หน้า 47-48) ได้สรุปกระบวนการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นของไทย ซึ่งถือเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ต้องเก็บรักษาไว้ ดังนี้

1. การค้นคว้าวิจัย ควรศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาของไทยในด้านต่าง ๆ ในระดับท้องถิ่น จังหวัด ภูมิภาคและประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งภูมิปัญญาของท้องถิ่น ควรมุ่งศึกษาให้รู้ความเป็นมาในอดีตและสภาพการณ์ในปัจจุบัน

2. การอนุรักษ์ กระทำโดยการปลูกจิตสำนึกให้คนในท้องถิ่นตระหนักถึงคุณค่า เกียรติยศและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ส่งเสริมสนับสนุนการจัดกิจกรรมตามประเพณีและวัฒนธรรมต่าง ๆ สร้างจิตสำนึกของความเป็นคนในท้องถิ่นที่จะต้องร่วมกันอนุรักษ์ภูมิปัญญาที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น รวมทั้งสนับสนุนให้มีพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นหรือพิพิธภัณฑ์ชุมชนขึ้น เพื่อแสดงสภาพวิถีชีวิตและความเป็นมาของชุมชนอันจะสร้างความรู้และความภูมิใจในชุมชนท้องถิ่นด้วย

3. การฟื้นฟู โดยการเลือกสรรภูมิปัญญาที่กำลังจะสูญหายหรือที่สูญหายไปแล้วมาทำให้มีคุณค่าและมีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิตในท้องถิ่น โดยเฉพาะพื้นฐานทางจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม

4. การพัฒนา ควรริเริ่มสร้างสรรค์และปรับปรุงภูมิปัญญาให้เหมาะสมกับยุคสมัยและเกิดประโยชน์ในการดำเนินชีวิตประจำวัน โดยใช้ภูมิปัญญาเป็นพื้นฐานในการรวมกลุ่มในการพัฒนาอาชีพ ควรนำความรู้ด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีมาต่อยอดใน การผลิต การตลาดและการบริหาร ตลอดจนการป้องกันและอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

5. การถ่ายทอด โดยการนำภูมิปัญญาที่ผ่านการเลือกสรรกลั่นกรองด้วยเหตุผลอย่างรอบคอบและรอบด้านแล้วไปถ่ายทอดให้แก่คนในสังคมได้รับรู้เกิดความเข้าใจ ตระหนักในคุณค่า คุณประโยชน์และปฏิบัติได้อย่างเหมาะสมผ่านสถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษาและการจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมต่าง ๆ

6. การส่งเสริมกิจกรรม โดยการส่งเสริมและสนับสนุนให้เกิดเครือข่ายการสืบสานและพัฒนาภูมิปัญญาของชุมชนต่าง ๆ เพื่อจัดกิจกรรมทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง

7. การเสริมสร้างอัตลักษณ์ ควรส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาศักยภาพของชาวบ้าน ผู้ดำเนินงานและปราชญ์ท้องถิ่น ให้มีโอกาสแสดงศักยภาพด้านภูมิปัญญาและพัฒนา

ความรู้ความสามารถได้อย่างเต็มที่ จัดให้มีการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในลักษณะต่าง ๆ รวมทั้งส่งเสริมให้มีโอกาสได้รับการยกย่องและประกาศเกียรติคุณในระดับที่สูงขึ้นไป

8. การเผยแพร่แลกเปลี่ยน การส่งเสริมและสนับสนุนกิจกรรมให้เกิดการเผยแพร่แลกเปลี่ยนภูมิปัญญาและวัฒนธรรมอย่างกว้างขวาง โดยให้มีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยสื่อและวิธีการต่าง ๆ ส่งเสริมและสนับสนุนการเผยแพร่และแลกเปลี่ยนระหว่างกลุ่มชนและท้องถิ่นต่าง ๆ อย่างกว้างขวางรวมทั้งประเทศอื่น ๆ ทั่วโลก

9. แนวทางการดำเนินงานด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น

หากประเทศไทยและคนไทยเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นแล้ว ควรมีแนวทางในการดำเนินงานอย่างน้อย ดังต่อไปนี้ (สามารถ จันทร์สุรย์, 2554, หน้า 29-30)

9.1 ให้ความสนใจ เป็นการให้ความสนใจในการศึกษาเรียนรู้ เกี่ยวกับเนื้อหาสาระในเรื่องภูมิปัญญาอย่างแท้จริง โดยศึกษาจากเอกสารข้อมูล งานวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ก่อนแล้วเป็นเบื้องต้นให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ในด้านต่าง ๆ เช่น ความหมาย ขอบข่าย ลักษณะ การเกิด บุคคลที่เกี่ยวข้องด้านภูมิปัญญา เป็นต้น

9.2 ฝึกใฝ่เรียนรู้ โดยทำการศึกษาและค้นคว้าเพิ่มเติมให้ได้องค์ความรู้ คำตอบในประเด็นใหม่ ๆ มีความชัดเจนขยายออกไปจากข้อมูลเดิมที่มีอยู่แล้ว เกิดความงอกเงยทางวิชาการ ปรากฏเป็นองค์ความรู้ใหม่ นำกลับเข้ามาสู่วงการด้านภูมิปัญญาไทยต่อไป

9.3 การศึกษาดูงาน ผู้สนใจในเรื่องภูมิปัญญา ควรหาโอกาสเดินทางไปศึกษาดูงานในสถานที่จริง เยี่ยมเยือนพบปะพูดคุยและถามข่าวสาร ทุกข์สุขกับผู้รู้ ปราชญ์ผู้ทรงภูมิปัญญา ศิลปิน ช่างจิตรกร ผู้เป็นเจ้าของและผลิตผลงานภูมิปัญญาด้านต่าง ๆ ในแต่ละสาขาบ้างแล้วควรทำการเชิญท่านเหล่านั้นมาพบปะ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ดูงานของกัน และกัน เป็นการเปิดโอกาสให้ท่านเพิ่มพูนความรู้ให้แก่กันและกัน ซึ่งได้ผลเร็วทำให้เกิดความรู้จักมักคุ้น รวมตัวกันเป็นเครือข่ายองค์กรเดียวกัน ทำให้เกิดความเป็นปึกแผ่น เป็นกลุ่มเป็นก้อนเกิดพลังความรู้พลังกลุ่ม พลังคนร่วมมือร่วมใจกันทำงานเกิดการสร้างสรรค์ภูมิปัญญาใหม่ได้

9.4 การกระจายข้อมูล สามารถดำเนินการได้โดยการนำข้อมูล ประวัติบุคคล องค์ความรู้ องค์กรเครือข่าย แม้แต่ข่าวความเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้อง ออกมาเผยแพร่ทางสื่อสารมวลชนให้ประชาชนคนทั้งประเทศได้รู้จัก รู้ความเป็นไปเป็นมา เกิดการรับรู้ มีการศึกษา วิพากษ์วิจารณ์กระจายข้อมูลออกสู่วงกว้าง ทำให้เกิดการพัฒนาองค์ความรู้ใหม่ เจ้าของผลงานมีความมั่นใจในสิ่งที่ถูกต้อง มีขวัญกำลังใจเกิดการผลิตซ้ำตลอดเวลา

9.5 เกื้อกูลแหล่ง แหล่งในที่นี้ หมายถึง แหล่งผลิตผลงาน แหล่งพำนักของท่านผู้ทรงภูมิปัญญาทั้งหลาย เป็นการเห็นคุณค่าในภูมิปัญญาไทย ควรส่งเสริมสนับสนุนให้ท่านเหล่านั้นได้

ผลิตผลงานตามความถนัดของแต่ละคน อาจส่งเสริมสนับสนุนในด้านเงิน สิ่งของ อุปกรณ์ ให้โอกาสและสิทธิผลประโยชน์ต่าง ๆ ตามสมควร หรือแม้แต่การยกย่องให้เกียรติเชิดชูเกียรติให้ ความเคารพเชิดชูทำนุให้มาเผยแพร่แลกเปลี่ยนผลงานต่อไป

9.6 แสดงผลงาน เป็นการเปิดโอกาสให้มีการแสดงผลงานที่เป็นผลผลิตจากภูมิปัญญา ออกสู่สาธารณชนในวงกว้าง ให้เกิดมรรคผลตอบแทนทั้งเจ้าของและผู้บริโภคในรูปแบบต่าง ๆ เช่น แสดงผลงานในรูปแบบสินค้า OTOP จัดนิทรรศการเชิงวิชาการ แสดงบนเวที จัดงานมหกรรม การแสดงภูมิปัญญาไทย เป็นต้น

10. แนวทางการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

พรสวรรค์ สุวัฒน์ ศรีย์ (2553, หน้า 22-23) ได้สรุปแนวคิดจากสำนักงาน คณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ เกี่ยวกับการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้

10.1 การบอกเล่า บรรยายด้วยวาจา เป็นวิธีการที่ผู้ถ่ายทอดเป็นฝ่ายบอกเล่า อธิบาย หรือถ่ายทอดความรู้และประสบการณ์สั่งสมของตนให้แก่ผู้รับการถ่ายทอดในรูปแบบคำพูด โดยผู้ ถ่ายทอดจะต้องเป็นฝ่ายเตรียมเนื้อหาที่จะพูด วิธีนี้ผู้ถ่ายทอดมีบทบาทสำคัญในฐานะผู้ให้ความรู้ ส่วนผู้รับการถ่ายทอดเป็นผู้รับฟังและจดจำความรู้หรือบันทึกสาระสำคัญต่าง ๆ ที่ได้รับฟังตามไป ด้วยหรืออาจเป็นการบอกเล่าโดยตรงหรือบอกเล่าโดยผ่านพิธีสู่ขวัญ พิธีกรรมทางศาสนา พิธีกรรมตามขนบธรรมเนียมประเพณีของท้องถิ่นต่าง ๆ ดังจะเห็นได้โดยทั่วไปในพิธีการแต่งงาน ของทุกท้องถิ่นจะมีขั้นตอนมีคำสอนที่ผู้ใหญ่สอนคู่บ่าวสาวอยู่ทุกครั้ง รวมทั้งการลงมือประกอบ อาชีพตามอย่างบรรพบุรุษก็มีการถ่ายทอดเชื่อมโยงประสบการณ์มาโดยตลอด การเล่านิทาน การเล่นปริศนาคำทาย วิธีการเหล่านี้ล้วนเป็นการสร้างเสริมนิสัยและบุคลิกภาพที่สังคมปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่มุ่งเน้นจริยธรรมว่าเป็นสิ่งที่ควรทำและไม่ควรทำ

10.2 การสาธิต เป็นวิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่ผู้ถ่ายทอดแสดงหรือกระทำพร้อมกับการบอกหรืออธิบายเพื่อให้ผู้รับการถ่ายทอดได้ประสบการณ์ตรงในเชิงรูปธรรม ซึ่งจะช่วยให้เข้าใจ วิธีการ ขั้นตอนและสามารถปฏิบัติได้ การสาธิตที่นิยมใช้ในการถ่ายทอดภูมิปัญญา คือ การสาธิต วิธีการและการสาธิตประกอบการบรรยาย

10.3 การปฏิบัติจริง เป็นวิธีการถ่ายทอดที่ผู้รับการถ่ายทอดลงมือกระทำจริง ในสถานการณ์ที่เป็นอยู่จริง โดยผู้ถ่ายทอดเป็นผู้คอยแนะนำ ตรวจสอบและแก้ไข เพื่อให้ กระบวนการปฏิบัติถูกต้องตามขั้นตอน และได้ผลงานตามที่ต้องการด้วยวิธีการนี้ผู้รับการถ่ายทอด จะได้เรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ที่ละเอียดละน้อย

10.4 วิธีการถ่ายทอดโดยให้ผู้เรียนรู้จากสื่อด้วยตนเอง เป็นวิธีที่จัดเป็นประสบการณ์ การเรียนรู้ภูมิปัญญาในรูปแบบของสื่อประสมที่เอื้อต่อการเรียนรู้และทำความเข้าใจด้วยตนเองมากที่สุด

เช่น บทเรียนแบบโปรแกรม ศูนย์การเรียนรู้ คอมพิวเตอร์ช่วยสอน เป็นต้น

10.5 วิธีถ่ายทอดโดยจัดในรูปของแหล่งเรียนรู้ เป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาที่จัดเป็นแหล่งเรียนรู้ในลักษณะต่าง ๆ เช่น พิพิธภัณฑ์ ศูนย์การเรียนรู้ ตลาดนัดภูมิปัญญา เป็นต้น โดยจัดเป็นแหล่งสำหรับการเรียนรู้ ถ่ายทอดภูมิปัญญาที่เปิดกว้างสำหรับทุกคนเข้าไปศึกษาหาความรู้ได้ทุกเวลา การถ่ายทอดโดยวิธีนี้อาจรวมหมายถึงการใช้วิถีหลายลักษณะในรูปของตำราต่าง ๆ ที่บันทึกไว้ด้วย

10.6 วิธีการถ่ายทอดโดยการแสดงพื้นบ้านเป็นสื่อ เป็นวิธีที่ใช้การแสดงที่ชาวบ้านนิยมชมชอบเป็นสื่อในการถ่ายทอดองค์ความรู้ทางภูมิปัญญา โดยที่ผู้รับการถ่ายทอดจะได้รับความเพลิดเพลินไปพร้อม ๆ กับการเรียนรู้ วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาจะออกมาในรูปของการบันเทิงที่สอดแทรกในกระบวนการและเนื้อหาหรือคำร้องของบทบันทึกนั้น เช่น ในคำร้องของการบันทึกนั้น เช่น ในคำร้องของลิเก ลำตัดของภาคกลาง โนราหนังตะลุงของภาคใต้ หนังตะลุงของภาคอีสาน (หนังประโมทัย) กลอนคำ คำผญา คอซอของภาคอีสาน คำขอของภาคเหนือ เป็นต้น

10.7 วิธีถ่ายทอดภูมิปัญญาโดยบันทึกองค์ความรู้ไว้เป็นลายลักษณ์อักษร เช่น ตำราต่าง ๆ และในรูปของสื่ออื่น ๆ ในอดีตส่วนใหญ่ใช้จารหรือเขียนใส่ใบลานหรือสมุดข่อยที่ชาวใต้เรียกว่า บุคดำ บุคขาว เพื่อให้ผู้สนใจได้ศึกษาเล่าเรียนสืบต่อมาได้อีกวิธีหนึ่ง สื่อที่สามารถบันทึกได้ด้วยวิทยาการสมัยใหม่ เช่น วิกิทัศน์ในรูปแบบของวีซีดี/ดีวีดี เทปเสียง หรือ แผ่นซีดีเสียง รวมถึงเว็บไซต์ เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และสืบสานภูมิปัญญาต่อไปไม่สูญหาย

11. บทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่น

เทิดชาย ช่วยบำรุง (2554, หน้า 50-52) ได้อธิบายถึงบทบาทของภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อการพัฒนาท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

จากบทเรียนการพัฒนาที่ผ่านมาสะท้อนให้เห็นปัญหาของแนวทางการพัฒนาที่มองข้ามภูมิปัญญาท้องถิ่น ปัจจุบันหลายฝ่ายได้มองเห็นคุณค่าและความสำคัญของภูมิปัญญาท้องถิ่นถือเป็นรากเหง้าที่สำคัญ ซึ่งเป็นฐานในการพัฒนาประเทศที่สำคัญ ภูมิปัญญาท้องถิ่นจึงมีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่น ดังนี้

11.1 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างงาน สร้างอาชีพและเพิ่มรายได้ให้แก่คนในท้องถิ่น เช่น การทำไม้กวาดดอกหญ้า การทำมิด การส่งเสริมอาชีพจากสมุนไพร เป็นต้น

11.2 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างเสริมสุขภาพคนในท้องถิ่นให้ดีขึ้น เช่น การนวดแผนไทย การดูแลสุขภาพด้วยเกษตรธาตุ 4 เป็นต้น

11.3 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างความสามัคคีและกระบวนการมีส่วนร่วมของคนในท้องถิ่น เช่น ธนาคารข้าว ธนาคาร โคกระบือ เป็นต้น

11.4 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการสร้างกิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวของท่าข้าม ตลาดบางหลวง ร.ศ.122 ตลาดน้ำบางน้ำผึ้ง เป็นต้น

11.5 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการดูแลสุขภาพสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้วัสดุธรรมชาติแทนถุงพลาสติก พืชบวชป่า เป็นต้น

11.6 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการอนุรักษ์วัฒนธรรม เช่น การอนุรักษ์เครื่องดนตรีไทยโบราณ การแต่งกายของคนท้องถิ่นต่าง ๆ

11.7 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการพัฒนาเทคโนโลยีชุมชน เช่น การสร้างเครื่องสีข้าวแบบชาวบ้าน

11.8 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในกระบวนการผลิตสินค้า เช่น สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP)

11.9 การใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการแก้ปัญหาสุขภาพจิต เช่น การห่อข้าวสารจี๊ดแก้แค้นข้าวตำรวจ เป็นต้น

จากความหมาย ความสำคัญ และประเภทภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กล่าวมาแล้วข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาท้องถิ่น หมายถึง ความรู้ ความสามารถ หรือระบบของความรู้ที่เกิดจากการ สังสมประสบการณ์ของชีวิต ที่มีคุณค่าของประชาชนในแต่ละท้องถิ่นเพื่อใช้ในการแก้ปัญหาการจัดการ และการปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงในบริบทของสังคม เป็นความรู้ที่สร้างสรรค์และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ซึ่งได้รับการศึกษาถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษหรือจากประสบการณ์ตรงด้วยตนเอง

แนวคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

1. ความหมายของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

นักวิชาการศึกษาหลายท่าน ได้ให้คำนิยามศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สรุปได้ดังนี้ วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2538, หน้า 17) ให้ความหมายของหัตถกรรม ไว้ว่า “สิ่งที่มีมนุษย์สร้างสรรค์ ขึ้นมาจากฝีมือและภูมิปัญญา เพื่อให้เกิดประโยชน์การใช้สอยในการดำรงชีวิตประจำวัน โดยหัตถกรรมบางประเภทอาจต้องใช้เวลาในการประดิษฐ์และพัฒนาสืบต่อกันนานหลายยุคสมัย”

วิบูลย์ ลีสุวรรณ (2538, หน้า 10) ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง สิ่งของที่ชาวบ้านสร้างขึ้นมาเพื่อแสดงให้เห็นถึงความต้องการต่อประโยชน์การใช้สอยต่าง ๆ ในชีวิตประจำวัน โดย

จะมีความสอดคล้องเชื่อมโยง กับความเป็นอยู่สภาพแวดล้อมและวิถีชีวิต หรืออาจเรียกอีกแบบว่า ศิลปะพื้นบ้านก็ได้

ปุ่น คงเกียรติเจริญ (2533, หน้า 10-11) กล่าวว่า “หัตถกรรมนั้นเป็นสิ่งที่สร้างสรรค์ ขึ้นจากมือ และนิยมใช้กันในชีวิตประจำวัน โดยจะมีการสอดแทรกประเพณีและวัฒนธรรมเข้าไป ด้วย อาจมีการใช้วัสดุอุปกรณ์ในการสร้างสรรค์หรือไม่ใช้ก็ได้แต่ต้องใช้ฝีมือของมนุษย์ในการ สร้างสรรค์ ประกอบด้วย 2 คุณลักษณะ ได้แก่ 1) มีการแสดงออกของศิลปะและประเพณี 2) ผลิต โดยผู้ชำนาญงานที่ประกอบกิจกรรมในรูปแบบแห่งอุตสาหกรรมภายในครัวเรือน”

สมชัย พัวพันพัฒนา (2531, หน้า 26-27) กล่าวว่า “หัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง การสร้างสรรค์สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ขึ้นมาด้วยมือของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น สร้างขึ้นมาเพื่อให้เกิดประโยชน์การใช้สอย มีความงดงามประณีต โดยมีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นนั้นๆ เพื่อสะท้อน ถึงเอกลักษณ์เฉพาะถิ่น”

2. ความสำคัญของหัตถกรรมพื้นบ้าน

ศิริวัฒน์ นริเลิศ (2554, หน้า 57) ได้กล่าวว่า “งานหัตถกรรมที่ถูกประดิษฐ์ขึ้นนั้น มีคุณค่าสูง เนื่องจาก เป็นการรังสรรค์ชิ้นงานขึ้นมาจากการทำงานมือ โดยอาศัยทักษะและความชำนาญ ในการประดิษฐ์ โดยงานหัตถกรรมมีคุณค่า ดังต่อไปนี้

2.1 รูปทรง งานหัตถกรรมที่ถูกสร้างขึ้นจากสถานที่ที่แตกต่างกัน มีถิ่นฐานที่มา ต่างกัน รูปทรงของงานหัตถกรรมนั้นก็มีความแตกต่างกันออกไป เกิดเป็นเอกลักษณ์ขึ้น จากถิ่นที่มานั้น ๆ

2.2 วัสดุ ผลงานจากการหัตถกรรมนั้น ส่วนใหญ่จะนำวัสดุที่หาได้จาก ธรรมชาติมา เป็นส่วนประกอบเพื่อใช้ประดับตกแต่ง โดยคุณค่านั้นจะขึ้นอยู่กับความยากง่ายในการ ค้นหาวัสดุ ธรรมชาติที่นำมาใช้ประดิษฐ์

2.3 ลวดลายและสีสันทัน นับเป็นสิ่งที่ทำให้งานหัตถกรรมชิ้นนั้นๆ มีความสวยงาม นุ่มนวล อันเกิดจากลวดลายและรูปภาพบนชิ้นงาน อีกทั้งยังแปลกใหม่ มีเอกลักษณ์

3. ประเภทและรูปแบบของงานช่างศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

สุชาติ สุขนา (ม.ป.ป., หน้า 13-14) ได้กล่าวถึงประเภทและรูปแบบของช่าง ศิลปะหัตถกรรมพื้นบ้าน ดังนี้

3.1 แบ่งตามลักษณะการใช้เพื่อให้สอดคล้องกับประโยชน์ใช้สอย ดังนี้

3.1.1 หัตถกรรมที่ใช้เป็นพาหนะทางบกและทางน้ำ เช่น เกวียน เรือ เป็นต้น

3.1.2 หัตถกรรมที่ใช้ในการทำไร่ ทำนา เช่น ไถ คราด แอก กระออม กระพริ้ว ไล่ข้าว กระบุง ตะกร้า เป็นต้น

3.1.3 หัตถกรรมที่ใช้เป็นเครื่องจับสัตว์ เช่น แห อวน ลอบ ไซ เป็นต้น

3.1.4 หัตถกรรมที่ใช้สอยประจำวัน เช่น เครื่องถ้วยชาม เครื่องทองเหลือง เขียนหมาก สำหรับข้าว เป็นต้น

3.1.5 หัตถกรรมที่เกี่ยวกับการพักผ่อนหย่อนใจ ได้แก่ เครื่องดนตรี เช่น ปี่ กลอง ซอ ทับ เป็นต้น

3.1.6 หัตถกรรมที่เกี่ยวกับพิธีกรรมทางศาสนาและการศึกษาเล่าเรียน เช่น ภาพพระพุทธรูป ภาพชาดก สมุดข่อย บุษบกพนมพระ บุษบกตั้งอัฐิผู้ตาย เป็นต้น

3.1.7 หัตถกรรมที่เป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือน เช่น การทอผ้า ทอเสื่อ ทำเครื่องปั้นดินเผา เป็นต้น

3.2 แบ่งตามวัสดุที่นำมาผลิต ดังนี้

3.2.1 เครื่องหนัง เช่น หนังวัว หนังควาย และหนังงู

3.2.2 เครื่องปั้นดินเผาประเภทต่าง ๆ ทั้งเผาดิบ เผาเคลือบ

3.2.3 เครื่องไม้ เป็นเครื่องใช้ไม้สอยทำด้วยไม้เนื้ออ่อน และไม้เนื้อแข็ง

3.2.4 เครื่องไม้ไผ่และหวาย ส่วนใหญ่เป็นเครื่องจักสาน

3.2.5 เครื่องรัก เป็นผลิตภัณฑ์ที่ใช้ยางรักมาทาทำทับหรือเคลือบเพื่อรักษาเนื้อไม้ กระดาษ ผ้า กระเบื้องหรือโลหะ

3.2.6 เครื่องหล่อ เป็นการจำลองรูปพรรณสวดลายหรือภาชนะต่าง ๆ จากรูปหุ่น ที่สร้างเป็นแบบ ซึ่งทำด้วยโลหะ ปูนหรือทราย

3.2.7 เครื่องทอง-ย้อม จากเส้นใยธรรมชาติหรือใยสังเคราะห์มาเป็นวัสดุใยธรรมชาติ ได้แก่ ผ้าฝ้าย ปอ ป่าน ไหม ใยสังเคราะห์ ได้แก่ เรยอน ไนลอน ใยแก้ว ผลิตจากการทอ ย้อม เช่น เสื้อผ้า กระเป๋า

3.2.8 เครื่องโลหะ เป็นการใช้โลหะเป็นส่วนประกอบสำคัญในการผลิต เช่น วิธีผลิตแบบโลหะแผ่น โลหะรูปพรรณ เครื่องถม โลหะที่นำมาใช้มีหลายชนิด ได้แก่ เหล็ก สังกะสี ดีบุก ทองแดง และอะลูมิเนียม

3.3 แบ่งตามลักษณะการสร้าง ดังนี้

3.3.1 เครื่องเคลือบดินเผา ได้แก่ ภาชนะเครื่องใช้ในชีวิิตประจำวัน ทั้งที่เผาเคลือบและไม่เคลือบ เช่น โอ่ง อ่าง กระถาง ชาม จาน ถ้วย ไห ครก เป็นต้น

3.3.2 การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย ได้แก่ การทอผ้าในท้องถิ่นต่าง ๆ รวมถึงการเย็บปักถักร้อยเพื่อการตกแต่งด้วย

3.3.3 การแกะสลัก ได้แก่ การแกะสลักวัสดุเพื่อนำมาเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ เช่น ครกหิน การแกะสลักไม้สำหรับทำเครื่องเรือน การแกะสลักไม้เป็นรูปเคารพ การแกะสลักคิ้วหนัง ตะลุง การแกะสลักงาช้าง และการแกะสลักเขาสัตว์

3.3.4 หัตถกรรมโลหะ ได้แก่ งานหัตถกรรมโลหะชนิดต่างๆ ตั้งแต่การทำเครื่องมือเครื่องใช้จนถึงเครื่องประดับตกแต่ง เช่น การปั้น หล่อรูปเคารพ การทำมีดอรัญญิก การทำบาตร และการทำเครื่องถม เป็นต้น

3.3.5 เครื่องจักสาน ได้แก่ หัตถกรรมพื้นบ้านที่ทำขึ้นด้วยวิธีการจักสาน และแกะสลัก โดยใช้วัสดุธรรมชาติชนิดต่างๆ เช่น ไม้ไผ่ หวาย กระจูด ใบลำเจียก ใบเตย ย่านลิเภา เป็นต้น

3.3.6 การก่อสร้าง ได้แก่ สถาปัตยกรรมพื้นบ้านทั่วไป เช่น การสร้างอาคารบ้านเรือน เฝิงพัก อาคารเกี่ยวเนื่องกับศาสนา เป็นต้น

3.3.7 ภาพเขียน ได้แก่ ภาพเขียนระบายสี และภาพลายเส้น เช่น จิตรกรรมฝาผนัง โบสถ์ วิหาร การตกแต่งเรือกอแระ การตกแต่งเกวียน เป็นต้น

3.3.8 การปั้นและลวดลายประดับ ได้แก่ งานประติมากรรม และการปั้นลวดลายประดับอาคารต่าง ๆ เช่น ตุ๊กตาเด็กเล่น ตุ๊กตาเสียบบาล การปั้นลวดลายประดับโบสถ์วิหาร

3.3.9 การทำเครื่องกระดาย ได้แก่ การทำกระดายพื้นบ้าน เช่น การทำกระดายสา กระดายข่อย การตัดกระดายสำหรับตกแต่งในงานเทศกาล

3.3.10 ประเภทเบ็ดเตล็ด เป็นงานหัตถกรรมที่อยู่นอกเหนือจากประเภทที่กล่าวมาข้างต้น และไม่นิยมทำกันแพร่หลาย และรู้จักเฉพาะกลุ่มย่อย เช่น การจัดดอกไม้ การแกะสลักผลไม้ การแทงหยวก การทำหุ่นกระดาย และการทำเครื่องดนตรี เป็นต้น

4. แนวทางพัฒนางานด้านศิลปหัตถกรรม

ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา (2559, หน้า 72-73) ได้กล่าวถึง แนวทางในการพัฒนางานหัตถกรรมบนพื้นฐานความเป็นภูมิปัญญาบรรดทางวัฒนธรรมของท้องถิ่น และความต้องการความพึงพอใจของผู้บริโภค เพื่อให้เกิดความยั่งยืน โดยการสร้างสรรค์ ผลงานหัตถกรรมที่ก่อให้เกิดคุณค่า 4 ประการ ดังนี้

4.1 คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น ประเพณีวัฒนธรรม และความเชื่อของชุมชน ในแต่ละท้องถิ่นที่สืบทอดกันมาแต่อดีตเปรียบเสมือนองค์ความรู้ และภูมิปัญญาของสังคมนั้น ที่นำมาใช้ในการดำเนินชีวิตตามสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่ ไม่ว่าจะเป็นลักษณะของอาหารการกิน เครื่องมือเครื่องใช้ เครื่องแต่งกายและที่อยู่อาศัย รวมถึงพืชสมุนไพรพื้นบ้านที่ใช้ในการรักษาโรค

มีลักษณะเฉพาะตัวเป็นของตนเอง ซึ่งการสร้างสรรค์งานหัตถกรรมสามารถนำภูมิปัญญาและเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ที่มีลักษณะเด่นเฉพาะตัว น่าสนใจ และมีคุณค่า

4.2 คุณค่าของวัสดุและกรรมวิธีการผลิต คุณค่าของวัสดุธรรมชาติภายในท้องถิ่นที่เกิดขึ้นเฉพาะภายในแหล่งพื้นที่นั้น เจริญเติบโตได้ดี ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอยู่มีคุณสมบัติพิเศษ มีสีสันและพื้นผิวเฉพาะตัว สามารถนำมาเป็นวัตถุดิบในการผลิตเครื่องไม้ใช้สอยสูงงานหัตถกรรม ซึ่งผลิตจากวัสดุธรรมชาติของท้องถิ่น รวมถึงกรรมวิธีการผลิต เทคนิคเฉพาะในการผลิตด้วยทักษะฝีมือและความชำนาญจากภูมิปัญญาที่มีการถ่ายทอดกันมารุ่นสู่รุ่น มีความประณีตและมีคุณภาพ ตามมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนที่ได้กำหนดไว้ เพื่อสร้างความน่าเชื่อถือและความมั่นใจให้กับผู้บริโภค

4.3 คุณค่าทางความงาม ผู้สร้างสรรค์งานหัตถกรรมจะพิจารณาความงาม จากการแสดงออกผ่านทางรูปร่าง รูปทรง สี สัน ลวดลาย พื้นผิวที่เกิดจากการประสานกลมกลืนกันขึ้นมา ซึ่งเป็นผลมาจากแรงบันดาลใจที่ได้เรียนรู้จากธรรมชาติและสภาพแวดล้อมรวมถึงลักษณะการใช้งานที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต และนำมาออกแบบสร้างสรรค์ถ่ายทอดลงสู่ผลงานที่แสดงออกถึงคุณค่าทางความงามและคุณค่าทางศิลปะของตนเอง ในแต่ละสังคมชุมชนที่แตกต่างกัน เพื่อกระตุ้นอารมณ์ และความรู้สึกนึกคิดให้ผู้บริโภคเกิดการรับรู้ มีความประทับใจและดึงดูดให้นำใช้สอย

4.4 คุณค่าทางประโยชน์ใช้สอย ตอบสนองความต้องการ เพื่ออำนวยความสะดวกในการใช้งานทางด้านกายภาพทำหน้าที่ได้อย่างสมบูรณ์ ได้แก่ ขนาดสัดส่วนของผลิตภัณฑ์ที่เหมาะสมกับการใช้งาน มีความปลอดภัย แข็งแรงตามอายุการใช้งาน และประโยชน์ใช้สอยทางด้านจิตใจสร้างให้เกิดความรู้สึกพึงพอใจของผู้บริโภคเมื่อแรกพบเห็น ได้แก่ มีความน่าสนใจ เป็นเอกลักษณ์ ความมีคุณค่ามากกว่าราคาที่จำหน่าย ความน่าเชื่อถือในชิ้นงานหัตถกรรม และแสดงถึงภาพพจน์ความมีสถานะของผู้ใช้

จากความหมาย ความสำคัญ และประเภทของศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน หมายถึง การสร้างสรรค์สิ่งของเครื่องใช้ต่างๆ ด้านปัจจัยสี่ขึ้นมาด้วยมือของชาวบ้านในแต่ละท้องถิ่น เพื่อให้เกิดประโยชน์การใช้สอย มีความงามและประณีต โดยมีความเชื่อมโยงกับท้องถิ่นนั้น ๆ เพื่อสะท้อนถึงอัตลักษณ์เฉพาะถิ่น โดยหัตถกรรมบางประเภทอาจต้องใช้เวลาในการทำและพัฒนาสืบต่อกันนานหลายยุคสมัย

องค์ความรู้ด้านการตีมีด

มีด คือเครื่องมือชนิดแรก ๆ ที่มนุษย์ประดิษฐ์ขึ้นเพื่อใช้ในการชีวิตประจำวันมาอย่างยาวนาน เกี่ยวข้องสัมพันธ์กับแทบจะทุกกิจกรรมในการดำเนินชีวิต ไม่ว่าจะเป็นแผ่นพับ หรือกลุ่มสังคมใด ๆ ก็ตาม มีดเป็นเครื่องมือตัดเฉือนชนิดมีคมสำหรับใช้ สับ หั่น เนื้อ ปลา บางชนิดอาจมีปลายแหลมสำหรับกรีด หรือแทง มักมีขนาดเหมาะสมสำหรับจับถือด้วยมือเดียว

1. ประวัติความเป็นมาของมีดในประเทศไทย

ค้นพบครั้งแรกราว 30,000 ปี ตามแหล่งโบราณคดีต่างๆ โดยวัสดุที่ใช้ทำมีดจะแตกต่างกันไปตามยุคสมัย ดังนี้ (วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี, 2560, หน้า 1-3)

1.1 มีดในยุคหิน มักทำจากกระดูกหรือหินที่กระแทะให้มีความแหลมคมเพื่อใช้เป็นเครื่องมือและอาวุธ โดยมีหลักฐานจากแหล่งโบราณคดีในภูมิภาคต่างๆ เช่น

- 1.1.1 แหล่งโบราณคดีถ้ำหลังโรงเรียน จังหวัดกระบี่
- 1.1.2 ถ้ำในอำเภอไทรโยค ถ้ำต่างๆ ในบริเวณลุ่มน้ำแควน้อย จังหวัดกาญจนบุรี
- 1.1.3 ถ้ำผีแมนในจังหวัดแม่ฮ่องสอน
- 1.1.4 เพิงผาซำที่อุทยานแห่งชาติ ออบหลวง จังหวัดเชียงใหม่
- 1.1.5 แหล่งโบราณคดีบ้านเก่า จังหวัดกาญจนบุรี
- 1.1.6 แหล่งโบราณคดีโนนป่าหวาย แหล่งโบราณคดีบ้านท่าแค อำเภอเมืองจังหวัดลพบุรี
- 1.1.7 แหล่งโบราณคดีโลกเจริญ แหล่งโบราณคดีโนนนกทา อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น
- 1.1.8 แหล่งโบราณคดีโนนเก่าน้อยในตำบลตะวันออกของหนองหาน อำเภอกุมภวาปี
- 1.1.9 แหล่งโบราณคดีบ้านเชียง อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี

1.2 มีดในยุคสำริด ทำจากวัสดุสำริด ขึ้นรูปโดยการหล่อและการตี มักพบตามแหล่งโบราณคดีในพื้นที่ ซึ่งเป็นสายแร่ทองแดง เช่น

- 1.2.1 แหล่งโบราณคดีภูโล้น ริมฝั่งแม่น้ำโขง จังหวัดหนองคาย ซึ่งมีช่วงอายุประมาณ 3,750-3,425 ปี
- 1.2.2 แหล่งโบราณคดี บ้านนาดี อำเภอหนองหาน จังหวัดอุดรธานี พบการหล่อสัมฤทธิ์เป็นเครื่องใช้และเครื่องประดับ มีอายุประมาณ 2,700-2,400 ปี

1.2.3 แหล่งโบราณคดีในกลุ่มน้ำมูล ที่มีการใช้สำริด เช่นที่บ้านประสาธ บ้านหลุมข้าว อำเภอโนนสูง จังหวัดนครราชสีมา

1.2.4 แหล่งโบราณคดีแหล่งศูนย์การทหารปืนใหญ่ พบการใช้สำริดทำเป็นเครื่องใช้และเครื่องประดับ มีอายุประมาณ 3,000 ปีมาแล้ว

1.2.5 แหล่งโบราณคดีโนนป่าหวาย บ้านห้วยโป่ง อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นแหล่งใหญ่ในการผลิตแร่ทองแดงประมาณ 3,500-3,000 ปีมาแล้ว

1.2.6 อ่างเก็บน้ำนาลำแหง อายุประมาณ 3,301-2,900 ปี

1.3 ประเภทของมีดตามการใช้งาน

1.3.1 ใช้เป็นอาวุธ ดังนี้

1) มีดต่อสู้ หรือมีดสั้น (combat knife, fighting knife, tactical knife) มีดที่ออกแบบมาเพื่อใช้ต่อสู้ระยะใกล้

2) ดาบปลายปืน หรือมีดปลายปืน (knife bayonet) เป็นมีดใช้ติดที่ปลายของอาวุธปืนเช่นปืนยาว

3) มีดสนามเพลาะ (trench knife) มีดที่สร้างขึ้นเพื่อจุดประสงค์เฉพาะอย่างพบได้ในสงครามสนามเพลาะ (trench warfare) เมื่อสงครามโลกครั้งที่ 1

4) มีดพกสปริง (switchblade) มีดที่ใบมีดซ่อนอยู่ในตัวด้าม และถูกปล่อยออกมาโดยการกดปุ่มหรือด้วยกลไกอื่นของมัน

5) มีด โบว์ (Bowie knife) มีดในฝักขนาดใหญ่ มีลักษณะเฉพาะ ออกแบบโดยพันเอก จิมโบว์ (Colonel Jim Bowie)

6) มีดผีเสื้อ (butterfly knife) หรือบาลิสง (balisong) มีดพับที่ด้ามแยกออกเป็นสองข้าง มีต้นกำเนิดมาจากฟิลิปปินส์

7) ชิฟ (shiv) ค้อนแดงเรียกอาวุธมีคมทุกชนิด ชื่อเรียกอื่นเช่น แชนก์ (shank)

3.1.2 ใช้เป็นเครื่องครัว ดังนี้

1) มีดปังตอแบบจีนและมีดอีโต้แบบอเมริกาเหนือ

2) มีดเชฟ (chef's knife) หรือมีดฝรั่งเศส (French knife) มีดที่ใช้สำหรับเตรียมอาหาร ใช้สำหรับหั่น เป็นต้น

3) มีดตัดขนมปัง (bread knife) มีดที่มีฟันเลื่อยใช้ตัดขนมปัง

4) มีดปาดหน้าเค้ก (frosting spatula) มีดที่ไม่มีคมใช้สำหรับตกแต่งครีมบนเค้ก บางแห่งเรียกมีดชนิดนี้ว่า palette knife

5) มีดเลาะกระดูก (boning knife) มีดที่ใช้เลาะกระดูกหรือก้างออกจากเนื้อเป็ดไก่ เนื้อวัว หรือเนื้อปลา

6) มีดแกะ (carving knife) มีดขนาดใหญ่ใช้สำหรับเสิร์ฟอาหารออกเป็นชิ้นบางๆ มีดชนิดนี้บางกว่ามีดเชฟ ไม่เหมาะกับการหั่น

7) มีดปังตอ (cleaver) มีดปังตอ เป็นมีดขนาดใหญ่ ใบมีดหนา ใช้ตัดเนื้อที่ติดกระดูก หรือใช้สับ

8) มีดพกผลไม้ (Utility knife, Paring knife) มีดขนาดเล็ก ใบมีดยาวตั้งแต่ 3-5 นิ้ว ใช้พกผลไม้ หรือหั่นตัดผักผลไม้ชิ้นเล็กๆ

9) มีดไฟฟ้า (electric knife) เครื่องใช้ไฟฟ้าที่มีใบมีดเป็นใบเลื่อย

10) มีดบนโต๊ะอาหารเช่น มีดปาดเนย (butter knife) มีดสเต็ก (steak knife)

3.1.3 ใช้เป็นเครื่องมือ ดังนี้

1) มีดผ่าयरถยนต์ เป็นมีดที่มีขนาดใหญ่และมีความคมมาก ใบมีดยาวประมาณ 9-12 นิ้ว ใช้ในการผ่าयरรถยนต์เพื่อจะนำยางไปทำอย่างอื่นต่อไป

2) มีดคัตเตอร์ มีทั้งเล่มเล็กขนาด L30 และเล่มใหญ่ขนาด L50 มีความคมปานกลางหรือมีความคมมาก เพราะใบมีดนี้ใช้ตัด กรีด เฉาะชิ้นงานทั้งกระดาษ และวัสดุต่างๆ แต่มีข้อควรระวังในการใช้คือห้ามใช้อาวุธป้องกันหรือใช้มีดเพื่อแหย่เล่นถึงบาดเจ็บจนตาย รวมทั้งห้ามตัดชิ้นวัสดุของแข็ง เช่น ประเภทแก้ว ประเภทยาง ประเภท PVC และประเภทโลหะทุกชนิด เพราะทำให้มีดคัตเตอร์นั้นไม่คมและผู้ใช้มีดคัตเตอร์นี้เกิดอุบัติเหตุหรือบาดเจ็บในการทำงานได้

1.4 การเตรียมการทำมีด

การเตรียมการ ในการเตรียมการตีมีดหรือทำมีดนั้น มีปัจจัยที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1.4.1 เตรียมคน ต้องใช้คน 3-4 คนขึ้นไป โดยเฉพาะการตีมีดในขั้นตอนที่ 1 (การหลาบ) ต้องใช้คนที่มือพละกำลัง ร่างกายแข็งแรง ตลอดจนต้องมีความสามัคคีและมีประสบการณ์มาก

1.4.2 เตรียมอุปกรณ์ เป็นอุปกรณ์และเครื่องมือเครื่องใช้ สำหรับช่างตีมีด โดยเฉพาะ เช่น ทัง ค้อน พะเนิน คีม สูลม เต้าเผาเหล็ก ตะไบ เหล็กชุด เหล็กไซ ราน้ำชุบ มีด เขื่อนตัดเหล็ก ขอฟไฟ หินหยาบ-ละเอียด ทังขอ เภาวัลย์เปรี๊ยะ หลักสี่ (ปากกา) กบ และเลื่อย เป็นต้น

1.4.3 เตรียมวัตถุดิบ วัสดุที่สำคัญในการตีมีดเป็นอันดับแรกได้แก่ เหล็กกล้า อันดับต่อไป คือ ถ่านไม้ไฟ ซึ่งเป็นถ่านที่มีประสิทธิภาพสูงในการเผาเหล็ก ต่างจากถ่านจากไม้ทั่วๆ ไป และอันดับสุดท้ายคือ ไม้ที่ใช้ทำด้ามมีด

1.5 เหล็กที่ใช้ในการตีมีด

วัสดุที่ใช้ในการทำมีดที่สำคัญคือเหล็ก มีทั้งเหล็กที่เรารู้จักกันทั่วไปและเหล็กไร้สนิมหรือที่เราเรียกว่าสแตนเลส ตัวยึด ทำด้วยเหล็กแข็งและเหนียว ซึ่งได้มาจากเหล็กชนิดต่าง ๆ ดังนี้

1.5.1 เหล็กเส้น หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า เหล็กตราม้า ใช้ทำมีดขอ มีดดาบ เสียม มีดกะเทาะบัว มีดโต้

1.5.2 เหล็กวง เป็นเหล็กชนิดยาว เหมาะแก่การทำมีดที่มีเส้นบางและความหนาสม่ำเสมอตลอดเล่ม เช่น มีดหมู มีดโต้ มีดพับ

1.5.3 เหล็กขาว หรือเหล็กสแตนเลส ใช้ทำมีดโต้ มีดบางและมีคว้านผลไม้

1.5.4 เหล็กเหนียวและเศษเหล็ก การนำเหล็กเหล่านี้ไปใช้คิดแปลงเป็นมีดนั้นขึ้นอยู่กับลักษณะมีดและขนาดของเหล็ก เช่น มีดกะเทาะบัว และมีดอีโต้ ที่มีความหนามาก ก็ต้องใช้เหล็กเหนียวชนิดหนาตัดแต่งขึ้นเป็นรูป ส่วนเศษเหล็ก ถูกนำมาใช้บ้างแต่จะได้มีดที่มีคุณภาพต่ำ เหล็กเป็นธาตุที่มีในธรรมชาติ พบเป็นสินแร่ แร่เหล็กที่ขุดได้จะถูกนำมาถลุง โดยเหล็กที่ถลุงได้อาจมีธาตุอื่น ๆ เจือปนอยู่ด้วย เช่น คาร์บอน แมงกานีส ซิลิกอน อลูมิเนียม ฟอสฟอรัส กำมะถัน ออกซิเจน ไนโตรเจน และไฮโดรเจน เป็นต้น

2. ขั้นตอนการทำมีด

ตัวอย่างขั้นตอนในการทำมีดอรัญญิก โดยสรุปมี 10 ขั้นตอน ดังนี้ (Koi La Zy, 2557, หน้า 1-3)

ขั้นตอนที่ 1 ตัดเหล็กให้ได้ขนาดตามความต้องการ เเผาไฟให้แดงแล้วนำออกมาจากเตาให้คนสามคนใช้พะเนินดินได้รูปหุ่น หรือถูก(ชาวบ้านเรียกว่าการ “หลาบ” เหล็ก)

ภาพที่ 2.1 การหลาบล็ก

ขั้นตอนที่ 2 เมื่อได้หุ่นหรือกุนมิดแล้ว นำเอาเข้าเตาเผาไฟอีกครั้งหนึ่ง แล้วใช้คนคนเดียวตีด้วยค้อนเพื่อขึ้นรูปมิดให้ได้ตามความต้องการ (ชาวบ้านเรียกว่าการ “ซ้า”)

ภาพที่ 2.2 การขึ้นรูปมิด (การซ้า)

ขั้นตอนที่ 3 เมื่อซ้ําได้รูปมิดแล้ว ทิ้งไว้ให้เย็น แล้วใช้ค้อนตีจนเนื้อเหล็กเรียบ เป็นมันเพื่อให้เนื้อเหล็กเหนียวแน่น คมบาง ตัวมิดตรง ชาวบ้านเรียกว่าการ “ลําเรียบ หรือ ใ้”

ขั้นตอนที่ 4 เมื่อใ้ได้รูปมิดพอสมควรแล้ว นำมาแต่งด้วยตะไบ เพื่อให้ได้ รูปเล่มสวยงามขึ้น (เรียกว่าการ “แต่ง”)

ภาพที่ 2.3 การแต่งมิด

ขั้นตอนที่ 5 เมื่อแต่งด้วยตะไบได้รูปแล้ว นำมาชุดคมให้บางโดยใช้เหล็กชุด เพื่อให้ตัวมิดขาวและบาง (เรียกว่าการ “ชุด”)

ขั้นตอนที่ 6 เมื่อชุดได้คมบางพอสมควรแล้ว ใช้ตะไบหยาบและตะไบละเอียด โสกตามตัวมิด เพื่อให้ตัวมิดขาวเรียบร้อย และคมจะบางยิ่งขึ้น (เรียกว่าการ “โสก”)

ภาพที่ 2.4 การไสกมิด

ขั้นตอนที่ 7 เมื่อไสกเรียบร้อยแล้วนำมาพานคม โดยใช้ตะไบละเอียดพานขวางของคมมิดเพื่อให้คมมิดบางเฉียบ (เรียกว่า “การพานคมมิด”)

ขั้นตอนที่ 8 เมื่อพานคมแล้วก็นำมาชุบ “การชุบ” เป็นเรื่องสำคัญมาก ช่างต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ โดยนำเข้าเผาไฟในเตาเพื่อให้คมแดงตามความต้องการว่าเผาขนาดไหน จึงจะเหมาะสมกับความกล้า แล้วชุบกับน้ำ คมของมิดจะกล้าแข็งไม่อ่อนและไม่บิ่น

ขั้นตอนที่ 9 เมื่อชุบแล้วนำมา ฝน หรือลับ โดยใช้หินหยาบ และหินละเอียด ให้คมได้ที่สมัยนี้ใช้หินกากเพชร (เรียกว่า “การลับคม”)

ขั้นตอนที่ 10 เมื่อฝนหรือลับคมได้ที่แล้ว จึงนำมาเข้าด้ามมิด แล้วใช้น้ำมันทาตัวมิด เพื่อกันสนิม เป็นเสร็จสิ้นขั้นตอนการทำมิด

จากความหมาย ความสำคัญ และประเภทการตีมิด ผู้วิจัยจึงสรุปได้ว่า ภูมิปัญญาด้านการตีมิด หมายถึง ความรู้ ทักษะ ความสามารถและประสบการณ์ ของชาวบ้านในชุมชน/ท้องถิ่นนั้น ๆ ที่เกิดจากการใช้ความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ที่สั่งสมมาในอดีตมาใช้ในการตีมิด

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับชื่อเรื่องวิจัยและกรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

สมยศ สุขเจริญ (2538, หน้า 123-126) ได้วิจัยเรื่อง ผลกระทบที่มีต่อธัญญาหาร : ความเป็นอยู่ ความเป็นมาและความเป็นไป ผลการศึกษาพบว่า ผลกระทบที่มีต่อธัญญาหารที่เป็นอยู่ในปัจจุบัน ประกอบไปด้วย ผลกระทบต่าง ๆ จำแนกได้หลายตระกูล คือ ตระกูลเกษตรกรรม ตระกูลคหกรรม ตระกูลอาวูช และตระกูลอื่น ๆ ซึ่งในตระกูลดังกล่าวยังประกอบไปด้วยประเภทของผลกระทบที่สามารถจัดหมวดหมู่ได้ 12 ประเภท ซึ่งแต่ละประเภทยังจำแนกได้อีกหลายร้อยชนิดของผลกระทบ มีต่อธัญญาหารที่มีความแตกต่างกันในวัสดุที่ใช้ในการผลิตและแตกต่างกันในด้านขนาดของผลกระทบ นอกจากนี้ผลกระทบธัญญาหาร ยังจำแนกได้ตามปริมาณผลิตผลได้อีก 2 ลักษณะ คือ ผลผลิตหลักและผลผลิตรอง ซึ่งผลผลิตหลัก ได้แก่ ผลกระทบในตระกูลคหกรรมและตระกูลเกษตรกรรม ส่วนผลผลิตรอง ได้แก่ ผลกระทบที่มีในตระกูลอาวูช และตระกูลอื่น ๆ สำหรับแนวทางการผลิตยังสามารถจำแนกได้ 2 แนวทาง คือ แนวทางการผลิตจากโรงงาน อันได้แก่ ผลกระทบที่มีในตระกูลต่าง ๆ ทั้ง 4 ตระกูล ส่วนแนวทางการผลิตที่เป็นแนวคิดป็นั้น จะพบในผลกระทบที่มีต่อตระกูลอื่น ๆ เท่านั้น ผลกระทบที่ส่งผลกระทบไปแล้วเป็นส่วนใหญ่ ได้แก่ มีในตระกูลอาวูช ส่วนการผลิตที่มีความยั่งยืน ได้แก่ ตระกูลคหกรรมและตระกูลเกษตรกรรม สาเหตุการล้มเลิกและการเกิดใหม่นั้นส่วนใหญ่มาจากตลาดเป็นตัวกำหนด ส่วนแนวทางการผลิตในอนาคตจะเป็นการผลิตจากโรงงาน มากกว่าผลกระทบธัญญาหารที่ผลิตในแนวคิดป็น

อำนาจ หาญไฟฟ้า (2538, หน้า 137-139) ได้ทำการวิจัยเรื่อง เทคโนโลยีการผลิต ผลกระทบที่มีต่อธัญญาหาร : ความเป็นอยู่ ความเป็นมาและความเป็นไป พบว่า การผลิตมีต่อธัญญาหารเป็น ภูมิปัญญาชาวบ้าน ที่ผู้ผลิตมีต่อธัญญาหารมีความภาคภูมิใจในศักดิ์ศรีผลงานของตนเอง การพัฒนา มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องพัฒนาองค์ความรู้ทักษะและมีมือการผลิตมีดให้ทันต่อความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสมัยใหม่ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการผลิตมีดแนวคิดป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ภูมิปัญญาของชาวบ้านท้องถิ่นในด้านเทคโนโลยีการผลิต ผู้ผลิตมีต่อธัญญาหารจำเป็นต้องเน้นการพัฒนาองค์ความรู้เป็นสำคัญและเพื่อเป็นการอนุรักษ์อุตสาหกรรมครัวเรือน และเพิ่มการส่งเสริมด้านการท่องเที่ยวเข้าสู่ชุมชนบ้านมีต่อธัญญาหาร เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เข้าชมศิลปหัตถกรรมอันเก่าแก่เป็นการส่งเสริมอาชีพและรายได้พร้อมกับการเผยแพร่วัฒนธรรม

นิสาพร วัฒนศัพท์ (2541, หน้า 141-144) ได้วิจัยเรื่อง วัดกับการดำรงอยู่ของงานศิลปหัตถกรรมพื้นเมือง พบว่า การดำรงอยู่ของงานโรงหมอมอญในตำบลเกาะเกร็ด จังหวัดนนทบุรี มีทั้งปัจจัยที่ส่งเสริมและปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงอยู่ในส่วนของปัจจัยที่ส่งเสริม ได้แก่

ลูกหลานชาวมอญในเกาะเกร็ดยังคงมีความเชื่อในการสร้างโรงหมให้กับพระสงฆ์ที่พวกเขาศรัทธา มีการพัฒนาคุณภาพวัตถุดิบ รักษามาตรฐานการผลิต ส่วนปัจจัยที่เป็นอุปสรรคต่อการผลิตคือ โอกาสในการผลิตมีน้อยลง นายช่างหายากขึ้น ความรู้ในงานบางอย่างที่เป็นระดับสูงมีเพียงนายช่างเท่านั้นที่ทำได้ และวัตถุดิบที่พัฒนาคุณลักษณะบางตัวไม่สามารถหาซื้อได้ทั่วไปและมีราคาแพงขึ้น ขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต ในส่วนของปัจจัยการสืบสานที่สำคัญคือ การสร้างความร่วมมือระหว่างช่าง วัตถุประสงค์ในการผลิต ในส่วนของปัจจัยการสืบสานที่สำคัญคือ การสร้างความร่วมมือระหว่างช่าง วัด และชุมชนให้มีการสืบสานงานโรงหม และปัจจัยที่ส่งเสริมสำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง คือ การจัดเก็บโรงหมไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา

เดโช แสนภักดี (2546, หน้า 112-114) ได้ศึกษาเรื่อง ปัจจัยที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ของสมาชิกกลุ่มอาชีพ จังหวัดขอนแก่น พบว่า อุปสรรคและปัญหาที่พบของกลุ่มอาชีพ จังหวัดขอนแก่น คือ สมาชิกยังขาดความรู้ความเข้าใจในเรื่องของการตลาด ผลิตภัณฑ์ ยังไม่ได้มาตรฐาน ควรมีเจ้าหน้าที่ในการจัดฝึกอบรม ให้ความรู้ เพื่อสร้างความเข้าใจให้กับกลุ่มอาชีพมากขึ้น อีกทั้งควรจัดสร้างกิจกรรมในชุมชน เพื่อให้ชุมชนจะได้มีความเข้มแข็ง

ศิริทิพย์ ผูกพันธุ์ (2548, หน้า 109-110) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมด้านผ้าตีนจก พบว่า 1) ลักษณะการสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมด้านผ้าตีนจกเป็นการเรียนรู้ทางสังคม คือ การเรียนรู้ตั้งแต่เด็กผ่านการเป็นลูกมือ การสังเกตและทดลองทำด้วยตนเอง โดยการแนะนำของครอบครัว ทำให้ผู้หญิงในชุมชนสามารถทอผ้าชนิดต่างๆ ปัจจัยในการเรียนรู้ คือความเชื่อของชุมชนและความคาดหวังในบทบาทของผู้หญิง เช่น ลูกผู้หญิงต้องทอผ้าเป็นก่อนออกไปครองเรือนและการสวมใส่ผ้าตีนจกในการเข้าร่วมพิธีกรรมหรือกิจกรรมบางอย่างของชุมชน เช่น ประเพณีทางข้าวใหม่ ประเพณีปีใหม่เมือง 2) การผลิตผ้าทอตีนจกระยะพื้นฟู มีวัตถุประสงค์เพื่อค้าขายหารายได้ ลักษณะการเรียนรู้จะแตกต่างไปจากเดิม โดยมีโครงการจัดฝึกอบรมจากหน่วยงานต่างๆ คนเรียนอาจไม่ได้เป็นคนในครอบครัว แต่เป็นผู้ที่สนใจ มีเนื้อหาหลากหลายและจำเป็นมากขึ้นเช่น การสร้างคุณภาพ การตลาด การรวมกลุ่ม เป็นต้น ปัจจัยสำหรับการผลิตในปัจจุบัน คือความต้องการของตลาดทั้งในและต่างประเทศ

พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก (2551, หน้า 140-143) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน พบว่าความศรัทธาที่เกิดแก่พระพุทธศาสนาตลอดจนความเชื่อ ประเพณีและพิธีกรรมทางศาสนาของชาวพุทธ ในชุมชนบ้านบาตรมีอิทธิพลต่อการอนุรักษ์และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร โดยในอดีตชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรสืบต่อกันมาตามสายเลือด มีการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกและหลานในครอบครัวตนเองในปัจจุบันใช้วิธีเรียนรู้จากการปฏิบัติ

จริง โดยการเป็นลูกมือช่างและค่อย ๆ พัฒนาทักษะจนเกิดความชำนาญอาชีพช่างทำบาตรต้องมีใจรักต้องใช้ความอดทนและระยะเวลาเพื่อให้เกิดทักษะ และความชำนาญมีการทำงานเป็นกลุ่ม ๆ ละ 8 – 10 คน บาตรฝีมือที่ผลิตจะขายได้ราคาดีและมีการพัฒนาเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว

รัตนลวดิ โปสุวรรณ และวิศาล บุญประกอบ (2553, หน้า 90-95) ได้ศึกษาวิจัย การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์มีดและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายด้วยวิธี E-commerce : ชุมชนบ้านใหม่ พบว่า 1) ขั้นตอนการตีมีดและวัตถุดิบที่ใช้ในการตีมีด อันดับแรกช่างจะซื้อเหล็กเหน็บจากร้านรับซื้อของเก่ามา กิโลกรัมละ 30 บาท แล้วนำมาสกัดเป็นชิ้นยาวประมาณ 1 คืบ หนักประมาณ 6 จีค แล้วนำไปเผาไฟตีด้วยเครื่องไฮดรอลิกเราเรียก ขั้นตอนนี้ว่าการ “ตีหราบ” เมื่อได้ใบมีดแล้วก็นำไปตีขึ้นรูปเราเรียกขั้นตอนนี้ว่า “การตีขึ้นรูป” แล้วนำมาเข้าด้ามไม้ ต่อจากนั้นนำไป “ตีแต่งใบมีด” เสร็จแล้วนำไป “แต่งคม” ขั้นสุดท้ายจึงนำไป “ชุบคม” มีดให้แข็งทนทาน 2) การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์มีดในชุมชนบ้านใหม่การนำเสนอขายมีดพื้นบ้านดั้งเดิมที่เป็น ภูมิปัญญาของชาวบ้านอยู่แล้วให้เป็น ที่สนใจต่อผู้ซื้อมีดแบบนี้ด้วยในรูปแบบผลิตภัณฑ์ที่ต้องการตกแต่งเช่นแกะลายที่ตัวใบมีด ด้ามมีดที่มีการแกะสลักลวดลายโดยแกะลายบนใบมีด แบบหัวตัด แบบมีดดาบ และมีการกรึงด้ามมีดด้วยไม้ชิงชัน ทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าเดิม 3) การเพิ่มช่องทางการจำหน่ายทางอินเทอร์เน็ตด้วยวิธี E-commerce ขั้นตอนวิธีการขายสินค้าผ่าน เว็บไซต์ WWW.trekkingthai.com ห้องคนมีคม ขั้นแรก การสมัครเป็นสมาชิกของเว็บไซต์ที่มีการซื้อขายมีดและของมีคม ในการวิจัยนี้ใช้เว็บไซต์ WWW.trekkingthai.com แล้วเลือกเมนู”ห้องคนมีคม” แสดงรูปภาพข้างล่างแล้วสมัครสมาชิก ตามขั้นตอนในเว็บไซต์ขั้นที่สอง เมื่อเป็นสมาชิกแล้ว จึงทำการโพสต์ขายผลิตภัณฑ์มีดของช่างในกลุ่มตีมีดชุมชนบ้านใหม่

วารลีน นิลนนท์ (2553, หน้า 115-117) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน พบว่า กลุ่มช่างตีเหล็กไม่ใช้คนในท้องถิ่นแต่เป็นกลุ่มคน ที่อพยพมาจากถิ่นอื่น โดยนำเอาวิชาตีเหล็กเข้ามาด้วยและประกอบเป็นอาชีพ ถ่ายทอดภูมิปัญญาการตีเหล็กจะส่งต่อให้แก่ลูกหลานที่มาช่วยงาน โดยเริ่มจากการเป็นลูกมือก่อน เมื่อได้รับการฝึกประสบการณ์จนเกิดความชำนาญแล้ว จึงแยกตัวเป็นอิสระ เพื่อประกอบการเอง ในปัจจุบันพบปัญหาด้านวัสดุอุปกรณ์ การผลิตบางชนิด ได้เปลี่ยนแปลงไปตามความสะดวกในการผลิตและจัดหา เช่น เครื่องกระแทก ไคเวอร์เครื่องเจียรเครื่องตัดเหล็กและเครื่องเชื่อม ด้านกระบวนการผลิตได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ด้านรูปแบบการใช้งานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมนจากผู้บริโภคทั้งในและนอกชุมชนในนามของ “มีดบ้านม่วงหวาน” การจำหน่ายผลิตภัณฑ์เป็นการขายปลีกและส่ง โดยไม่มีตลาดรองรับผลกระทบจากการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการตีเหล็ก

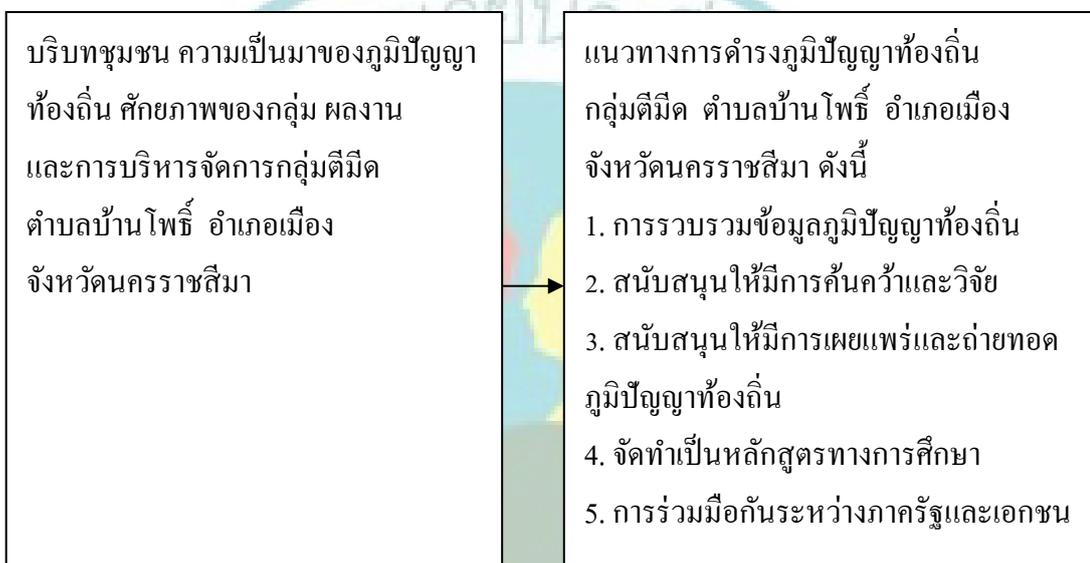
อีสาน เกิดจากสภาวะสังคม ที่เปลี่ยนแปลงคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของอาชีพ
 ดิเหล็กในขณะที่อาชีพช่างดิเหล็ก ก็เริ่มสูญหายไปจากชุมชน เนื่องจากขาดการสืบทอด

ชัยพร ฤกษ์ฉาย (2559, หน้า 230) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่
 ของภูมิปัญญาการทำมีด กรณีศึกษาหมู่บ้านอรัญญิก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา
 พบว่า 1) ภูมิปัญญาการทำมีดอรัญญิก มีคุณค่าสำคัญใน 2 ด้านหลัก คือประการแรก มีคุณค่าต่อการ
 พัฒนาบุคคล และประการที่สองมีคุณค่าต่อการพัฒนาสังคม 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการดำรงอยู่ของ
 ภูมิปัญญาการทำมีดอรัญญิกมีดังนี้การเรียนรู้และการถ่ายทอดความรู้ภูมิปัญญาการทำมีดอรัญญิก
 ภายในชุมชน มีการปรับตัวทางสังคมทั้งรูปแบบการถ่ายทอดและการพัฒนางานมีด ชุมชนมีการ
 ประสานงานร่วมมือมีการเผยแพร่และสร้างเครือข่ายเรียนรู้ทางภูมิปัญญา และ 3) แนวทางการ
 สืบทอดภูมิปัญญาการทำมีด ควรมีการสืบทอดโดยจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มประธานบริหาร
 ภูมิปัญญาการทำมีดอรัญญิกในรูปแบบองค์กร รวบรวมและนำองค์ความรู้ภูมิปัญญาทำมีดอรัญญิก
 มาบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชน
 เพื่อสร้างความตระหนักรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนสร้างเครือข่ายกับกลุ่มหน่วยงานอื่น ๆ
 แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาผ่านช่องทางสื่อต่าง ๆ

ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา (2559, หน้า 67) ได้ศึกษาวิจัยผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนา
 สู้สินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ พบว่า แนวทางการพัฒนาสินค้าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ให้เกิด
 ความยั่งยืน คือ การสร้างสรรค์ผลงานหัตถกรรมให้เกิดคุณค่า ได้แก่ คุณค่าความเป็นอัตลักษณ์
 เฉพาะถิ่น (identity) คุณค่าวัสดุและกรรมวิธีการผลิต (material and process Values) ซึ่ง
 องค์กรประกอบพื้นฐานดังกล่าวจะเป็นกรอบในการสร้างผลงานหัตถกรรมในแต่ละชุมชน
 ซึ่งจะแฝงด้วยความเป็นอัตลักษณ์ ภูมิปัญญาและศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น

กรอบแนวคิดในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาโดยใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) จากการศึกษาทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องในประเด็นดังต่อไปนี้ แนวคิดเกี่ยวกับภูมิปัญญาท้องถิ่น แนวคิดเกี่ยวกับศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และองค์ความรู้ด้านการตีพิมพ์ โดยนำแนวคิดทฤษฎีเหล่านี้มาบูรณาการกัน เพื่อให้เหมาะสมกับเรื่องที่จะศึกษา โดยได้กรอบแนวคิดการวิจัย ดังนี้

ภาพที่ 2.5 กรอบแนวคิดในการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเรื่อง การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด: กรณีศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) เก็บรวบรวมข้อมูล จากเอกสาร (Document Study) และในภาคสนาม (Field Study) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ และศึกษาแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัย มีวิธีดำเนินการวิจัยตามขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย
2. ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง
3. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
4. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และวิเคราะห์ข้อมูล
5. สถานที่ในการวิจัย
6. ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย
7. ปฏิทินการปฏิบัติงาน

รูปแบบการวิจัย วิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย

รูปแบบในการวิจัยครั้งนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ซึ่งเป็นการ ถอดองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมิด ในประเด็นบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญา ท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ และนำเสนอ แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมือง จังหวัดนครราชสีมา ส่วนวิธีการและเทคนิคที่ใช้ในการวิจัย เป็นการศึกษาและจัดเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร (Documentary Research) และภาคสนาม (Field Research) โดยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ และสังเคราะห์ สรุปผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

ประชากรเป้าหมาย วิธีการเลือกกลุ่มตัวอย่างและขนาดตัวอย่าง

1. ประชากรที่ใช้ในการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ ประชาชนที่มีอาชีพตีมีด ผู้นำท้องถิ่น ประชาชนทั่วไปที่เกี่ยวข้องกับกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

2. กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย

กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ โดยทำการคัดเลือกแบบเจาะจง (purposive sampling) และยินดีเข้าร่วมกระบวนการวิจัย จำนวน 18 ราย ดังนี้

2.1 สมาชิกวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรี ตำบลบ้านโพธิ์ 10 ราย เป็นการคัดเลือกตัวแทนจากหมู่บ้านละ 2 คน

2.2 หน่วยงานภาครัฐ ได้แก่ เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน,เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ,เจ้าหน้าที่เทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ และเจ้าหน้าที่สถานศึกษา 4 ราย โดยเป็นหน่วยงานที่ให้การสนับสนุนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์

2.3 ผู้ประกอบการร้านค้าในชุมชน 1 ราย เป็นร้านค้าร้านใหญ่ที่สุดในชุมชนที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเหล็กของชาวบ้านในชุมชนตำบลบ้านโพธิ์

2.4 พ่อค้ารถเร่ 1 ราย เป็นลูกค้าประจำที่มารับซื้อผลิตภัณฑ์ในชุมชน

2.5 ชาวบ้านที่มาซื้อมีด 2 ราย เป็นลูกค้าที่มาซื้อผลิตภัณฑ์เป็นประจำ

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วยแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม ซึ่งประเภทเครื่องมือวิจัยและการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยรายละเอียดดังนี้

1. ประเภทเครื่องมือวิจัย ประกอบด้วย

1.1 แบบสังเกต ใช้การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม เพื่อใช้ตรวจสอบสภาพบริบทชุมชนทั่วไป สิ่งแวดล้อม สังคม วัฒนธรรม อาชีพและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ตลอดถึงรายละเอียดเกี่ยวกับการทำมีดของชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมาพร้อมทั้งลักษณะทางกายภาพอื่น ๆ

1.2 แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) กับกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย โดยเก็บรวบรวมข้อมูลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

1.3 ประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้ในการพูดคุย แสดงความคิดเห็น และยืนยันข้อมูล ตลอดจนร่วมกันหาแนวทางในการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มเดิมตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ให้คงอยู่ต่อไป

2. การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ และประเด็นการสนทนากลุ่ม มีวิธีการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ดังนี้

2.1 การสร้างและพัฒนาแบบสังเกต เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

- 2.1.1 การศึกษาวัตถุประสงค์ของการวิจัย
- 2.1.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสังเกต
- 2.1.3 การศึกษาแบบสังเกตจากงานวิจัย
- 2.1.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสังเกต
- 2.1.5 ดำเนินการสร้างแบบสังเกต
- 2.1.6 นำแบบสังเกตที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา
- 2.1.7 นำแบบสังเกตไปปรับปรุงให้ถูกต้องและสมบูรณ์

2.2 การสร้างและพัฒนาแบบสัมภาษณ์ เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

- 2.2.1 การศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย
- 2.2.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างแบบสัมภาษณ์
- 2.2.3 การศึกษาแบบสัมภาษณ์จากงานวิจัย
- 2.2.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสัมภาษณ์
- 2.2.5 ดำเนินการสร้างแบบสัมภาษณ์
- 2.2.6 นำแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา
- 2.2.7 นำแบบสัมภาษณ์มาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและสมบูรณ์
- 2.2.8 นำแบบสัมภาษณ์ไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม

2.3 การสร้างและพัฒนาประเด็นการสนทนากลุ่ม เพื่อใช้เป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล มีขั้นตอนวิธีการสร้างเครื่องมือ ดังนี้

- 2.2.1 การศึกษาวัตถุประสงค์การวิจัย
- 2.2.2 การศึกษาแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการสร้างประเด็นการสนทนากลุ่ม
- 2.2.3 การศึกษาประเด็นการสนทนากลุ่มจากงานวิจัย

- 2.2.4 การวิเคราะห์ประเด็นที่ต้องการสนทนากลุ่ม
- 2.2.5 ดำเนินการสร้างประเด็นการสนทนากลุ่ม
- 2.2.6 นำประเด็นสนทนากลุ่มที่สร้างขึ้นเสนออาจารย์ที่ปรึกษา
- 2.2.7 นำประเด็นสนทนากลุ่มมาปรับปรุงแก้ไขให้ถูกต้องและสมบูรณ์
- 2.2.8 นำประเด็นสนทนากลุ่มไปใช้เก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนาม

3. การตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การตรวจสอบความตรง ผู้วิจัยได้เริ่มพัฒนากรอบความคิดในการวิจัยในครั้งนี้ มีการกำหนดเกณฑ์วิธีดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนเป็นระบบไว้ชัดเจน เช่น การเลือกกลุ่มตัวอย่างที่เป็นพื้นที่ศึกษา เป็นต้น ซึ่งเป็นการขจัดความอคติในการทำการวิจัยของผู้วิจัย จึงเป็นการตรวจสอบความตรงของเครื่องมือไปแล้วขั้นหนึ่ง

3.2 การตรวจสอบโดยอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ เมื่อผู้วิจัยดำเนินการจัดสร้างเครื่องมือเก็บรวบรวมข้อมูลเสร็จสิ้นแล้ว ได้นำไปให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์เพื่อตรวจสอบ

3.4 ปรับปรุงเครื่องมือที่ได้รับคำแนะนำจากอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ให้มีความถูกต้องสมบูรณ์เชิงเนื้อหาวิชาการ

3.5 เครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขเสร็จเรียบร้อยแล้ว ผู้วิจัยนำไปเก็บรวบรวมข้อมูลในภาคสนามกับกลุ่มตัวอย่างต่อไป

วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูล

1. การเก็บรวบรวมข้อมูลการวิจัย

ผู้วิจัยได้ลงพื้นที่เพื่อเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง เพื่อให้ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย มีดังนี้

1.1 แบบสังเกต เป็นการสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วมตามความเหมาะสมกับบริบทหรือสถานการณ์นั้นๆ ใช้แบบสังเกตในการเก็บรวบรวมข้อมูลสภาพบริบทชุมชน สภาพแวดล้อม วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ และภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมืด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

1.2 แบบสัมภาษณ์ โดยใช้การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้างหรือประเด็นสัมภาษณ์ เป็นการพูดคุยซักถามผู้ให้ข้อมูลหลักในบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมืด และแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมืดตำบลบ้านโพธิ์ และผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องตามโอกาสที่เหมาะสม

จากการพูดคุยผู้วิจัยจะสอดแทรกคำถามและเปิดโอกาสให้แก่ผู้ให้สัมภาษณ์พูดคุยได้ตามสถานการณ์ต่าง ๆ โดยแบบสัมภาษณ์จะแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1.2.1 ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

1.2.2 ส่วนที่ 2 ประเด็นบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มติมีดตำบลบ้านโพธิ์

1.2.3 ส่วนที่ 3 แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มติมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งอาศัยแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ประการ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

1.2.4 ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

1.3 ประเด็นการสนทนากลุ่ม เป็นการสนทนากลุ่ม 7-9 คน เพื่อพูดคุยแลกเปลี่ยนประสบการณ์ ในประเด็นบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มติมีด และแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มติมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา แบ่งออกเป็น 4 ส่วน ดังนี้

1.3.1 ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้เข้าร่วมสนทนากลุ่ม

1.3.2 ส่วนที่ 2 ประเด็นบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มติมีดตำบลบ้านโพธิ์

1.3.3 ส่วนที่ 3 ประเด็นแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มติมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งอาศัยกรอบแนวคิดแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่น 5 ประการ คือ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

1.3.4 ส่วนที่ 4 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

2. ขั้นตอนการเก็บรวบรวมข้อมูล

2.1 ทำหนังสือถึงชุมชนและผู้ให้ข้อมูล เพื่อขออนุญาตให้จัดเก็บรวบรวมข้อมูล

2.2 ผู้วิจัยได้เข้าพบกลุ่มตัวอย่างและผู้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้อง เพื่อชี้แจงวัตถุประสงค์ของการวิจัย ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัยในทุกระยะ และประโยชน์ที่จะได้รับจากการวิจัยครั้งนี้ รวมทั้งได้กำหนดวัน เวลาที่จะเข้าดำเนินการวิจัยให้กลุ่มตัวอย่างได้รับทราบ

2.3 ประสานงานกับพื้นที่ที่ทำการวิจัย โดยแจ้งวันและเวลาที่จะดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลในทุกกลุ่มเป้าหมาย

2.4 ดำเนินงานเก็บรวบรวมข้อมูล โดยผู้วิจัยและทีมงาน

2.5 ตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของข้อมูลที่ได้มา

3. การวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัย ดังนี้

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้วิจัยได้สรุปประเด็นและการวิเคราะห์เนื้อหาที่ได้จากการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม โดยเป็นการถอดองค์ความรู้จากประสบการณ์จริงและการบันทึกด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) ตามวัตถุประสงค์ของการวิจัย

สถานที่ในการวิจัย

สถานที่ที่ใช้ในการวิจัยในครั้งนี้ ได้แก่ ชุมชนแสนเมือง หมู่ที่ 7 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย

ระยะเวลาการดำเนินการวิจัย เริ่มตั้งแต่เดือนตุลาคม พ.ศ.2560 – สิงหาคม พ.ศ. 2564

ปฏิทินการปฏิบัติงาน

ตารางที่ 3.1 ปฏิทินการปฏิบัติงานการวิจัยเรื่อง การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มสตรี : กรณีศึกษา ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

รายการกิจกรรม		วัน/เดือน/ปี	ประชากร กลุ่มเป้าหมาย	เครื่องมือวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
1	เขียนโครงร่าง วิทยานิพนธ์	ตุลาคม พ.ศ. 2560 – เมษายน พ.ศ. 2561	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา	แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัย ที่เกี่ยวข้อง	โครงร่าง วิทยานิพนธ์

ตารางที่ 3.1 (ต่อ)

รายการกิจกรรม		วัน/เดือน/ปี	ประชากร กลุ่มตัวอย่าง	เครื่องมือวิจัย	ผลที่คาดว่าจะได้รับ
2	สอบโครงร่าง วิทยานิพนธ์	30 พฤษภาคม พ.ศ.2561	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการ	โครงร่าง วิทยานิพนธ์	สอบผ่าน โครงร่าง วิทยานิพนธ์
3	เก็บรวบรวมและ วิเคราะห์ข้อมูล ภาคสนาม	พ.ศ.2562- พ.ศ. 2563	-ผู้วิจัย -ประชากร/ กลุ่มตัวอย่าง	-แนวสังเกต -แนว สัมภาษณ์	เขียนรายงาน บทที่ 4-5
4	สอบวิทยานิพนธ์	พฤษภาคม พ.ศ.2564	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา และคณะกรรมการ	รูปเล่ม วิทยานิพนธ์ 5 บท	สอบผ่าน
5	จัดทำรายงาน วิทยานิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์ เพื่อนำเสนอต่อ สถาบันการเรียนรู้ เพื่อปวงชน	มิถุนายน- สิงหาคม พ.ศ. 2564	-ผู้วิจัย -อาจารย์ที่ปรึกษา วิทยานิพนธ์	รูปเล่ม วิทยานิพนธ์ ฉบับสมบูรณ์	ได้รับการ อนุมัติ ให้สำเร็จ การศึกษา

บทที่ 4

ผลการวิจัย

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด กรณีศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยผู้วิจัยได้เรียบเรียงวิเคราะห์ และสังเคราะห์สรุปผลการวิจัย ดังต่อไปนี้

บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลและได้วิเคราะห์และสังเคราะห์ สรุปได้ตามประเด็นดังนี้

1. บริบทชุมชนตำบลบ้านโพธิ์

บริบทชุมชนตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยได้สรุปจากเอกสารของสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ดังนี้ (สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์, 2561, หน้า 1-2)

1.1 ประวัติความเป็นมา

ตำบลบ้านโพธิ์เป็นตำบลหนึ่งในอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ตั้งมาประมาณ 250 ปีเศษ ในอดีตเป็นตำบลหน้าด่านก่อนเข้าสู่เมืองนครราชสีมา สมัยนั้นจะมีการค้าต่างเมือง โดยมีสินค้าต่าง ๆ ข้ามห้วยบริบูรณ์ต่างทำน้ำท่าตลาด(บ้านวังหิน) และนอกจากนั้นยังมีโบราณสถานที่น่าสนใจนักท่องเที่ยวเข้ามาชมประจำ คือ ปราสาทหินพนมวัน และเนินอรพิม ตั้งอยู่บ้านมะค่า หมู่ที่ 6 ปัจจุบันตำบลบ้านโพธิ์มีหมู่บ้านทั้งหมด 10 หมู่บ้าน มีนายรุ่งโรจน์ ชิงโพธิ์ เป็นกำนันตำบลบ้านโพธิ์ และมีนายชัยศิริ ศิริรุ่งสกุลวงศ์ เป็นนายกเทศมนตรีตำบลบ้านโพธิ์ ตำบลบ้านโพธิ์เป็นหนึ่งใน 24 ตำบล ของอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่ที่ทิศตะวันออกเฉียงของอำเภอเมืองนครราชสีมา ห่างจากตัวอำเภอโดยทาง

รถยนต์เป็นระยะทางประมาณ 20 กิโลเมตร ในปีพุทธศักราช 2556 ตำบลบ้านโพธิ์ได้ปรับฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ เป็นเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ. 2555 การปกครองแต่ละหมู่บ้านปรับเปลี่ยนเป็นชุมชน

1.2 สภาพข้อมูลทั่วไป

1.2.1 ท่าเลที่ตั้ง ตำบลบ้านโพธิ์ เป็น 1 ใน 24 ตำบล ในเขตอำเภอเมือง นครราชสีมาจังหวัดนครราชสีมา มีอาณาเขตพื้นที่อยู่ติดกันทั้งถันใกล้เคียง 4 ส่วน ดังนี้

ทิศเหนือ ติดกับตำบลหนองไข่น้ำ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ทิศใต้ ติดกับตำบลหนองระเวียง, ตำบลพะเนา, ตำบลมะเร็ง อำเภอเมือง นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันออก ติดกับตำบลหนองงูเหลือม อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัด นครราชสีมา

ทิศตะวันตก ติดกับตำบลตลาด อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

1.2 เนื้อที่ เทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ มีพื้นที่ตำบลตามประกาศกระทรวงมหาดไทย ประมาณ 27,725 ไร่ หรือ 44.36 ตารางกิโลเมตร เป็นตำบลค่อนข้างเล็ก

2.3 ประชากร จำนวนประชากรและความหนาแน่นประชากร จากข้อมูลของสำนักทะเบียนราษฎรของอำเภอเมืองนครราชสีมา พบว่า ประชากรของตำบลบ้านโพธิ์ มีจำนวนทั้งสิ้น 9,029 คน จำแนกเป็น ชาย 4,659 คน หญิง 4,370 คน มีความหนาแน่นเฉลี่ย 203.54 คน/ ตารางกิโลเมตร และมีจำนวนครัวเรือนทั้งสิ้น 3,211 ครัวเรือน

1.4 การนับถือศาสนา ประชาชนในตำบลบ้านโพธิ์ จะนับถือศาสนาพุทธมากกว่า ร้อยละ 99 นอกจากนั้นนับถือศาสนาอื่น ๆ ในเขตเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ มีวัด 5 วัด ดังนี้

1.4.1 วัดพนมวัน ตั้งอยู่ที่บ้านมะค่า หมู่ที่ 6

1.4.2 วัดหนองจอก ตั้งอยู่ที่บ้านโตนด หมู่ที่ 2

1.4.3 วัดคลองตอง ตั้งอยู่ที่บ้านบูรณพาณิษฐ์ หมู่ที่ 3

1.4.4 วัดหนองบัว ตั้งอยู่ที่บ้านหนองบัว หมู่ที่ 8

1.4.5 วัดป่าสถาพรธรรมรังษี ตั้งอยู่ที่บ้านศรีพัฒนา หมู่ที่ 4

1.5 ขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากจังหวัดนครราชสีมา มีภาษาไทยโคราชเป็นภาษาท้องถิ่นที่ดั้งเดิม ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของชาวโคราช มีสำเนียงการพูดที่แตกต่างจากภาษาภาคกลางและไม่เหมือนกับภาษาอีสาน ผู้พูดภาษาไทยโคราชจึงมีอยู่ในทุกอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสำเนียงภาษาโคราชในแต่ละอำเภอยังมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีเพลงโคราช ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวเมือง

และมีการละเล่นปรากฏให้เห็นในบริเวณใกล้อนุสาวรีย์ท่านท้าวสุรนารีในเขตเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ มีโบราณสถานที่สำคัญ คือ ปราสาทหินพนมวัน ซึ่งเป็นโบราณสถานสมัยขอมสร้างราวพุทธศตวรรษที่ 16-17

1.6 ระบบสาธารณสุขปกศ ดังนี้

1.6.1 มีศูนย์เฝ้าระวังภัยธรรมชาติ จำนวน 1 แห่ง

1.6.2 ผู้โทรศัพท์สาธารณะ จำนวน 30 คู่

1.6.3 การไฟฟ้าเขตตำบลบ้านโพธิ์ ระบบการไฟฟ้าขยายทั่วถึงทั้งตำบล ประชากร มีไฟฟ้าใช้เกือบครบทุกครัวเรือน ทำให้ประชาชนมีสิ่งอำนวยความสะดวก คือ มีเครื่องใช้ไฟฟ้าต่าง ๆ เกือบครบทุกครัวเรือน

1.6.4 ระบบประปา ประชาชนในตำบลบ้านโพธิ์ ส่วนใหญ่ได้รับการบริการด้านการประปาจากประปาหมู่บ้าน, กิจการประปาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ และการประปาส่วนภูมิภาค นครราชสีมา

1.6.5 การสาธารณสุข ตำบลบ้านโพธิ์ มีโรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพ จำนวน 1 แห่ง คือ โรงพยาบาลส่งเสริมสุขภาพประจำตำบลมะค่า ตั้งอยู่ที่บ้านมะค่า หมู่ที่ 6

1.7 สภาพทางเศรษฐกิจ

อาชีพหลัก คือ ทำนา และการเกษตร ทำไร่ ทำสวน และเลี้ยงสัตว์ อาชีพเสริม คือ การตัดไม้ โดยจำนวนครัวเรือน จำแนกตามอาชีพ ปีพ.ศ. 2562 ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาชุมชน จังหวัดนครราชสีมา, 2562, หน้า 10)

ตารางที่ 4.1 จำนวนครัวเรือน จำแนกตามอาชีพ ปีพ.ศ. 2562 ตำบลบ้านโพธิ์

ประเภทอาชีพ	จำนวนครัวเรือน	หมายเหตุ
กำลังศึกษา	25	
ไม่มีอาชีพ	285	
เกษตร-ทำนา	359	
เกษตร-ทำไร่	16	
เกษตร-ทำสวน	4	
เกษตร-ประมง	0	
เกษตร-ปศุสัตว์	1	

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

ประเภทอาชีพ	จำนวนครัวเรือน	หมายเหตุ
พนักงาน-รับราชการ	195	
พนักงาน-รัฐวิสาหกิจ	14	
พนักงานบริษัท	94	
รับจ้างทั่วไป	857	
ค้าขาย	410	
ธุรกิจส่วนตัว	194	
อาชีพอื่นๆ	275	
รวมทั้งสิ้น	2,729	

จากตาราง พบว่า ชาวบ้านประกอบอาชีพมากที่สุด ได้แก่ รับจ้างทั่วไป จำนวน 875 คน และไม่มีบุคคลใดประกอบอาชีพเกษตร-ประมง

1.8 สถานะทางการเงิน

สถานะทางการเงินของชาวบ้านในตำบลบ้านโพธิ์ จากการสำรวจ ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.) ปีพ.ศ.2562 สำรวจโดยสำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา ดังนี้ (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา, 2562, หน้า 20-22)

1.8.1 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน ระดับตำบล ปีพ.ศ. 2562

รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน ระดับตำบล ปีพ.ศ. 2562 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ดังนี้

ตารางที่ 4.2 รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน ระดับตำบล ปีพ.ศ. 2562 ตำบลบ้านโพธิ์

ที่	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน	หมายเหตุ
1	1	บ้านยู้ง	15,452.02	
2	2	บ้านโตนด	23,778.18	
3	3	บ้านบูรณพานิชย์	18,714.78	
4	4	บ้านศรีพัฒนา	18,222.34	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

ที่	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือน	หมายเหตุ
5	5	บ้านวังหิน	16,850.98	
6	6	บ้านมะค่า	36,122.04	
7	7	บ้านแสนเมือง	27,521.06	
8	8	บ้านหนองบัว	37,214.11	
9	9	บ้านลองตอง	44,361.74	
10	10	บ้านมะค่าพัฒนา	37,397.43	
เฉลี่ยทั้งสิ้น			29,325.60	

จากตาราง พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อครัวเรือนต่อเดือนสูงสุด ได้แก่ บ้านลองตอง หมู่ที่ 9 จำนวนเงิน 44,361.74 บาท และน้อยที่สุด ได้แก่ บ้านยั้ง หมู่ที่ 1 จำนวนเงิน 15,452.02 บาท

1.8.2 สถานะทางการเงิน รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีระดับตำบล ปีพ.ศ. 2562

สถานะทางการเงิน รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีระดับตำบล ปีพ.ศ. 2562 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ตารางที่ 4.3 รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปีระดับตำบล ปีพ.ศ. 2562 ตำบลบ้านโพธิ์

ที่	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี	หมายเหตุ
1	1	บ้านยั้ง	79,084.54	
2	2	บ้านโตนด	118,196.62	
3	3	บ้านบูรณพานิชย์	116,701.75	
4	4	บ้านศรีพัฒนา	165,924.03	
5	5	บ้านวังหิน	104,565.78	
6	6	บ้านมะค่า	153,974.75	
7	7	บ้านแสนเมือง	157,994.68	
8	8	บ้านหนองบัว	343,959.55	

ตารางที่ 4.3 (ต่อ)

ที่	หมู่ที่	ชื่อหมู่บ้าน	รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี	หมายเหตุ
9	9	บ้านลองตอง	173,320.30	
10	10	บ้านมะค่าพัฒนา	294,995.10	
เฉลี่ยทั้งสิ้น			182,750.65	

จากตาราง พบว่า รายได้เฉลี่ยต่อคนต่อปี โดยมีรายได้สูงสุด ได้แก่ บ้านหนองบัว หมู่ที่ 7 จำนวนเงิน 343,959.55 บาท และน้อยที่สุด ได้แก่ บ้านยัง หมู่ที่ 1 จำนวนเงิน 79,084.54 บาท

1.8.3 สรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ. 2562 ระดับตำบล

สรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ. 2562 ระดับตำบล บ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา หมู่ที่ 4 การมีงานทำและรายได้ มี 4 ตัวชี้วัด

ตารางที่ 4.4 สรุปผลการจัดเก็บข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ. 2562 ระดับตำบล

ตัวชี้วัด ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน	จำนวน ที่สำรวจทั้งหมด	ผ่านเกณฑ์		ไม่ผ่านเกณฑ์	
		จำนวน	ร้อยละ	จำนวน	ร้อยละ
หมู่ที่ 4 การมีงานทำและรายได้ มี 4 ตัวชี้วัด					
คนอายุ 15-59 ปี มีอาชีพ และรายได้	3,298 คน	3,283 คน	99.55	15 คน	0.45
คนอายุ 60 ปีขึ้นไป มีอาชีพ และรายได้	1,341 คน	1,327 คน	98.96	14 คน	1.04
รายได้เฉลี่ยของคน ในครัวเรือนต่อปี	2,729 ครัวเรือน	2,729 ครัวเรือน	100.00	0 ครัวเรือน	0.00
ครัวเรือนมีการเก็บเงินออม	2,729 ครัวเรือน	556 ครัวเรือน	20.37	2,173 ครัวเรือน	79.63

1.8.4 สรุปผลรายจ่ายของแต่ละครัวเรือน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ.2562

สรุปผลรายจ่ายของแต่ละครัวเรือน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ.2562
ระดับตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา (สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัด
นครราชสีมา, 2562, หน้า 170)

ตารางที่ 4.5 สรุปผลรายจ่ายของแต่ละครัวเรือน ข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ.2562

รายการ	คนในครัวเรือน			รายจ่ายของครัวเรือน(บาท/ปี)				
	รวม	ชาย	หญิง	ต้นทุน	จำเป็น	ไม่จำเป็น	หนี้สิน	รวม
รวมรายจ่าย ทั้งหมด	572	277	295	2,170,000.	32,234,000.	3,785,800.	20,000.	38,209,800.
รวมรายจ่าย ทั้งหมด (เฉลี่ยต่อคน)	572	277	295	3,793.71	56,353.15	6,618.53	34.97	66,800.35
รวมรายจ่าย ทั้งหมด(เฉลี่ย ต่อครัวเรือน)	572	277	295	5,771.28	85,728.72	10,068.62	53.19	101,621.81

จากตารางพบว่า สรุปผลรายจ่ายของแต่ละครัวเรือนตำบลบ้านโพธิ์ ข้อมูลความ
จำเป็นพื้นฐาน ปีพ.ศ.2562 โดยเฉพาะด้านหนี้สิน พบว่า รวมหนี้สินทั้งหมดเฉลี่ยต่อคน 34.97
และรวมหนี้สินทั้งหมด เฉลี่ยต่อครัวเรือน 53.19

2. บริบทชุมชนแสนเมือง

บริบทชุมชนของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง
นครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา โดยพื้นที่ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ชุมชนแสนเมือง
รายละเอียดสรุปได้ดังนี้

2.1 ประวัติของชุมชนแสนเมือง

ชื่อหมู่บ้าน “แสนเมือง” จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ถึงที่มาของ
ชื่อบ้านแสนเมือง แต่ก่อนเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ในอดีตก่อนจะมาสร้างบ้านเมือง เขาจะมาเลี้ยงทนาย
โดยใช้วิธีใช้หนังของราชสีห์ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีอำนาจมากที่สุด ใช้วิธีคอน (ใส่ไม้แล้วพาดไว้บนหลัง)
เรียกว่าคอน เมื่อหนังราชสีห์ตกลงที่ใดก็จะสร้างเมืองที่นั่น เมื่อมาถึงบ้านแสนเมือง (ปัจจุบัน)

หนังสือให้ได้ทล่นลงจึงได้มีการคิด ที่จะสร้างเมืองขึ้นที่นี้ โดยสังเกตจากบริเวณรอบๆ จะมีชื่อเรียก หนองต่าง ๆ รอบหมู่บ้าน เช่น หนองกระจ่า เป็นที่อยู่ของเจ้านาย, หนองระลอก เป็นที่รวบรวมอาวุธสมัยโบราณ, หนองสนม เป็นที่อยู่ของนางสนม กำเนิด, สระน้ำ เช่น สระนอก สระใน เมื่อมีการวางผังเมืองเสร็จแล้ว คนสมัยนั้นเห็นว่าคับแคบต่อไปในอนาคต จึงย้ายไปตั้งแห่งใหม่ในตัวเมืองนครราชสีมา จึงมีชื่อเรียก เมืองนครราชสีมา ในปัจจุบันชาวบ้านที่นี้จึงเรียกบ้านนี้ว่า บ้านสันเมือง ต่อมาจึงเพี้ยน เป็นแสนเมือง และเรียกขานถึงปัจจุบัน ในปีพุทธศักราช 2556 ตำบลบ้านโพธิ์ได้ปรับฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ เป็นเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2555 การปกครองแต่ละหมู่บ้านปรับเปลี่ยนเป็นชุมชน โดยบ้านแสนเมืองแบ่งออกเป็น 2 ชุมชน คือ ชุมชนแสนเมือง 1 และชุมชนแสนเมือง 2 (มาลา ปลั่งกลาง และณัฐพร วิโรจน์วงษ์ชัย, 2563, สัมภาษณ์)

2.2 ท่าเลที่ตั้ง

ชุมชนแสนเมือง ตั้งอยู่ห่างจากตัวเมืองนครราชสีมาประมาณ 15 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อ ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับชุมชน 8 ศรีพัฒนา หมู่ 4 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา

ทิศใต้ ติดต่อกับชุมชน 14 (แสนเมือง 2)

ทิศตะวันออก ติดต่อกับชุมชนบัวชมพู บ้านหนองบัว หมู่ 8 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ทิศตะวันตก ติดต่อกับชุมชน 7 บ้านศรีพัฒนา หมู่ 4 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา

2.3 สภาพภูมิศาสตร์

ลักษณะของชุมชน ตั้งอยู่บนที่ราบสูง พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นทุ่งนา นอกจากนั้นยังมีคลองส่งน้ำมาจากลำตะคองไหลผ่านทำให้ประชาชนในหมู่บ้านมีการเลี้ยงสัตว์ ด้วยพื้นที่การเกษตรมักมีความแห้งแล้งถึงแม้จะมีคลองส่งน้ำก็ตาม

2.4 การขยายตัวของชุมชน

จำนวนครัวเรือนของชุมชน มี 150 ครัวเรือน แบ่งเป็นประชากรทั้งหมด 495 คน ชาย 228 คน หญิง 267 คน ประชากรส่วนใหญ่อายุ 18 - 50 ปี รองลงมาอายุระหว่าง 50 - 60 ปี โดยประชากรส่วนใหญ่จะจบการศึกษาภาคบังคับ

2.5 อาชีพปัจจุบัน

อาชีพหลัก คือ ทำนา ทำไร่ ทำสวน การเกษตร เลี้ยงสัตว์ และตีมีด

2.6 วัฒนธรรมประเพณี

ประเพณีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันวิสาขบูชา วันเข้าพรรษา ออกพรรษา เป็นต้น ประเพณีรดน้ำคำหัวผู้สูงอายุวันสงกรานต์ และประเพณีบวงสรวงท้าวสุรนารี ส่วนขนบธรรมเนียม ประเพณีและศิลปวัฒนธรรม จังหวัดนครราชสีมา มีภาษาถิ่น เรียกว่า “ไทยโคราช” เป็นภาษาท้องถิ่นที่ดั้งเดิม ที่แสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ที่เด่นชัดของชาวโคราช มีสำเนียงการพูดที่แตกต่างจากภาษาภาคกลางและไม่เหมือนกับภาษาอีสาน ผู้พูดภาษาโคราชมีอยู่ในทุกอำเภอของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสำเนียงภาษาโคราชในแต่ละอำเภอยังมีความแตกต่างกัน นอกจากนี้ยังมีเพลงโคราช ซึ่งถือเป็นวัฒนธรรมพื้นบ้านดั้งเดิมของชาวเมือง และมีการละเล่นปรากฏให้เห็นในบริเวณใกล้อนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี (คณะกรรมการพัฒนาชุมชนแสนเมือง, 2563, หน้า 1-2)

3. ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด

ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด ผู้วิจัยจำแนกออกเป็น 2 กลุ่ม ได้แก่ ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ และความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา รายละเอียดสรุปได้ดังนี้

3.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดตำบลบ้านโพธิ์

นายจำเนียร จันทร์โพธิ์ อดีตกำนันตำบลบ้านโพธิ์ เล่าว่า ในอดีตเมื่อ 100 กว่าปีที่แล้ว ได้มีช่างตีมีดชาวลาวชื่อนายเพชร เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา และได้แต่งงานกับนางพิน ชาวไทย มีครอบครัวอยู่ในชุมชนเล็กๆ แถวนั้น โดยนายเพชรนั้นเป็นช่างตีมีดฝีมือดี ซึ่งได้ทำการตีมีดแบบโบราณ และวางขายในหมู่บ้านด้วยความที่มีดจากฝีมือช่างชาวลาวยุคก่อน มีคุณภาพดี ทำให้มีการบอกปากต่อปาก จนทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วภาคอีสาน เป็นที่ต้องการของคนทั่วไปเดินทางมาขอซื้อเป็นจำนวนมาก จนชาวบ้านเรียกชื่อบริเวณนี้ว่า บ้านมะค่า เพราะชาวลาวยุคก่อนมาทำการค้าขายจนมีชื่อเสียงขจรไกล ต่อมานายเพชรก็ได้สอนอาชีพการตีมีดให้กับชาวบ้าน เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ทุกครัวเรือนหันมาสนใจทำอาชีพเป็นช่างตีมีดสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน แม้ว่าสังคมที่เปลี่ยนไป ซึ่งทำให้หลายครอบครัวเลิกเล่นการทำอาชีพตีมีดแล้วก็ตาม แต่ปัจจุบันก็ยังคงมีชาวบ้านกว่า 30 ครัวเรือน สืบทอดอาชีพช่างตีมีดจากบรรพบุรุษถึงทุกวันนี้ (บรรณาธิการ มติชนออนไลน์, 2560, หน้า 1)

การตีมีดของตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นภูมิปัญญาชาวบ้านงานช่างฝีมือพื้นบ้านที่มีมาประมาณ 128 ปี ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ มีผลิตขึ้นเพื่อใช้ประโยชน์ทางการเกษตร และใช้ในครัวเรือน พร้อมทั้งเป็นภูมิปัญญาด้านอาชีพ ซึ่งมีมากในบ้านแสนเมือง

บ้านมะค่า และบ้านลอมตอง ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา หัตถกรรมโลหะพื้นบ้านของชาวบ้านโพธิ์ ได้แก่งานโลหะต่าง ๆ เช่น การตีมีด เคียว ขวาน ดาบ พร้า จอบ และเสียม กรรมวิธีในการตีมีด และหล่อโลหะยังใช้วิธีการพื้นบ้าน ซึ่งยังทำงานได้ผลเป็นอย่างดีและเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้เวลาานหากชิ้นงานเป็นงานที่ละเอียดและยาก ซึ่งการเลือกเหล็กนั้นมีความสำคัญอย่างมาก เนื่องจากคุณภาพของเหล็กนั้นจะมีผลต่อความคงทนและความคมของชิ้นงาน โดยวิธีการคัดเลือกเหล็กตามชนิดที่ต้องการจะทำ โดยขั้นตอน ดังนี้ นำเหล็กมาตัดให้ได้ขนาด เผาไฟด้วยเตาเผาจนเหล็กร้อนแดงได้ที่ช่างจะทำการตีโดยใช้ค้อนตีสลับกับค้อนพะเนินสลับกับเผาไฟให้ร้อนประมาณ 4 - 5 ครั้งจึงจะได้รูปร่างที่ต้องการ ตีห่อบ่อ คือการตีเหล็กส่วนด้าม ให้โค้งงอเข้าหากัน เพื่อนำไปต่อด้ามไม้ ตีแต่ง เพื่อขลิบคม หรือย้ำคม แต่งผิวเหล็ก ก่อนจะนำไปตะไบชุบคมมีด โดยการเผาใหม่ที่ตีเสร็จให้ร้อนแล้วนำไปชุบน้ำ เฉพาะส่วนที่เป็นคมมีดอย่างรวดเร็ว 1 - 2 ครั้ง เก็บรายละเอียดขั้นสุดท้าย ด้วยตะไบมือให้เรียบร้อย (มาลา ปลั่งกลาง, จำปีจันทร์โพธิ์, สมบัติ จำปาโพธิ์ และบุญธรรม ชิโพธิ์, 2563, สัมภาษณ์)

3.2 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ดังนี้

กลุ่มตีมีดพื้นบ้าน จัดว่าเป็นกลุ่มอาชีพที่ผลิตงานหัตถกรรมฝีมือดีอีกอาชีพหนึ่งของตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งสะท้อนถึงภูมิปัญญาที่มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นผ่านการสืบทอดมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษรุ่นปู่ ย่า ตายายจากอดีตจนถึงปัจจุบัน จากการสัมภาษณ์ นางมาลา ปลั่งกลาง ประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน เล่าว่าเท่าที่จำได้ตามคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านผู้ที่เป็นคนต้นคิดหรือนำวิชาการตีมีดเข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้านปัจจุบันเจ้าของภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดมา คือ นายเริ่ม ไบโพธิ์ อายุ 68 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านหนองบัว หมู่ 8 ผลิตชิ้นงานที่ผลิตจากเหล็กเหน็บ เพราะมีความคงทน แข็งแรง อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรม แต่อย่างไรก็ตามในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำการเกษตรก็หันมาผลิตชิ้นงานเพื่อจำหน่าย ในอดีตชาวบ้านยังไม่มีมารวมกลุ่มกันแต่อย่างใด ต่างคนต่างตีเพื่อใช้ในครัวเรือนและจำหน่ายในชุมชน เมื่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐ นักพัฒนาชุมชนได้ เข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนจึงมีการรวมตัวกันขึ้นครั้งแรกในนาม กลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ โดยมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน ซึ่งก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ.2537 - 2549 ซึ่งมีจำนวนสมาชิกประกอบด้วย ประชาชนในตำบลโพธิ์ จำนวน 26 ครัวเรือน

ต่อมาในปีพ.ศ. 2550 เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ได้เข้ามาส่งเสริมและการสนับสนุนการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน โดยชื่อที่จดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนนามว่า “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรี

ตำบลบ้านโพธิ์” ที่ตั้ง เลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ 30000 โทรศัพท์ : 0-4420-6034 โดยได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ.2548 รหัสทะเบียน 4-30-01-15/1-0003 วันที่ 7 เดือนกันยายน พุทธศักราช 2550 จากนายทะเบียนเกษตรอำเภอ สำนักงาน เกษตรอำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีกรรมการ 20 คน คัดเลือกจากหมู่บ้านละ 2 คน และสมาชิกอีก 10 คน รวม 30 คน กิจกรรมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ พบว่า มีกิจกรรม 3 ประเภท คือ 1) การตีมีด 2) เย็บผ้าห่ม 3) การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากพลาสติก ซึ่งกิจกรรมหลักคือ การตีมีดนั่นเอง ระเบียบข้อตกลงกันไว้ระหว่างประธานและกรรมการพร้อมด้วยสมาชิกให้สมาชิคนำผลิตภัณฑ์ที่ทำเสร็จเรียบร้อยมาจำหน่ายให้กับทางกลุ่ม โดยประธานเป็นคนดำเนินการรับซื้อไว้เอง แล้วนำไปจำหน่ายเอากำไรอีกทอดหนึ่ง ซึ่งราคาที่รับซื้อไว้ทางกลุ่มจะให้ราคาดีกว่าที่อื่น ๆ ไม่ว่าจะเป็นทางร้านค้าชุมชน พ่อค้ารถเร่รับซื้อ สมาชิกจึงเต็มใจและมีความสุขที่ได้นำผลิตภัณฑ์มาจำหน่ายให้แก่ทางกลุ่ม โดยมีประธานเป็นผู้ดำเนินการจากอดีตจนถึงปัจจุบัน ดังนั้น มีดจากวิสาหกิจกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ เป็นที่นิยมเป็นอย่างมาก เพราะมีความคม และมีความคงทนเป็นอย่างมาก ซึ่งสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มเป็นอย่างมาก (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค และสมปอง ลอยสนิท, 2563, สัมภาษณ์)

3.3 การปรับตัวของชุมชน และเศรษฐกิจของชุมชน

ปัจจุบันนี้ช่างตีมีดนับวันลดน้อยลงไปมาก องค์ความรู้การตีมีดได้สูญหายไปพร้อมกับช่างตีมีดที่เสียชีวิต โดยไม่มีผู้สืบทอด อย่างไรก็ตามยังคงมีลูกหลานบางครัวเรือนที่สืบทอดการตีมีดต่อกันมาแต่ก็เป็นส่วนน้อย สถานการณ์โรคโควิด 19 กำลังแพร่ระบาดช่างตีมีดและวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ นำโดยประธานนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นผู้นำกลุ่มตีมีดให้เดินทางไปได้ผ่านไว้วิกฤติเช่นนี้ มีการปรับตัวของธุรกิจชุมชน จากเดิมที่สามารถเดินทางไปจำหน่ายมีดได้ทั่วประเทศ ตามตลาดนัดสินค้า OTOP สัญจร โดยกรมการพัฒนาชุมชนเป็นหน่วยงานที่จัดขึ้นเป็นประจำทุกปี ซึ่งจัดที่เมืองทองธานี จังหวัดนนทบุรี และ OTOP สัญจรจังหวัด เมื่อโรคโควิด 19 แพร่ระบาด ไม่สามารถเดินทางออกนอกพื้นที่ได้ ส่งผลกระทบต่อการจำหน่ายมีดทันที รายได้ของสมาชิกลดลงครั้งต่อครั้ง ดังนั้นจึงหาทางออกและเกิดการปรับตัวหาช่องทางจำหน่ายมีดในยุคเทคโนโลยีสารสนเทศ เป็นการจำหน่ายออนไลน์ทางเว็บเพจและทางไลน์ มีการจำหน่ายสั่งจองมีดและสินค้าอื่น ๆ ทั่วประเทศ (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค และสมปอง ลอยสนิท, 2563, สัมภาษณ์)

4. ศักยภาพของกลุ่มตีมีด

ด้านศักยภาพของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ หรือเรียกสั้นๆว่า กลุ่มตีมีด กรรมการและสมาชิกมีแต่สุภาพสตรี ส่วนช่างตีเหล็กให้เป็นมีดเป็นผู้นำครอบครัวเป็นหลัก แม่บ้านเป็นผู้ช่วย ด้านศักยภาพของกลุ่ม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค และสมปอง ลอยสนิท, 2563, สัมภาษณ์)

4.1 ศักยภาพด้านร่างกาย

ศักยภาพด้านร่างกายของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ จากการสัมภาษณ์ พบว่า ช่างตีเหล็กจะเป็นพ่อบ้านผู้นำครอบครัวเป็นหลัก แม่บ้านจะเป็นผู้ช่วย หรือไม่ได้ช่วยเหลือ ถ้าครอบครัวใดมีผู้ชายหลายคน 2-3 คนช่วยกันตีมีด ปัจจุบันช่างตีมีดในภาพรวมส่วนมากมีอายุ 60 ปีขึ้นไป บางท่านสุขภาพร่างกายยังแข็งแรงดี แต่ก็มีบางท่านที่สุขภาพร่างกายเริ่มจะถดถอยไปตามวัยที่สูงขึ้น แต่ทุกท่านก็พยายามรักษาสุขภาพของตนเอง โดยไม่ทำงานหักโหมจนเกินไป และมีความเสี่ยงที่จะเป็นโรคปอดได้ในกรณีสะสมควันไฟ ฝุ่นละอองจากเศษเหล็กและถ่าน อากาศร้อนอบอ้าวอยู่กับเตาไฟ ส่วนด้านฝีมือ ความสามารถและความชำนาญในการตีมีดไม่ต้องห่วง คุณภาพรับประกัน “มีดคม แข็งแรง ทนทานใช้ได้นาน” ส่งผลทำให้มีดตำบลบ้านโพธิ์ ได้รับความนิยมนิยมชมชอบจากลูกค้าอย่างดียิ่ง

4.2 ศักยภาพด้านจิตใจ

ศักยภาพด้านจิตใจ เป็นสิ่งสำคัญเช่นกัน ช่างตีเหล็กทุกคน ต้องมีความพร้อมทางด้านจิตใจ กล่าวคือ จิตใจต้องเข้มแข็ง อดทน มุ่งมั่นตั้งใจทำผลงานออกมาให้ดีที่สุด การรวมกลุ่มองค์กรสตรีกันขึ้น เพื่อความรักใคร่สามัคคีกัน ช่วยเหลือเกื้อกูลซึ่งกันและกัน “รักกันเหมือนพี่ ติกันเหมือนน้อง ปรองดองเหมือนญาติ” สมาชิกให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี

4.3 ศักยภาพด้านสติปัญญา

ศักยภาพด้านสติปัญญา พบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ หรือกลุ่มตีมีด ช่างตีมีดส่วนมากการศึกษาไม่สูง ไม่มีใบปริญญามาอวดชม แต่องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดกลับเชี่ยวชาญ แดกจกาน ความสามารถหลากหลาย เกิดการกระบวนกรเรียนรู้อย่างต่อเนื่องไม่มีที่สิ้นสุด ลองผิดลองถูกด้วยตนเอง งานฝีมือไม่มีใครลอกเลียนแบบได้ ช่างแต่ละคนจะมีเอกลักษณ์เป็นของตนเอง ไม่มีใครเหมือนและไม่เหมือนใคร โดยพยายามออกแบบผลิตภัณฑ์และตีมีด ขวาน จอบ เสียม ของตนเองให้ดีที่สุด มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้องค์ความรู้กันบ้างตามความเหมาะสม ส่วนศักยภาพด้านสติปัญญาของผู้นำและสมาชิก พบว่า ประธาน มีความตั้งใจจริง เสียสละและทุ่มเทกับกลุ่ม เพื่อนำกลุ่มไปสู่การพัฒนา

คุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น มีอาชีพ ลดรายจ่ายเพิ่มรายได้ ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ SWOT Analysis

1) จุดแข็ง

(1) สมาชิกกลุ่มฯ มีความเชื่อมั่นในศักยภาพของตนด้านฝีมือและคุณภาพสินค้าเป็นที่ยอมรับของลูกค้า

(2) สมาชิกกลุ่มฯ มีความพร้อมที่จะร่วมกันจัดการกับปัญหาของกลุ่ม

(3) ผู้นำกลุ่มฯ มีศักยภาพและความสามารถในการนำสินค้าสู่ท้องตลาด

(4) สมาชิกกลุ่มฯ เกิดการเรียนรู้ผ่านการเข้าร่วมในกระบวนการประชุมปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน

(5) การรวมกลุ่มฯ ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถซื้อวัตถุดิบบางประเภทได้ในราคาถูก เช่น ถ่าน , เหล็ก , เหล็กเหน็บ เป็นต้น

(6) การรวมกลุ่มฯ ทำให้สมาชิกกลุ่มสามารถกำหนดราคาขายได้ และมีตลาดรองรับ

2) จุดอ่อน

(1) สมาชิกหลายรายไม่ยึดเป็นอาชีพหลัก แม้ว่ารายได้จะมากกว่า (อาชีพหลักคือทำนา) เน้นการทำในครัวเรือน ไม่เน้นเป็นรูปแบบอุตสาหกรรมขนาดใหญ่

(2) ภูมิปัญญาการตีมีดอาจมีการสูญหาย เพราะการสืบทอดจะถ่ายทอดเฉพาะในเครือญาติเท่านั้น และลูกหลานไม่สืบทอดกิจการตีมีด

(3) เกิดความชำนาญเฉพาะด้าน เนื่องจาก แต่ละครัวเรือนจะผลิตตามคำสั่งซื้อ และวัตถุดิบ (เหล็ก) ต่างกันทำให้มีความจำเป็นต้องผลิตเฉพาะอย่าง เช่น ครอบครัวใดผลิตจอบ ก็จะผลิตจอบอย่างเดียว เป็นต้น

3) โอกาส

(1) มีเครือข่ายความร่วมมือกับภาคีการพัฒนา อาจเป็นหมู่บ้านชุมชนอื่น ๆ ท้องถิ่น ภาคราชการ องค์กรเอกชน นักธุรกิจ นักวิชาการ และอื่น ๆ ในลักษณะของการมีความสัมพันธ์ที่เท่าเทียมกัน

(2) มีการตลาดรองรับ ผลิตไม่เพียงพอกับความต้องการ

(3) หน่วยงานภาครัฐให้การส่งเสริมและสนับสนุน

4) อุปสรรค

(1) การใช้เครื่องมือทางการเกษตรสมัยใหม่ ทำให้คนบางกลุ่มไม่ใช้เครื่องมือทางการเกษตรแบบดั้งเดิม เช่น ใช้รถเกี่ยวข้าว แทนการใช้เกี่ยวข้าว เป็นต้น

(2) ค่านิยมในการใช้เครื่องมือทางการเกษตรและเครื่องใช้ในครัวเรือน เปลี่ยนไป เช่น เครื่องใช้ในครัวเรือนปัจจุบันเน้นรูปลักษณ์ความสวยงาม เป็นต้น

(3) คู่แข่งทางการค้ามีกำลังการผลิตสูงกว่า เช่น การผลิตมิดในโรงงาน ทำได้รวดเร็ว ปริมาณมากกว่า และสวยงามกว่า แต่ความคงทนและแข็งแรง สู้กับกลุ่มไม่ได้ เป็นต้น

5. ผลงาน

ผลงานการตีมีด ขวาน จอบ เสียม ฯลฯ ของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ มีเอกลักษณ์ จุดเด่น จุดด้อย และได้รับรางวัลประเภทต่าง ๆ ดังนี้ (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท,และลำดวน ทรวงโพธิ์, 2563, สัมภาษณ์)

5.1 เอกลักษณ์ การตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ เป็นการตีมีดแบบชาวบ้านทั้งรูปแบบและกรรมวิธีในการตีแบบพื้น ๆ ที่สืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ คุณค่าจะมีมากกว่ามิดที่ผลิตจากโรงงาน นักวิชาการและนักสะสมมีด กล่าวว่า “คุณค่าของมีดจะต้องอยู่ที่การตี ไม่ใช่การเลียนแบบมีดตามโรงงาน”

5.2 จุดเด่นของผลิตภัณฑ์ มีคุณภาพดี คง แข็งแรง คงทน ใช้งานง่ายและได้นาน เหมาะมือ มีความสวยงาม และราคาข่อมเยา

5.3 จุดด้อย ผลิตภัณฑ์คุณภาพอาจจะไม่ค่อยสม่ำเสมอ บางเล่มอาจจะแข็งเหนียว และคม ส่วนบางเล่มอาจจะเปราะ บิ่น แตกหักง่าย ทำให้ไม่ได้มาตรฐานเท่ากันทุกเล่ม เนื่องจากทำขึ้น จากภูมิปัญญาแบบชาวบ้าน และช่างแต่ละคนฝีมือและความชำนาญแตกต่างกันออกไป

5.4 รางวัลที่ได้รับ

เลขที่ นม.345 หนังสืออนุญาตให้ใช้เครื่องหมาย ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์มาตรฐานจังหวัดนครราชสีมา หนังสือฉบับนี้ให้ไว้เพื่อรับรองว่า ศูนย์สาธิตการตลาดตำบลบ้านโพธิ์ โดยนางมาลา ปลั่งกลาง ประธานกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ มีสถานประกอบการผลิตสินค้าและบริการชั้นสุดท้าย ตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่บ้านเลขที่ – หมู่ที่ 8 ถนนมิตรภาพพนมวัน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000 ได้รับอนุญาตจากจังหวัดนครราชสีมาให้นำเครื่องหมาย “ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์มาตรฐานจังหวัดนครราชสีมา (NAKHONRCHASIMA BRAND) ไปใช้กับสินค้าและบริการของตนที่ทำการผลิตชั้นสุดท้ายในเขตจังหวัดนครราชสีมา เพื่อแสดงว่าเป็นสินค้าและบริการที่มีแหล่งผลิตในจังหวัดนครราชสีมา และมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ มีด จอบ เสียม ค้อน เคียว ผ้าห่มนวม หมอนหนุนศีรษะ หมอนอิง และเบาะนั่ง ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2553 เป็นต้นไป ให้ไว้ ณ วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ.2553 นายประจักษ์ สุวรรณภักดี ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา

เลขที่ 31412-14/635 สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม ให้รับรองไว้เพื่อแสดงว่า “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์” ได้รับอนุญาตให้แสดงเครื่องหมายมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชนกับ “ผลิตภัณฑ์ประดิษฐ์จากเหล็ก” มาตรฐานเลขที่ มผช. 635/2547 ผลิตภัณฑ์ที่ได้รับการรับรอง “ผลิตภัณฑ์ประดิษฐ์จากเหล็ก” สถานที่ทำชื่อ “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์” เลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ณ วันที่ 9 ธันวาคม พ.ศ.2551 ออกใบรับรองโดย นางรัตนาภรณ์ จึงสงวนสิทธิ์ เลขที่การสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม (หมายเหตุ : สิ้นอายุวันที่ 8 ธันวาคม พ.ศ. 2554)

OTOP ประกาศเกียรติบัตรนี้ ให้ไว้เพื่อแสดงว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ศูนย์สาธิตการตลาด หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ “ระดับสองดาว” ปีพ.ศ. 2552 ประเภทของใช้/ของตกแต่ง/ของที่ระลึก “เสียม” ตามโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปีพ.ศ. 2553 (OTOP Product Champion) ให้ไว้ ณ วันที่ 23 ธันวาคม พ.ศ. 2551 จากนายชุมพร พลรักษา อธิบดีกรมการพัฒนาชุมชน และประธานกรรมการดำเนินงานการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปีพ.ศ. 2552

ภาพที่ 4.1 เสียม (รหัสโอท็อป 300102935202)

ที่มา : ไทยตำบล, 2556, หน้า 1)

OTOP เกียรติบัตรนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ศูนย์สาธิตการตลาด หมู่ที่ 8 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา

ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ “ระดับดาว” ปีพ.ศ. 2553 ประเภทของใช้ของตกแต่งของที่ระลึก “ขวาน” โครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปีพ.ศ. 2553 (OTOP Product Champion) ให้ไว้ ณ วันที่ 16 กันยายน พ.ศ. 2553 จากนายไตรรงค์ สุวรรณคีรี รองนายกรัฐมนตรี และประธานกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์แห่งชาติ (กอ.นคผ) และนายมานิต วัฒนเสน ปลัดกระทรวงมหาดไทย และประธานกรรมการดำเนินงานการลงทะเบียนผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP และการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปีพ.ศ. 2553

OTOP ประกาศเกียรติบัตรนี้ให้ไว้เพื่อแสดงว่า “มีด” วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรี 73 หมู่ 7 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ได้รับการคัดสรรเป็นผลิตภัณฑ์ “ระดับดาว” ปีพ.ศ. 2552 ประเภทของใช้ ของตกแต่ง ของที่ระลึก ตามโครงการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย ปีพ.ศ. 2555 (OTOP Product Champion) ให้ไว้ ณ วันที่ 1 มีนาคม พ.ศ. 2556 จากนายกิตติรัตน์ ณ ระนอง รองนายกรัฐมนตรี และประธานกรรมการอำนวยการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย (กอ.นคผ) และนายวิบูลย์ สงวนพงศ์ ปลัดกระทรวงมหาดไทย และประธานกรรมการดำเนินงานการคัดสรรสุดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ไทย พ.ศ. 2555

ภาพที่ 4.2 มีด (รหัสโอท็อป 30010013558226)

ที่มา : ไทยตำบล, 2556, หน้า 1

ภาพที่ 4.3 ผลิตภัณฑ์มีคุณภาพของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์

6. การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยศึกษาในประเด็นการจัดการด้านบุคลากร ด้านการเงิน ด้านวัสดุอุปกรณ์และเครื่องจักร ด้านการผลิต และด้านการตลาด รายละเอียดในแต่ละด้านสรุปได้ดังต่อไปนี้

6.1 การจัดการด้านบุคลากร

การบริหารจัดการด้านบุคลากรของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ จากการสัมภาษณ์ พบว่า กรมการพัฒนาชุมชน ได้เริ่มดำเนินงานพัฒนาสตรีในชนบทตามภารกิจที่ได้รับมอบหมาย โดยจัดตั้งและพัฒนาองค์กรสตรีในนามคณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน เรียกชื่อย่อว่า “กพสม.” เมื่อพ.ศ.2538 จนถึงปัจจุบัน ซึ่งในแต่ละหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านโพธิ์ได้แต่งตั้งคณะกรรมการองค์กรสตรีของหมู่บ้านตนเอง เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาหมู่บ้านให้มีความเจริญในด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ โดยเฉพาะการส่งเสริมประกอบอาชีพหลักหรืออาชีพเสริม ผลการดำเนินงานองค์กรสตรีในแต่ละหมู่บ้านได้นำหลักเกณฑ์มาผลิตเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตร จุดประสงค์เพื่อผลิตใช้ในครอบครัว และจำหน่ายในชุมชนหรือนอกชุมชน ต่างคนต่างผลิตและต่างคนก็ต่างจำหน่าย ไม่มีการรวมกลุ่มกันแต่อย่างใด เช่น ตีมีด เสียม จอบ เกียว และขวาน เป็นต้น

เมื่อปีพ.ศ. 2550 มีหน่วยงานภาครัฐที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการรวมกลุ่มและจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนและเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ได้แก่ สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง นครราชสีมา สังกัดกองส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน กรมส่งเสริมการเกษตร กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ ได้จัดเวทีประชาคมร่วมกันกับองค์กรสตรีในแต่ละหมู่บ้านในเขตตำบลบ้านโพธิ์ จำนวน 10 หมู่บ้าน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อชี้แจง ทำความเข้าใจ และบอกประโยชน์ของการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เมื่อเกษตรกรมีความเข้าใจแล้วจึงตัดสินใจเข้าร่วมกลุ่มและจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์” ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มหมู่บ้านละ 2 คน รวม 20 คน มีสมาชิก 10 คน และมีที่ปรึกษาเพิ่ม 3 คน ดังรายชื่อดังต่อไปนี้

คณะกรรมการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ดังนี้

1. นางมาลา ปลั่งกลาง	ประธาน
2. เจ้าหน้าที่เกษตรอำเภอ	ที่ปรึกษา
3. เจ้าหน้าที่พาณิชย์จังหวัด	ที่ปรึกษา
4. เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนอำเภอ	ที่ปรึกษา
5. นางจำปี จันทร์โพธิ์	รองประธาน
6. นางสาวไพริน หมอกโคกสูง	เลขานุการ
7. นางสาวสวัสดี บวชกระโทก	ผู้ช่วยเลขานุการ
8. นางสมปอง ลอยสนิท	เหรัญญิก
9. นางจันทนี วงล้อมนิล	ผู้ช่วยเหรัญญิก
10. นางสีทอง ชิโพธิ์	ประชาสัมพันธ์
11. นางพรพรรณ วัฒนวิชัย	ผู้ช่วยประชาสัมพันธ์
12. นางจำเนียร ชิโพธิ์	ปฏิคม
13. นางสาวสุปราณี ทรวงโพธิ์	ผู้ช่วยปฏิคม
14. นางผ่องศรี จำปาโพธิ์	ทะเบียน
15. นางสมชื่น ไบโพธิ์	ผู้ช่วยทะเบียน
16. นางสาวคำดวง ทรวงโพธิ์	วิชาการ
17. นางบุญเสริม จ่างโพธิ์	ผู้ช่วยวิชาการ
18. นางปราณี กองโพธิ์	จัดหาทุน
19. นางคำดวง ศรีนาค	ผู้ช่วยจัดหาทุน
20. นางสุภาพ ชิงโพธิ์	สวัสดิการ
21. นางประมวล เพียรสนิท	ผู้ช่วยสวัสดิการ

22. นางไลย์ มากมูล

ส่งเสริมอาชีพ

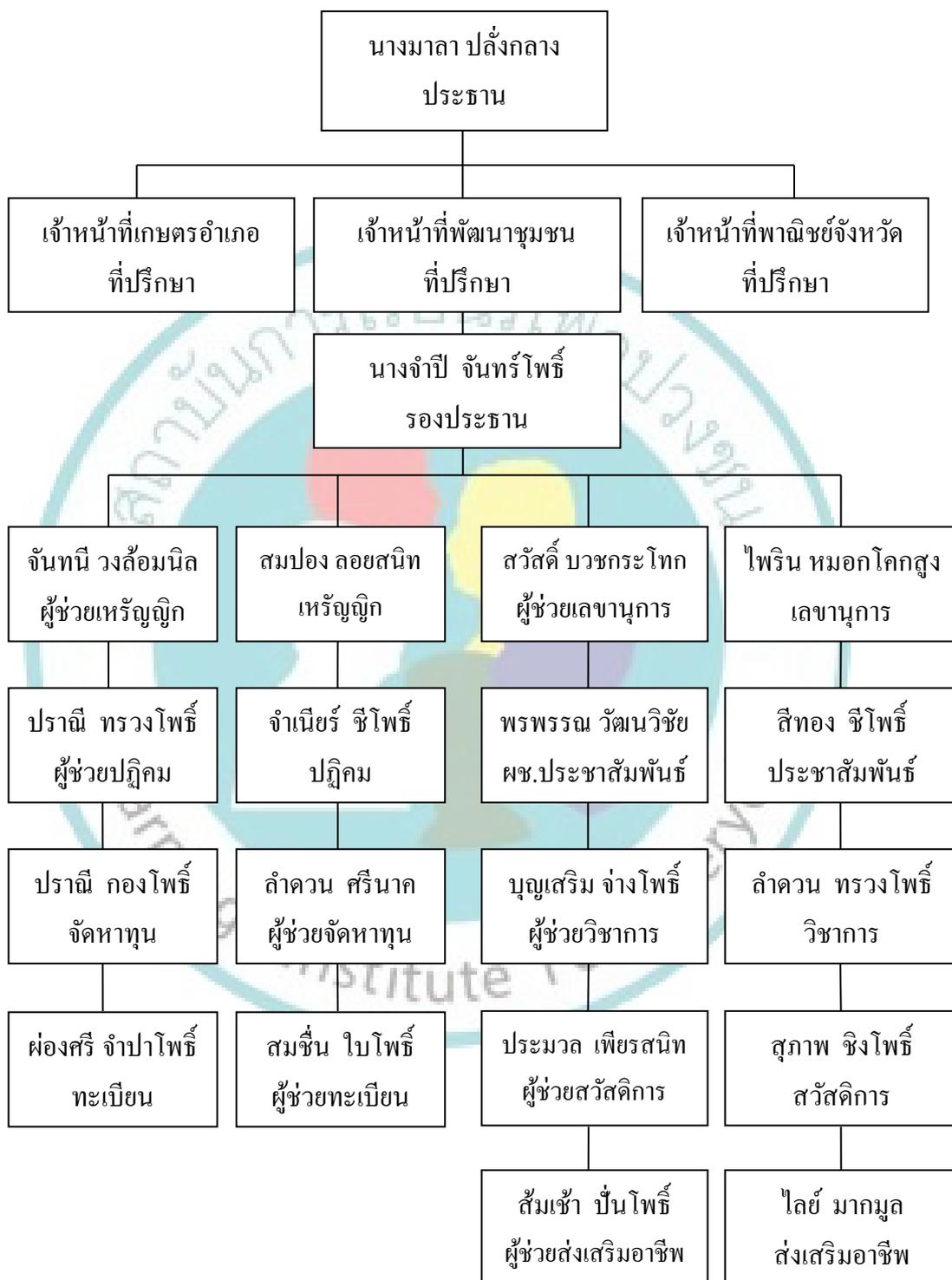
23. นางสาวสัมพันธ์ ปันโพธิ์

ผู้ช่วยส่งเสริมอาชีพ

ภาพที่ 4.4 นางมาลา ปลั่งกลาง (ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์)

แผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์

ภาพที่ 4.5 แผนผังโครงสร้างการบริหารจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์

ภาพที่ 4.6 สมาชิกส่วนหนึ่งของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์

6.2 การจัดการด้านเงิน

จากการสัมภาษณ์ประธานและคณะกรรมการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ พบว่า การบริหารจัดการด้านการเงินเป็นสิ่งจำเป็นและสำคัญอีกประการหนึ่งที่ขาดเสียมิได้ เนื่องจากเงินเป็นตัวขับเคลื่อนให้กลุ่มเดินหน้าไปได้ ซึ่งทางกลุ่มจะต้องมีเงินทุนสำรองในการใช้ดำเนินงานเบื้องต้น จากการประชุมคณะกรรมการกลุ่มได้ข้อตกลง และสรุปได้ว่า ให้สมาชิก ได้แก่ คณะกรรมการบริหารจัดการ จำนวน 20 คน และสมาชิก 10 คน รวม 30 คน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วยการลงหุ้น ขึ้นตำแหน่งละ 100 บาท โดยได้เงินจากการลงหุ้นในครั้งนั้น เมื่อปีพ.ศ. 2550 ได้เงินทั้งสิ้นจำนวน 3,000 บาท ในการขับเคลื่อนการดำเนินงานยังคงต้องอาศัยเงินทุนจำนวนหนึ่ง ประธานได้ปรึกษาหารือกับสมาชิกกลุ่มว่า ต้องการจะกู้ยืมเงินมาก่อนหนึ่งเพื่อบริหารจัดการจากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ (ปัจจุบันยกฐานะเป็นสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์) จำนวนเงิน 50,000 บาท (ห้าหมื่นบาทถ้วน) พ.ศ.2550 โดยประธานขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวในการใช้หนี้คืน ภายในระยะเวลา 5 ปี เมื่อประธานส่งเงินทั้งต้นและดอกเบี้ยแล้ว ตัดสินใจกู้เงินจากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา ปีพ.ศ.2554 จำนวนเงิน 20,000 บาท (สองหมื่นบาทถ้วน) โดยใช้เวลา 2 ปี ในการใช้หนี้คืน ดังนั้นนับได้ว่าประโยชน์อีกประการหนึ่งของการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน นั่นคือ การเข้าถึงแหล่งทุนได้ของภาครัฐ

ในการบริหารจัดการด้านการเงิน ปรชชานจะนำเงินที่กู้ยืมมาใช้ด้วยการซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกไม่ว่าจะเป็น มีด ขวาน จอบ เสียมฯลฯ โดยให้ราคาดีกว่าร้านค้าในชุมชนและที่อื่นๆ ประมาณ 20-30 บาท จากนั้นนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายเองตามตลาดประชารัฐ ตลาดสัญจร OTOP และตลาดทั่วไป ซึ่งบวกเพิ่มได้กำไรประมาณ 50 บาทต่อ 1 ชิ้น กล่าวได้ว่าเป็นพ่อค้าคนกลางก็ว่าได้ รับซื้อแล้วไปจำหน่ายต่อ ผลดีก็คือ สมาชิกของกลุ่มมีตลาดรองรับในชุมชน ได้ราคาดีเหมาะสม แต่ในบางช่วงเงินทุนไม่เพียงพอหรือสินค้าผลิตได้จำนวนมาก ปรชชานมีกำลังซื้อไม่มาก จึงได้แนะนำให้สมาชิกนำไปจำหน่ายให้แก่ร้านค้าในชุมชนหรือตลาดอื่นๆ ยังดีกว่าขายไม่ได้เลย ซึ่งเป็นทางออกที่ดี

ในอดีตช่วงปีพ.ศ. 2556 วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ได้รับคำแนะนำและเชิญให้นำผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเหล็กประเภทต่างๆ ไปจำหน่ายในงานสวดยอดหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ หรืองาน OTOP แห่งชาติ ณ ศูนย์แสดงสินค้าและการประชุมอิมแพ็ค อารีน่า เมืองทองธานี อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี เป็นครั้งแรกที่กลุ่มได้ไปจัดแสดงสินค้าและบริการ เป็นเวลา 7 วัน โดยได้รับการตอบรับจากลูกค้าเป็นอย่างดี หอบเอาเงินแสนกว่าบาทกลับบ้านนครราชสีมา ปรชชานดีใจเป็นอย่างมากและมีกำลังที่ดีในการทำงานเพื่อกลุ่มและครอบครัวต่อไป

ผู้วิจัยสอบถามปรชชานและสมาชิกต่อไปว่า การลงทุนและผลกำไรที่ได้ต่อผลงาน 1 ชิ้น ประมาณกี่บาท ทราบว่า โดยเฉลี่ย 100 บาท แบ่งเป็นต้นทุน 50 บาท ส่วนอีก 50 บาท เป็นผลกำไร แสดงให้เห็นว่า กำไรดีงามพอสมควร ครั้งต่อครั้ง เมื่อต้นทุนปรับตัวสูงขึ้นก็ต้องปรับราคาเพิ่มขึ้นตามกลไกตลาด เนื่องจากต้นทุนประกอบด้วยซื้อเหล็กแท่นบรดยนต์ ถ่านตีมีด ค้ำมีด ในอดีตเหล็กแท่นบ กิโลกรัมละ 4-5 บาท แต่ปัจจุบันกิโลกรัมละ 8-10 บาท ถ่านตีมีด ถุงละ 50 บาท กระจสบละ 180-200 บาท นับวันถ่านยิ่งหายากและมีราคาปรับตัวสูงขึ้นเนื่องจากหาไม้และคนเผาถ่านน้อยลง ต้องสั่งซื้อนอกชุมชน ส่วนค้ำมีด ค้ำขวาน ราคาประมาณ 20-30 บาท ขึ้นอยู่สั้นและยาว ดังนั้นในอดีตก่อนโรคโควิด 19 จะแพร่ระบาด สมาชิกกลุ่มมีรายได้ไม่ต่ำกว่าวันละ 500-600 บาท แต่ปัจจุบันการตลาดถูกสั่งปิดระงับหลายช่องทางจากภาครัฐในช่วงสถานการณ์โรคโควิดแพร่ระบาด ส่งผลกระทบต่อรายได้ของทางกลุ่มเหลือวันละ 200-300 บาท นับได้ว่าทุกสาขาอาชีพมีผลกระทบด้วยกันหมด ทุกคนต้องปรับตัวและดำเนินชีวิตผ่านวิกฤตไปให้ได้โดยให้กำลังใจซึ่งกันและกัน (มาลา ปลั่งกลาง, สมปอง ลอยสนิท, ลำฉนวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท, และจันทน์ วงล้อมนิล, 2563, สัมภาษณ์)

6.3 การจัดการด้านวัสดุและอุปกรณ์

การจัดการด้านวัสดุและอุปกรณ์ วิชาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์สามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ (มาลา ปลั่งกลาง, ถาดวน ศรีนาค, ปราณิ กองโพธิ์, และสมปอง ลอยสนิท, 2563, สัมภาษณ์)

6.3.1 ด้านวัสดุ

1) เหล็ก วัสดุสำคัญในการใช้ตีมีด มีหลากหลายชนิด ขึ้นอยู่กับประเภทผลิตภัณฑ์และมีผลต่อราคาการจำหน่ายด้วย มีดชุมชนแสนเมืองและชุมชนอื่นๆในตำบลบ้านโพธิ์จะใช้เหล็กประเภทต่างๆ ในการตีมีด เช่น เหล็กเหนบรถยนต์ หรือ เหล็กสปริง ที่มีความเหนียวและแข็ง เหล็กแท่ง หรือเหล็กพืด มีความเหนียวและแข็งน้อยกว่าเหล็กเหนบ ใช้ตีมีดดาบ มีดหวด หูย่า และมีดโต้

ภาพที่ 4.7 เหล็กเหนบรถยนต์

2) ไม้ ใช้สำหรับทำด้ามมีด, ขวาน จอบ, เสียม ซึ่งทำจากไม้ชนิดต่างๆ เช่น ไม้ไผ่ ไม้ประดู่ และไม้แดง เป็นต้น มีความสวยงามและแข็งแรง

ภาพที่ 4.8 แวะชมร้านค้าในชุมชนที่จำหน่ายด้ามมิดและด้ามจอบ เสียม

6.3.2 ด้านอุปกรณ์

เครื่องมือที่สำคัญในการทำมิดให้มีคุณภาพสูง มีความคม แข็งแรง คงทน รูปร่างสวยงามและน่าใช้ ต้องเป็นมิดในตำบลบ้านโพธิ์เท่านั้น ด้านอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำมิด ดังนี้

1) ค้อนมี 2 ชนิด คือ ชนิดเล็ก และชนิดใหญ่ เรียกว่า พะเนิน ใช้ตีเหล็กขนาดใหญ่ มีหลายขนาด แบบชนิดหน้าเรียบ หน้าสอบ หน้าแหลม ใช้ตีเหล็กขณะเหล็กร้อนแดง สลับกัน ตีแบนเหล็กตามต้องการ

ภาพที่ 4.9 ฆ้อนตีเหล็ก

2) สืบสำหรับเป่าลม มี 3 ชนิด คือ สืบเย็นเป็นสืบลู่ สืบนอนเป็นสืบลู่เดี่ยว
 สืบพัคลม ใช้พัคลมเข้าเตาให้ถ่านลุกแดงมีความร้อน

ภาพที่ 4.10 พัคลม

3) ตีจับเหล็ก หรือ คีมจับเหล็ก ใช้ตีจับเหล็กขณะเผาไฟและจับเหล็กวาง
 บนทั้งขณะตีหรือตัด

ภาพที่ 4.11 คีมจับเหล็ก

4) เหล็กสกัด ใช้ตัดเหล็กให้ได้ขนาดและรูปทรงตามต้องการ

5) ทั้ง มี 2 ชนิด คือ ทั้งใหญ่สำหรับรองเหล็กที่จะทำมิดใหญ่ๆ และทั้งเล็กสำหรับรองตีมิดเล็ก

ภาพที่ 4.12 ทั้งสำหรับรองตีมิด

- 6) รั้งและทวายเป็นบ้องมิด ใช้รองตีเหล็กด้ามมิด
- 7) เลื่อยตัดเหล็ก มีทั้งเลื่อยไฟฟ้าและเลื่อยมือ ใช้ตัดข้อปลอกด้ามมิด
- 8) เครื่องเจียรไฟฟ้ามีหลายแบบ ใช้เจียรคมมิด เจียรด้ามมิด และเจียร

ตกแต่ง

ภาพที่ 4.13 เครื่องเจียรคมมิด

9) ตะไบ มี 2 ชนิด คือ ตะไบหยาบ และตะไบละเอียด ใช้ตกแต่งคมมีดให้เรียบและคม

10) เครื่องสว่านไฟฟ้า หรือวิน ใช้เจาะรู เพื่อลงหมุดที่ปิดก้ามมีด

11) ทรายประทับ สำหรับตอกใบมีด เป็นเครื่องหมายการค้า บ่งบอกชื่อช่างตีมีด

12) เครื่องกลึง ใช้กลึงก้ามมีด

13) ปืนสูบลม หรือ พัดลมไฟฟ้าหอยโข่ง ใช้เป่าพัดลมไฟในเตาเผาให้ร้อนแดง

14) เตาไฟ ทำจากอิฐบล้อกทนไฟและก่อหุ้มด้วยดินจอมปลวก ใช้ใส่ถ่าน

เผาเหล็กให้แดง

ภาพที่ 4.14 เตาไฟ

15) ถ่านไม้ สำหรับ เผาเหล็กที่จะตีเป็นมีด

16) เหล็กขุด ทำด้วยเหล็กกล้าแข็ง ปลายบางคม ใช้สำหรับขุดใบมีดให้คม

และบางตามต้องการ

17) เครื่องขัด หรือ ปัดมีด

18) หินลับมีด มี 2 ชนิด คือ หินหยาบ และหินละเอียด

19) อ่างน้ำและน้ำชุบ สำหรับชุบคมมีด

ภาพที่ 4.15 เตาไฟ / อ่างน้ำและน้ำซบ สำหรับชุบคมมีด

20) เครื่องไฮดรอลิกสำหรับตีมีด

ภาพที่ 4.16 เครื่องไฮดรอลิกสำหรับตีมีด

6.4 ด้านการผลิต

บ้านใดที่มีการตีเหล็ก จะสังเกตได้จากมีโรงเรือนหรือเพิงมุงหลังคาแยกออกจากตัวบ้าน เพื่อใช้เป็นที่ตีมิดในอดีตเมื่อมีการตีมิด ช่างตีมิดจะมาช่วยกัน ตี เป่า พลิก ในขณะที่ผลิตชิ้นงาน จะมีการพูดคุยแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับเรื่องราวต่างๆ ทำให้วิถีชีวิตความเป็นอยู่และความสัมพันธ์ของคนในหมู่บ้านมีความเอื้ออาทรเป็นที่นอင့်กันอย่างใกล้ชิด ภูมิปัญญาชาวบ้านแรกเริ่มดั้งเดิม การตีมิด จะใช้แรงงานอย่างน้อย 4 คน ในการตี 1 ชิ้นงาน ในแต่ละครั้ง โดย 1 คนเป็นคนสูบลมเข้าเตาเพื่อเพิ่มความร้อน อีก 2 คน เป็นผู้มีหน้าที่ตีมิดด้วยการตีสลับ อีก 1 คน คอยทำหน้าที่พลิกหรือกลับมิดในขณะที่ตี ต่อมานายชม เชมโพธิ์ ได้นำเทคโนโลยีสมัยใหม่ เช่น เครื่องเจียรไฟฟ้า เครื่องเป่าลมไฟฟ้า สว่านไฟฟ้า หรือหินขัดต่อด้าม มาใช้ในขบวนการผลิต ทำให้รูปแบบดั้งเดิมเปลี่ยนแปลงไปบ้าง และลดแรงงานในการผลิต จากเดิมวันละ 2 เล่ม เป็นหลาย 10 เล่ม จากใช้ในครัวเรือน ก็พัฒนาเพื่อการจำหน่ายมากขึ้น ในปัจจุบันโรงงานผลิตวัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการเกษตรตั้งอยู่ในตำบลบ้านโพธิ์ในปัจจุบัน มี 4 โรงงาน ประกอบด้วย บ้านมะค่า หมู่ที่ 1 จำนวน 1 โรง บ้านหนองบัว หมู่ที่ 8 จำนวน 2 โรง และบ้านแสนเมือง หมู่ที่ 7 จำนวน 1 โรง จากการสัมภาษณ์ช่างตีมิดหลายท่าน ได้เล่าถึงกระบวนการและขั้นตอนการตีเหล็กให้เป็นมิดสรุปได้ดังนี้ (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ทรวงโพธิ์, สีทอง ชิโพธิ์, 2563, สัมภาษณ์)

ขั้นตอนที่ 1 การตัดและผ่าเหล็ก เมื่อคัดเลือกเหล็กตามชนิดที่ต้องการ ส่วนใหญ่เป็นเหล็กแบนรถยนต์ วัดขนาดความยาวเท่ากับขนาดมิดที่จะตี นำเหล็กส่วนที่จะตัด ไปเผาไฟในเตาเผาจนเหล็กร้อนแดงได้ที่ จากนั้นใช้คีมจับเหล็กที่ร้อน มาวางบนทั่ง แล้วผ่าเหล็กแบ่งครึ่งด้วยเครื่องมือสกัด จะได้เหล็กสำหรับตีมิด 2 เล่ม

ขั้นตอนที่ 2 การแบนหรือตีหลาย เมื่อตัดเหล็กตามต้องการ นำเหล็กไปเผาไฟแล้วใช้คีมจับเหล็กที่ร้อนแดงมาวางบนทั่งเหล็ก ใช้ค้อนตีสลับกับค้อนพะเนินหรือค้อนปอนด์ การตีแบนทำสลับกับการเผาไฟให้ร้อนแดง ตีจนได้รูปร่างสวยงามตามต้องการ โดยการตีแบนมิด จะเริ่มจากการตีในสวนเป็นด้ามมิดแล้วค่อยๆ ตีในสวนที่เป็นใบมิด ตีตราสัญลักษณ์และใส่ด้ามมิด

ขั้นตอนที่ 3 การตีแต่ง เพื่อให้ผิวเหล็กเรียบและได้มิดตามรูปทรงที่ต้องการ การตีเหล็กเรียบและตีเพื่อขลิบคมหรือย้ำคมให้บางและตรง ก่อนที่จะนำไปตะไบอีกครั้ง

ขั้นตอนที่ 4 การตอกตราสัญลักษณ์ ทำในช่วงที่เหล็กร้อนแดง อาจจะตอกช่วงที่แบนเหล็กหรือช่วงทำด้ามมิดก็ได้

ขั้นตอนที่ 5 การตะไบตกแต่ง หลังจากตีมิดตามต้องการแล้ว นำมิดมาเจียรส่วนที่เป็นคมด้วยเครื่องเจียรไฟฟ้าก่อน เครื่องเจียรจะมีใบเจียรหลายขนาด ทั้งแบบหยาบและละเอียด จากนั้นนำมิดที่เจียรแล้ว ไปตกแต่งคมมิดด้วยการตะไบมือเป็นครั้งสุดท้าย

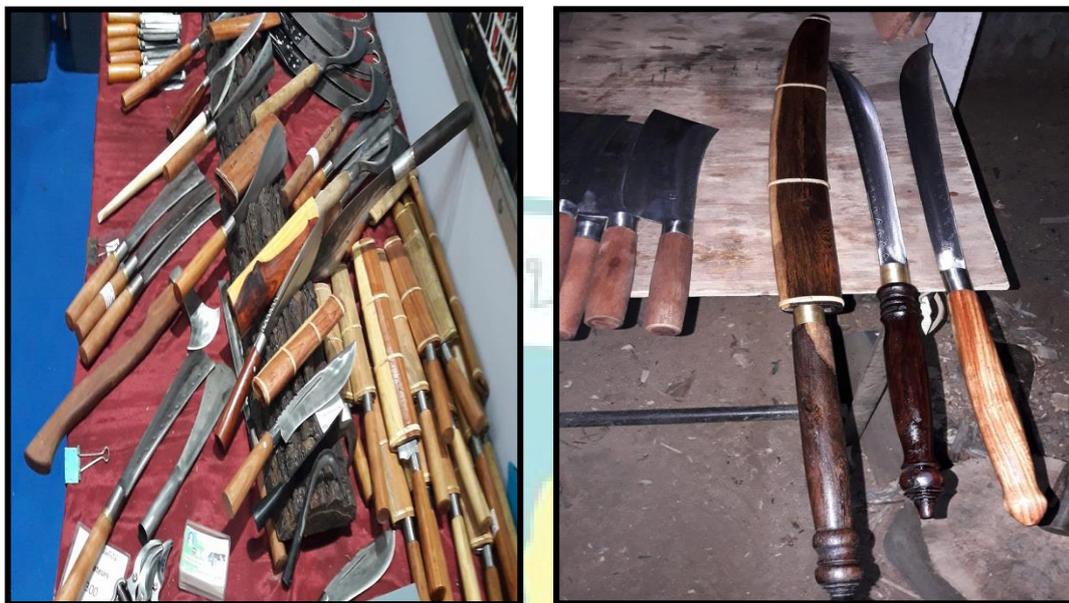
ขั้นตอนที่ 6 การทำค้ำม เป็นการทำบ้องหรือเดือยค้ำมมีด คือ การตีเหล็กส่วนค้ำมให้เป็นแผ่น แล้วตีปลายทั้งสองค้ำม โค้งงอเข้าหากัน ช่างเรียกว่า ตีห่อบ้อง แล้วบัดกรี หรือจอดด้วยทองเหลืองและน้ำประสานทอง ค้ำมมีดแบบบ้องสามารถนำไปใช้ได้เลย หรือนำค้ำมไม้มาต่อให้ยาวขึ้นก็ได้ ค้ำมมีดที่จะนำไปเข้าปลอก ช่างจะตีส่วนที่เป็น โคนเรียกว่าเป็นเดือยแหลมให้ได้ขนาดตามต้องการ ซึ่งยาวประมาณ 10-12 เซนติเมตร แล้วนำไปตอกเข้ากับค้ำมไม้ ดังนั้นขั้นตอนการทำค้ำม ดังนี้ 1) นำค้ำม ไม้ชนิดต่าง ๆ ที่เข้าปลอกเหล็กไว้แล้วไปเจาะรูด้วยสว่านไฟฟ้า 2) นำครั้งที่ใช้ซ่อมสวมใส่ในรูของค้ำม ไม้ที่เจาะรูไว้แล้ว ครั้งเปรียบเหมือนกาวที่ยึดมีดและค้ำม ติดกันให้แข็งแรง ปัจจุบันมีการนำแท่งกาวมาใช้แทนครั้ง 3) นำค้ำมมีดส่วนที่เป็นเดือยไปเผาไฟให้ร้อนแดงแล้วนำไปเสียบเข้ากับค้ำม ไม้ที่ใส่ครั้งไว้เรียบร้อยแล้วปล่อยให้เย็นแล้วนำไปตกแต่งตามความต้องการ

ขั้นตอนที่ 7 การชุบคมมีด มีดจะมีความคม และแข็งแรง การชุบคมมีดเป็นขั้นตอนที่สำคัญ ช่างทำมีดต้องมีความชำนาญเป็นพิเศษ การชุบคมมีดมี 2 แบบ คือ แบบชุบคมด้วยน้ำ และแบบชุบคมด้วยน้ำมัน ช่างตีมีดจะใช้วิธีการชุบคมมีดด้วยน้ำ โดยมีขั้นตอนดังนี้ 1) นำมีดที่ตีและเข้าค้ำม ไปเผาไฟเฉพาะส่วนที่เป็นคมให้แดงร้อนเท่ากันตลอด ช่างจะสังเกตและกะเวลาตามประสบการณ์ว่าเหล็กร้อนได้ที่หรือยัง 2) นำมีดที่เผาแล้วมาชุบในอ่างน้ำโดยจุ่มเฉพาะส่วนที่เป็นคมมีดอย่างรวดเร็วประมาณ 1-2 ครั้ง สังเกตดูว่าสีของเหล็กเป็นสีอะไร ในขณะที่เย็นลง คมมีดจะเปลี่ยนจากสีขาวค่อยๆ เป็นสีออกเหลืองกินเข้าไปในมีดและกระจายเป็นสีเขียวปีกแมลงทับแผ่เข้าไปในส่วน ที่เป็นตัวมีดมากขึ้น 3) เมื่อเหล็กเปลี่ยนเป็นสีเหลือง ให้รีบจุ่มมีดลงในอ่างน้ำทันทีจนกว่าจะเย็นแล้วจึงนำขึ้น เคล็ดลับการชุบคมมีดเป็นขั้นตอนการทำอย่างละเอียด แม่นยำ หากชุบเร็วไปเหล็กเป็นสีขาวจะทำให้มีดเปราะ บิ่น หักง่าย แต่ถ้าชুবนานไป เหล็กจะกลายเป็นสีเขียวมากจะทำให้มีดอ่อนไม่แข็ง คม และบิดเบี้ยวได้ง่าย วิธีการแก้ไข นำมีดไปเผาไฟใหม่ แล้วนำมาชুবน้ำตามกระบวนการอีกครั้งจนกว่าจะได้คมมีดตามต้องการ

ขั้นตอนที่ 8 การตกแต่ง เมื่อผ่านการชุบคมมีดด้วยน้ำแล้ว นำมีดมาตกแต่งด้วยการเจียรหรือตะไบ ให้เรียบร้อยอีกครั้ง มีดบางประเภท อาจจะมีของหน้างหรือของไม้ สำหรับเก็บมีดให้เรียบร้อยหรือสวยงามเพื่อเพิ่มคุณค่า เช่น มีดพก มีดดาบ เป็นต้น

นอกจากมีดทุกชนิดแล้ว ได้ผลิตอุปกรณ์และเครื่องมือไว้หลายอย่างด้วยกัน เช่น เลี้ยวเกี่ยวข้าว, เหล็กขีดปลาหรด, ช่อมแทงปลาไหล, กะแหล่ง คล้องคอวัว ควาย , มีดขอ , มีดหวด, มีดอีโต้, มีดสำหรับตัดหมู, เหล็กขูดหน่อไม้, ฉมวกแทงปลา, เหล็กแฉลง, เสียม, จอบ, เหล็กขอสำหรับสอยลูกมะพร้าว, เหล็กสำหรับปอกเปลือกมะพร้าว, มีดสำหรับหั่นเนื้อหมู, เหล็กสำหรับปอกเปลือกมะพร้าว, ขอเกี่ยวมะพร้าว, เลี้ยว, เลี้ยวที่ยังรอทำคม , มีดสำหรับหั่นเนื้อหมู ,

มีดขนาดเล็กพร้อมฝัก, มีดขนาดกลางพร้อมฝัก, อุปกรณ์สำหรับบดกรีตะกั่ว, ซ่อมแทงปลาไหล (ส่วนปลาย) และซ่อมแทงปลาไหล(ส่วนด้ามจับ)

ภาพที่ 4.17 ผลิตภัณฑ์มีดประเภทต่างๆ

6.4 ด้านการตลาด

การตีเหล็กให้เป็นมีด ขวาน จอบ เสียม และอื่นๆ วัตถุประสงค์หลักคือ ทำไว้ใช้ในครัวเรือนของตนเอง และสำหรับจำหน่ายเป็นอาชีพเสริมหรือเป็นอาชีพหลักหลายครอบครัว ในปัจจุบัน ด้านการตลาดเป็นสิ่งสำคัญที่ทางวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ได้ตระหนักเป็นอย่างยิ่งว่า ผลิตแล้วจะจำหน่ายตลาดที่ใดบ้าง จากการสัมภาษณ์ พบว่า การตลาดสามารถแบ่งออกเป็น 2 ประเภท ได้แก่ ตลาดในชุมชน และตลาดนอกชุมชน ดังนี้ (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท, และพรพรรณ วัฒนวิชัย, 2563, สัมภาษณ์)

6.4.1 ตลาดในชุมชน

1) ตลาดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ตามข้อตกลงของกรรมการและสมาชิก พบว่า หลังจากที่มีผลิตมีด ขวาน เสียม ฯลฯ เสร็จเรียบร้อยแล้ว ให้สมาชิกทุกคนนำสินค้ามาจำหน่ายให้แก่ทางกลุ่มฯ เนื่องจากว่า ทางกลุ่มรับซื้อในราคาที่แพงกว่าทางร้านค้าที่รับซื้อในชุมชน เช่น ร้านค้าในชุมชนรับซื้อในราคา 180 แต่ทางกลุ่มรับซื้อในราคา 200 เป็นต้น เพื่อเป็นการช่วยเหลือสมาชิกให้มีผลกำไรมากยิ่งขึ้น สมาชิกทุกคนก็ยินดีอย่างยิ่งที่มี

ตลาดรองรับที่สามารถจำหน่ายได้ในราคาที่เหมาะสม แต่ถ้าผลิตภัณฑ์จำหน่ายยังไม่หมด ปรชธานก็แนะนำให้สมาชิกนำไปจำหน่ายที่อื่นได้ เนื่องจากไม่มีทุนมากพอที่จะรับซื้อเอาไว้ทั้งหมด

ภาพที่ 4.18 มีดประเภทต่างๆ ที่กลุ่มรับซื้อจากสมาชิก

2) ร้านค้าในชุมชน

ร้านค้าชุมชนในตำบลบ้านโพธิ์ ที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ทำจากเหล็ก ไม่ว่าจะเป็น มีดชนิดต่าง ๆ ขวาน จอบ เสียม เคียว ฯลฯ ในปัจจุบันเหลือเพียงร้านเดียวได้แก่ ร้านธานีมีดโคราช เป็นร้านใหญ่จำหน่ายทั้งส่งและปลีก โดยมีลูกค้าประจำ ได้แก่ ร้านไทยวัสดุ รับส่งทุกสัปดาห์ มีพ่อค้ารถเร่มารับซื้อที่ และจำหน่ายทางเว็บเพจของทางร้าน “ร้านธานีมีดโคราช”

ภาพที่ 4.19 ร้านค้าในชุมชนที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ต่างๆ ที่กลุ่มนำมาจำหน่ายให้

3) จำหน่ายในบ้าน

ด้านการตลาดอีกประเภทหนึ่ง คือการจำหน่ายภายในบ้าน อาจจะมีหน่วยงานหรือคณะส่วนตัวมาศึกษาดูงานที่เตาตีมีด อาจจะมีซื้อโดยตรงทันทีก็มี และยังมีจำหน่ายที่ศูนย์สาธิตกลุ่มสตรีแม่บ้านตำบลบ้านโพธิ์

6.4.2 ตลาดนอกชุมชน

1) ออกบูท

จากการสัมภาษณ์ พบว่า วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ นำโดยประธาน นางมาลา ปลั่งกลาง หลังจากที่รับซื้อผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเหล็กที่กรรมการและสมาชิกได้ผลิตขึ้น ไม่ว่าจะเป็น มีด ขวาน จอบ เสียม เป็นต้น ประธานได้นำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปจำหน่ายนอกชุมชน ด้วยการออกบูทตามโอกาสต่าง ๆ ที่ทางหน่วยงานภาครัฐ คือ สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา กรมการพัฒนาชุมชน ได้จัดขึ้น เช่น ออกบูทสุดยอดสินค้า OTOP หนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ตลาดประชารัฐ ตลาดนัดเคลื่อนที่ และตลาดคลองถม ในปีพ.ศ.2563 ถึงปัจจุบัน สถานการณ์โรคโควิด 19 กำลังแพร่ระบาด ส่งผลกระทบต่อการทำงานผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรที่ทำจากเหล็กเป็นอย่างมาก โดยไม่สามารถออกไปจำหน่ายนอกชุมชนได้ตามคำสั่งภาครัฐ ซึ่งทำให้ยอดขายและรายได้ลดลง ประธานได้แนะนำให้สมาชิกผลิตให้น้อยลงกว่าเดิม เนื่องจากจำหน่ายไม่ได้ หรือแนะนำให้สมาชิกนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายยังร้านค้าในชุมชนได้แก่ ร้านธานีมีดโคราช เป็นรายรับซื้อใหญ่ที่สุดในเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ เป็นร้านขายส่งและขายปลีกทั่วประเทศ

ภาพที่ 4.20 การนำมีดและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ไปออกบูทเพื่อจำหน่าย

2) ออเดอร์ตามสั่ง

ตลาดนอกชุมชน ประเภทที่สอง คือ ผลิตตามออเดอร์ตามสั่ง พบว่ามีประชาชนที่มาศึกษาดูงานหรือมาเที่ยวจากจังหวัดที่ต่าง ๆ และยังมีติดต่อโดยตรงมาทางโทรศัพท์มายังกลุ่มฯ ซึ่งมีความสนใจและชอบเป็นพิเศษ จึงสั่งทำมีดและผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ ทางกลุ่มก็ยินดีรับเอาไว้ จุดเด่นประเภทมีดที่ได้รับความนิยมชมชอบจากบุคคลทั่วไป เนื่องจากเป็นมีดที่ใช้เหล็กเหน็บในการผลิต ส่งผลทำให้มีดมีความแข็งแรง คงทน ใช้งานได้นาน นอกจากนี้รูปลักษณะผลิตภัณฑ์ยังสวยงาม สามารถนำไปวางในตู้โชว์ได้อีกด้วย ฉะนั้นบุคคลที่สั่งทำมีดมีสองประเภท คือ มารับเอามีดที่กลุ่มฯ ด้วยตนเอง และบริการรับ-ส่งมีดผ่านช่องทางขนส่งไปถึงที่บ้านของลูกค้าทั่วประเทศ

ภาพที่ 4.21 อาจารย์ดร.วงศ์สถิตย์ วิสุถิ (ภาพซ้าย) อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ สั่งทำมีด

3) พ่อค้าจร

การจำหน่ายมีดและผลิตภัณฑ์ประเภทอื่นๆ มีพ่อค้าจรมารับซื้อถึงที่บ้านของชาวบ้านที่ตีมีด บางครั้งเรือจะตกลงกันเอาไว้เรียกว่าเป็นออเดอร์ก็ว่าได้ แต่ก็มีประเภทไม่ได้สั่งจองเอาไว้ นอกจากนี้ยังมีพ่อค้าแม่ขายที่ไปรับซื้อมีดและผลิตภัณฑ์ประเภทต่าง ๆ จากร้านค้าจำหน่ายในชุมชน ชื่อร้านธานีมีดโครราช

ภาพที่ 4.22 พ่อค้ารถเร่รับซื้อเม็ดและผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ ในชุมชน

4) จำหน่ายทางอินเทอร์เน็ต

ช่องทางการจำหน่ายผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่มฯ พบว่า ยังไม่มีการจำหน่ายผ่านช่องทางเทคโนโลยีสารสนเทศแต่อย่างใด ไม่ว่าจะเป็นทางอินเทอร์เน็ต เว็บบเพจ เนื่องจากสมาชิกยังไม่มียอดความรู้ด้านอินเทอร์เน็ต ช่างตีมีดส่วนมากเป็นผู้สูงอายุกันทั้งนั้น โดยเฉลี่ยมากกว่า 60 ปีขึ้นไป ประธานเล่าต่ออีกว่า ได้ให้ลูกหลานสร้างเว็บเพจให้ ชื่อว่า “กลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์” เมื่อปีพ.ศ. 2558 โดยนำภาพผลิตภัณฑ์มีดและอื่นๆ บางส่วนไปลงประชาสัมพันธ์ให้บุคคลทั่วไปได้ทราบ ซึ่งยังไม่มีการติดต่อซื้อขายผ่านช่องทางเว็บเพจแต่อย่างใด ถือว่าเป็นจุดด้อยของทางกลุ่มก็ว่าได้ โดยในอนาคตอาจจะมีการจำหน่ายทางเว็บเพจ ทางไลน์ และเฟสบุ๊ค ก็เป็นไปได้ถ้าให้ลูกหลานคนรุ่นใหม่มาดำเนินการต่อ

ภาพที่ 4.23 เว็บเพจของวิสาหกิจชุมชนตีมีดตำบลบ้านโพธิ์

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา จากแนวคิดและทฤษฎีสามารถสรุปได้ 5 ประเด็น คือ 1) การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น 2) สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย 3) สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น 4) จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา 5) การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน รายละเอียดในแต่ละด้านสรุปได้ดังต่อไปนี้

1. การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ซึ่งแนวทางประการแรก คือ การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการสนทนากลุ่มแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน ได้ข้อสรุป 2 แนวทางดังนี้ (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท, 2563, การสนทนากลุ่ม)

1.1 การรวบรวมประวัติและผลงานของปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีด กล่าวคือ ในปัจจุบันนี้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการทำเหล็กให้เป็นผลิตภัณฑ์ด้านการเกษตรประเภทต่างๆ เช่น มีด ขวาน จอบ เสียม เลื่อยเกี่ยวข้าว เป็นต้น นับวันครัวเรือนที่ตีมีดในตำบลบ้านโพธิ์ก็ลดลงไปเรื่อยๆ เหลือประมาณ 100 หลังคาเรือน ในชุมชนแสนเมือง เหลือเพียง 30 ครัวเรือนเท่านั้น สาเหตุมาจากปัจจัยหลายประการ ได้แก่ เยาวชนคนรุ่นใหม่ ได้รับการศึกษาที่สูงขึ้นขึ้นตำระดับปริญญาตรี เมื่อสำเร็จการศึกษาแล้วได้รับค่าตอบแทนใหม่ ต้องการงานรับราชการที่มีเกียรติหรือพนักงานบริษัท ห้างร้าน และโรงงาน โดยทำงานในห้องปรับอากาศเย็นสบาย แต่งชุดสวยหล่อตรงกันข้ามถ้าทำงานตีมีดดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นตีมีดจากบรรพบุรุษ โดยจะต้องทำงานอากาศร้อนอบอ้าวในเตาถ่าน คลุกฝุ่น แต่งตัวมอมแมมกว่าจะได้เงิน ดังนั้นเยาวชนส่วนมากจึงมองว่าไม่ต้องการที่จะสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดของปู่ย่าตายาย ด้วยเหตุผลนี้จึงจำเป็นต้องส่งเสริมและสนับสนุนให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดนครราชสีมา หรือสำนักงานพัฒนาชุมชน ได้รวบรวมประวัติและผลงานของปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ หรือกลุ่มอื่น ๆ ในตำบลบ้านโพธิ์ จำนวนประมาณ 100 คน เริ่มตั้งแต่ประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ประวัติความเป็นมาของช่างตีมีด และผลงานที่ประสบความสำเร็จ ได้รับเกียรติบัตรเชิดชูเกียรติหรือรางวัลอะไรมาบ้าง โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติแก่ช่างตีมีดให้ปรากฏในสังคม เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและสังคมรับทราบ ช่างตีมีดจะได้ภูมิใจว่า

ชุมชนและสังคมยกย่องให้เกียรติ มองเห็นความสำคัญของอาชีพตีมีด และไม่ดูถูกดูแคลนช่างตีมีด ส่งผลทำให้เยาวชนคนรุ่นใหม่ มีลูกหลาน เป็นต้น ได้ชื่นชมและยอมรับในความสามารถ ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดนี้ และพร้อมที่จะดำรงสืบทอดและอนุรักษ์ให้คงอยู่สืบไป

1.2 ควรมีการเชิดชูเกียรติปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีด แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นประการที่สอง กล่าวคือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาชุมชน และส่งเสริมอาชีพ ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีการคัดเลือกหรือประกวด กิจกรรม “คนตีมีดคม” หมายความว่า จากช่างตีมีด 100 คน ให้ทุกคนนำผลิตภัณฑ์ประเภทมีดของตนเองเข้ามา ประกวดแข่งขันกัน เพื่อชิงรางวัล 1-2-3 และรางวัลชมเชย โดยมีเงินรางวัลมอบให้หรือเกียรติบัตร มอบให้เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติ คล้ายกับรางวัลสุดยอดผลิตภัณฑ์ OTOP ที่มอบเกียรติบัตร ระดับ/ประเภทดาวให้แก่กลุ่มอาชีพต่าง ๆ เพื่อเป็นการเชิดชูเกียรติและยกย่องให้ปรากฏแก่คนในชุมชน เพื่อให้ลูกหลานเยาวชน ได้เปิดใจมองเห็นคุณค่าและมูลค่าที่เกิดจากการตีมีดนั่นเอง

2. สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา โดยแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นประการที่สอง คือ สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย มีแนวทาง 2 ประเด็น ได้แก่ ควรรวบรวมกระบวนการตีมีด และควรมีการศึกษาการทำวิจัย รายละเอียดสรุปได้ดังนี้ (มาลา ปลั่งกลาง, จำปี จันทรโพธิ์ ลำดวน ศรีนาถ, สมปอง ลอยสนิท,และลำดวน ทรวงโพธิ์, 2563, สัมภาษณ์)

2.1 ควรรวบรวมกระบวนการตีมีด

จากการสนทนากลุ่มโดยทุกคนได้ร่วมกันแสดงความคิดเห็นและร่วมกันแสวงหาแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดให้คงอยู่ถึงลูกหลาน สรุปได้ว่า ควรมีการรวบรวมวัสดุอุปกรณ์ กระบวนการ และขั้นตอนในการตีเหล็กให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรและเครื่องครัว สำหรับใช้ในบ้าน เช่น มีด ขวาน จอบ เสียม ฯลฯ สมควรอย่างยิ่งที่หน่วยงานในชุมชน ได้แก่ เทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ และพัฒนาชุมชน ควรตั้งงบประมาณส่วนหนึ่งและมอบหมายให้เจ้าหน้าที่ได้ออกมาเก็บรวบรวมองค์ความรู้วัสดุอุปกรณ์ กระบวนการ และขั้นตอนในการตีเหล็กให้เป็นผลิตภัณฑ์ทางการเกษตรจากปราชญ์ชาวบ้านหรือช่างตีมีด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ไม่ให้สูญหายไป และเพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้นี้ให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ตลอดถึงบุคคลทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้และสามารถนำองค์ความรู้นี้ไปปรับใช้กับอาชีพตีเหล็กของตนเองได้ในอนาคต ในปัจจุบันยังไม่หน่วยงานใดที่รวบรวมองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการตีเหล็กอย่างเป็นระบบและสมบูรณ์แบบทุกขั้นตอน แต่ก็ยังพอมิให้เห็นบ้างในเว็บไซต์ทางอินเทอร์เน็ต ที่สถาบันการศึกษาบางแห่งได้นำองค์ความรู้ไปเผยแพร่ แต่รายละเอียดยังไม่เพียงพอและชัดเจน

ทั้งขั้นตอนการตีพิมพ์และภาพประกอบ ดังนั้น จึงจำเป็นและสมควรอย่างยิ่งให้หน่วยงานภาครัฐได้ส่งเสริมและสนับสนุนการเก็บรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีเหล็กให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่าง ๆ อย่างเป็นรูปธรรม นำไปปฏิบัติตามได้ และเพื่อไม่ให้ภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้หายไปอย่างน่าเสียดาย

2.2 ควรมีการศึกษาการทำวิจัย

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีเหล็กหรือการตีมีด ควรมีการศึกษาการทำวิจัย จากการสนทนากลุ่ม พบว่า มีความเห็นด้วยในประเด็นนี้ เนื่องจากการดำเนินงานตีมีดในปัจจุบันของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ หรือกลุ่มอื่น ๆ ก็ดี ย่อมประสบปัญหาคล้าย ๆ กัน กล่าวคือ วัสดุอุปกรณ์บางอย่างที่นำมาผลิตเป็นมีด ขวาน จอบ เสียมและอื่น ๆ นับวันมีราคาแพงเพิ่มขึ้น ได้แก่ เหล็กแท่นบ ในอดีตกิโลกรัมละ 4-5 บาท แต่ในปัจจุบันกิโลกรัม 8-10 บาท ส่งผลกระทบต่อต้นทุนที่เพิ่มขึ้นและกำไรของชาวบ้านได้น้อยลงกว่าเดิม จึงจำเป็นต้องปรับราคาผลิตภัณฑ์ขึ้นตามกลไกของตลาด ดังนั้น มีสถาบันการศึกษาหลายแห่ง เข้ามาศึกษาทำการวิจัยในชุมชนตำบลบ้านโพธิ์แห่งนี้ เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาเหล่านั้นๆ ให้ลดลงหรือหมดไป ซึ่งจะส่งผลดีแก่กลุ่มต่าง ๆ ได้นำผลการวิจัยไปพัฒนาให้มี ความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง พออยู่ พอกิน พอใช้ พอเพียง พอร่มเย็น และมีความสุข ประเด็นที่ต้องการให้ทำการวิจัย เช่น ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชนและกลุ่มต่าง ๆ การจัดการวิสาหกิจชุมชนสู่ความพอเพียงและยั่งยืนการถอดบทเรียนภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด แนวทางการลดต้นทุนในการผลิตผลิตภัณฑ์ที่ทำจากเหล็ก และการจัดการวิสาหกิจชุมชนตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

3. สนับสนุนให้มีการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด ประการที่สาม ได้แก่ สนับสนุนให้มีการเผยแพร่และถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น ผู้วิจัยขอจำแนกออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) ควรมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด และควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น สรุปได้ดังนี้

(มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท, 2563, สนทนากลุ่ม)

3.1 ควรมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด

จากการสนทนากลุ่ม พบว่า ควรมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด ในปัจจุบันวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ นางมาลา ปลั่งกลาง ทำหน้าที่เป็นประธาน ท่านมีอายุมากแล้ว อายุ 74 ปี สุขภาพร่างกายเริ่มทำงานไม่ไหว จึงมีแนวคิดที่จะวางมือการทำงานส่วนนี้ โดยให้ลูกสาวและลูกเขยบริหารจัดการแทนตนเอง และมีวิสัยทัศน์มองการณ์ไกลด้วยการเตรียมทำเว็บเพจ เพื่อนำผลิตภัณฑ์จากสมาชิกกลุ่มที่นำมาขายให้แก่กลุ่มและนำไปจำหน่าย

ต่อตามสถานที่ต่าง ๆ จึงต้องการที่จะจำหน่ายผ่านช่องทางเว็บเพจ ซึ่งปัจจุบันกำลังได้รับความนิยมอย่างยิ่ง ผู้ซื้อไม่ต้องเดินทางไปยังสถานที่ผลิต มีหน้าที่สั่งและเตรียมเงินไว้จ่ายปลายทางเท่านั้น สะดวกสบาย ประหยัดเวลา และเหมาะสมในช่วงสถานการณ์บ้านเมืองที่กำลังวิกฤติโรคโควิด 19 แพร่ระบาดอยู่ในขณะนี้ และอีกช่องทางการเผยแพร่ ควรเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นในรูปแบบหนังสือ เอกสาร วารสาร จุลสาร และนิตยสารต่าง ๆ ตลอดจนงานวิจัย นอกจากนี้ยังมีช่องทางผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ผ่านช่องทาง Facebook, Line, Youtube เป็นต้น

3.2 ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด อีกประการหนึ่ง คือ ควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการสนทนากลุ่มพบว่า การถ่ายทอดมีความสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากภูมิปัญญาท้องถิ่นจะคงอยู่ถึงลูกหลานในอนาคต ต้องผ่านช่องทางการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ปู่ย่า-ตายาย-ลูกหลาน-เหลนโหลนต่อไป นับวันในปัจจุบันองค์ความรู้กำลังจะสูญหายไปทุกที เมื่อช่างตีมีดท่านแก่ตัวและเสียชีวิตไป องค์ความรู้การตีมีดก็หายไปพร้อมกับตัวท่าน ถ้าไม่มีการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นต่อไปอีกรุ่น จากการสัมภาษณ์ พบว่า ครอบครัวที่ยังมีลูกหลานสืบทอดอาชีพการตีมีดต่อไป ส่วนมากลูกหลานการศึกษาจะเรียนไม่สูง โดยเรียนจบแค่มัธยมศึกษาตอนต้นหรือตอนปลายเท่านั้น ส่วนคนที่เรียนจบปริญญาตรีก็ไปทำงานในตัวจังหวัดต่อไป นอกจากนี้ควรเชิญช่างตีมีดไปเป็นวิทยากรบรรยายพิเศษตามสถานที่ต่างๆ เพื่อเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นและยังมีรายได้พิเศษเพิ่มขึ้น ดังนั้นการปลูกฝังนิสัยรักในอาชีพการตีมีดต้องเริ่มตั้งแต่เด็กไปสู่เยาวชน โดยเรียนรู้ต่อไปเรื่อย ๆ トラバドที่ยังมีคนสืบทอด トラバदनัภูมิปัญญาด้านการตีมีดยังคงอยู่กับชุมชนอย่างแน่นอน

4. จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ จากการสนทนากลุ่มได้แสดงความเห็นและได้ข้อสรุปร่วมกันว่า ควรมีหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นการตีมีดให้นักเรียนและนักศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาในชุมชนประกอบด้วย สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ที่ดูแลโรงเรียนเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ สถานศึกษาในเขตตำบลบ้านโพธิ์ และสำนักงานส่งเสริมการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย (กศน.) แต่ละสถานศึกษาดังกล่าวจัดทำหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นขึ้น สารการเรียนรู้การงานพื้นฐานอาชีพให้นักเรียนและนักศึกษา อาจจะเป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือระยะยาวก็ได้ เรียนรู้ทฤษฎีและภาคปฏิบัติจริงในชุมชน “เรียนรู้สู่การปฏิบัติ” ส่งผลทำให้เด็กและเยาวชนได้ซึมซับเอาองค์ความรู้ และความภาคภูมิใจในอาชีพของบรรพบุรุษของตนเองต่อไป

5. การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดประการสุดท้าย คือ การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน จากการสนทนากลุ่มได้ข้อสรุปว่า หน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมและสนับสนุนชุมชนให้มีการพัฒนาด้านคุณภาพชีวิต วิถีความเป็นอยู่ เศรษฐกิจพอเพียง ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชน สำนักงานเกษตร สำนักงานอุตสาหกรรม สำนักงานพาณิชย์จังหวัด สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัด และสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ทุกหน่วยงานที่กล่าวมาควรทำงานร่วมมือกันเป็นภาคีเครือข่ายต่างก็สนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทำงานเชื่อมโยงกัน ไม่แยกกันทำงาน หรือทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน โครงการ/แผนงาน/กิจกรรมแต่ละหน่วยงานที่ค้างเอาไว้และดำเนินการไปแล้ว เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอเมือง ที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ควรสนับสนุนการดำเนินงานต่อไปต่อยอดพัฒนาให้ดียิ่งขึ้น สำนักงานพัฒนาชุมชน ควรดำเนินงานต่อไปในเรื่องการตลาด OTOP สัจจตามจังหวัดต่างๆ ถ้าหากสถานการณ์โรคโควิดหายไปเป็นปกติ สำนักงานพาณิชย์จังหวัด กระทรวงพาณิชย์ที่ดูแลรับผิดชอบเรื่องการจดลิขสิทธิ์สินค้า แบรินด์ และผลงานต่างๆ สำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม กระทรวงอุตสาหกรรม ที่ดูแลรับผิดชอบเรื่อง มาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (มผช.) สำนักงานพัฒนาชุมชนและสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ที่ดูแลรับผิดชอบให้กู้ยืมเงินในการบริหารจัดการ ดังนั้น การตลาดนับว่าเป็นสิ่งจำเป็นที่สุด เมื่อทำเหล็กแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆแล้ว จะนำไปจำหน่าย ตลาดใดบ้าง เมื่อเหตุการณ์กลับมาเป็นปกติโรคโควิดหายไปแล้ว หน่วยงานที่รับผิดชอบด้านการตลาด จึงสมควรที่จะส่งเสริมและสนับสนุนช่องทางการตลาดที่กว้างขวางมากขึ้นทั้งในและนอกชุมชน ดังนั้นฝากถึงรัฐบาลควรให้ความสำคัญต่อการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ที่เกี่ยวกับการอนุรักษ์ ส่งเสริม ค้ำครอง และเผยแพร่ ควรมอบหมายให้หน่วยงานที่มีหน้าที่รับผิดชอบทำงานอย่างจริงจังติดตามและประเมินผลงาน และรัฐควรกระตุ้นให้ประชาชนเกิดความรัก ภาคภูมิใจในอาชีพการตีมีด แล้วเข้ามามีบทบาทในการทำงานแบบบูรณาการร่วมกันอย่างแท้จริง ส่วนภาคเอกชนที่มีวิสัยทัศน์ต้องการพัฒนาและส่งเสริมให้ชุมชนเข้มแข็ง สามารถพึ่งตนเองได้ อาจจะสนับสนุนเป็นวัสดุอุปกรณ์ประมูลเหล็กแหวนบราคาไม่แพงมาจากโรงงานต่าง ๆ มามอบให้แก่กลุ่มต่าง ๆ ก็ได้ อันนี้คือความใฝ่ฝัน แต่ถ้าฝันเป็นจริงได้ก็คงจะดีมาก สำหรับอาชีพ “คนมีคม” (มาลา ปลั่งกลาง, ลำดวน ศรีนาค, สมปอง ลอยสนิท, 2563, สนทนากลุ่ม)

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด กรณีศึกษาตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ผู้วิจัยขอนำเสนอสรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ ดังต่อไปนี้

สรุปผลการวิจัย

ผู้วิจัยได้สรุปผลการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัย 2 ประการ ดังนี้

1. บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และ การบริหารจัดการกลุ่มตีมิดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1.1 บริบทชุมชนแสนเมือง

ชื่อหมู่บ้าน “แสนเมือง” จากคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้าน ถึงที่มาของชื่อบ้านแสนเมือง แต่ก่อนเป็นหมู่บ้านเล็ก ๆ ในอดีตก่อนจะมาสร้างบ้านเมือง เขาจะมาเลี้ยงทนายโดยใช้วิธีใช้หนังของราชสีห์ซึ่งเป็นสัตว์ที่มีอำนาจมากที่สุด ใช้วิธีคอน (ใส่ไม้แล้วพาดไว้บนหลัง) เรียกว่าคอน เมื่อหนังราชสีห์ตกลงที่ใดก็จะสร้างเมืองที่นั่น เมื่อมาที่บ้านแสนเมืองในปัจจุบันหนังราชสีห์ได้หล่นลงจึงได้มีการคิด ที่จะสร้างเมืองขึ้นที่นี่ ในปัจจุบันชาวบ้านที่นี่จึงเรียกบ้านนี้ว่า บ้านสันเมือง ต่อมาจึงเพี้ยน เป็นแสนเมือง และเรียกขานถึงปัจจุบัน ในปีพุทธศักราช 2556 ตำบลบ้านโพธิ์ได้ปรับฐานะจากองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ เป็นเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ เมื่อวันที่ 24 สิงหาคม พ.ศ.2555 การปกครองแต่ละหมู่บ้านปรับเปลี่ยนเป็นชุมชน โดยบ้านแสนเมืองแบ่งออกเป็น 2 ชุมชน คือ ชุมชนแสนเมือง 1 และชุมชนแสนเมือง 2 จำนวนครัวเรือนของชุมชน มี 150 ครัวเรือน แบ่งเป็นประชากรทั้งหมด 495 คน ชาย 228 คน หญิง 267 คน อาชีพปัจจุบัน อาชีพหลัก คือ ทำนา ทำไร่ ทำสวน การเกษตร ส่วนอาชีพเสริมเลี้ยงสัตว์และตีมิด

1.2 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.2.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมิดตำบลบ้านโพธิ์

ในอดีตเมื่อ 100 กว่าปีที่แล้ว ได้มีช่างตีมิดชาวลาวชื่อนายเพชร เข้ามาตั้งรกรากอยู่ในพื้นที่ตำบลบ้านโพธิ์ และได้แต่งงานกับนางพิน ชาวไทย มีครอบครัวอยู่ในชุมชนเล็กๆ แลวันนี้ โดยนายเพชรนั้นเป็นช่างตีมิดฝีมือดี ซึ่งได้ทำการตีมิดแบบโบราณ และวางขายในหมู่บ้าน

ด้วยความที่มีดจากฝีมือช่างชาวลาว มีคุณภาพดี ทำให้มีการบอกปากต่อปาก จนทำให้มีชื่อเสียงโด่งดังไปทั่วภาคอีสาน ต่อมานายเพชร ก็ได้สอนอาชีพการตีมีดให้กับชาวบ้าน เพื่อหาเลี้ยงครอบครัว ทำให้ทุกครัวเรือนหันมาสนใจทำอาชีพเป็นช่างตีมีดสืบทอดกันมาถึงปัจจุบัน

1.2.2 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ดังนี้

ตามคำบอกเล่าของคนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านผู้ที่เป็นคนต้นคิดหรือนำวิสาหกิจมีดเข้ามาเผยแพร่ในหมู่บ้านปัจจุบันเจ้าของภูมิปัญญาที่ถูกถ่ายทอดมา คือ นายเริ่มไบโพธิ์ อายุ 68 ปี ปัจจุบันอาศัยอยู่บ้านหนองบัว หมู่ 8 ผลิตภัณฑ์งานที่ผลิตจากเหล็กเหน็บ เพราะมีความคงทน แข็งแรง อาชีพหลักของคนในหมู่บ้านส่วนมากประกอบอาชีพเกษตรกรรมแต่อย่างไรก็ตามในช่วงที่ว่างเว้นจากการทำการเกษตรก็หันมาตีมีดเพื่อจำหน่าย กลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ โดยมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน ซึ่งก่อตั้งเมื่อปีพ.ศ.2537 - 2549 ซึ่งมีจำนวนสมาชิกประกอบด้วย ประชาชนในตำบลโพธิ์ จำนวน 26 ครัวเรือน ต่อมาในปีพ.ศ. 2550 ไปรวมกลุ่มกันไปจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนนามว่า “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรี ตำบลบ้านโพธิ์” ที่ตั้งเลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา รหัสทะเบียน 4-30-01-15/1-0003 วันที่ 7 เดือนกันยายน พุทธศักราช 2550 โดยมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โดยมีกรรมการและจำนวนสมาชิก 30 ครัวเรือน กิจกรรมการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ พบว่า มีกิจกรรม 3 ประเภท คือ 1) การตีมีด 2) การเย็บผ้าห่ม 3) การทำดอกไม้ประดิษฐ์จากพลาสติก

1.3 ศักยภาพของกลุ่ม

ศักยภาพของกลุ่ม แบ่งออกเป็น 3 ประเภท ดังนี้ 1) ศักยภาพด้านร่างกาย ช่างตีมีดส่วนมากเป็นผู้สูงอายุ ทำงานตีมีดมายาวนาน สุขภาพร่างกายเริ่มถดถอยลงไป ไม่ทำงานหักโหมจนเกินไป แต่การตีมีดมีโอกาสดีต่อการเป็นมะเร็งปอด จากสภาพแวดล้อมมีแต่ฝุ่นละอองที่เป็นพิษจากเศษเหล็ก และถ่าน อากาศร้อนอบอ้าวเตาไฟทั้งวัน 2) ศักยภาพด้านจิตใจ สมาชิกกลุ่มมีจิตใจเข้มแข็ง กำลังใจดี เสียสละทำงานเพื่อกลุ่ม มีความซื่อสัตย์สุจริต มุ่งมั่นตั้งใจทำงานเพื่อกลุ่มและครอบครัว 3) ศักยภาพด้านสติปัญญา สมาชิกกลุ่มมีความพร้อมต่อการกระบวนการเรียนรู้ ลองผิดลองถูกจนกว่าจะประสบความสำเร็จ พยายามสร้างสรรค์สิ่งแปลกใหม่ให้แก่ผลิตภัณฑ์อยู่เสมอ ตีมีดจนเกิดความชำนาญ มีฝีมือและประสบการณ์

1.4 ผลงาน

ผลงานสรุปได้ว่า ด้านเอกลักษณ์ “คุณค่าของมีดจะต้องอยู่ที่การตี ไม่ใช่การเจียรแบบมีดตามโรงงาน” มีจุดเด่น มีคุณภาพดี คง แข็งแรง คงทน ใช้งานง่ายและได้นาน เหมาะมือ

มีความสวยงาม และราคาข่อมเยา จุดด้อย ผลิตภัณฑ์คุณภาพอาจจะไม่ค่อยสม่ำเสมอ บางเล่มอาจจะแข็งเหนียว และคม ส่วนบางเล่มอาจจะเปราะ บิ่น แตกหักง่าย ทำให้ไม่ได้มาตรฐานเท่ากันทุกเล่ม ส่วนรางวัลที่ได้รับ ได้แก่ รางวัลหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP สูงสุด ระดับสี่ดาว ได้แก่ มีด เสียม และขวาน

1.5 การบริหารจัดการ

1.5.1 การจัดการด้านบุคลากร ได้จัดตั้งและพัฒนาองค์กรสตรีในนาม คณะกรรมการพัฒนาสตรีหมู่บ้าน เรียกชื่อย่อว่า “กพสม.” เมื่อพ.ศ.2538 -2549 เมื่อปีพ.ศ. 2550 รวมกลุ่มและจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน ชื่อว่า “วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์” ซึ่งมีสมาชิกกลุ่มหมู่บ้านละ 2 คน รวม 20 คน และมีที่ปรึกษาเพิ่ม 3 คน โดยมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน

1.5.2 การจัดการด้านเงิน คณะกรรมการบริหารจัดการ จำนวน 20 คน และสมาชิก 10 คน รวม 30 คน มีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วยการลงหุ้น ขึ้นต่าหุ้นละ 100 บาท โดยได้เงินจากการลงหุ้น ในครั้งนั้น เมื่อปีพ.ศ. 2550 ได้เงินทั้งสิ้นจำนวน 3,000 บาท ปีพ.ศ.2550 ได้กู้ยืมเงินมาเพื่อบริหารจัดการจากสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ จำนวนเงิน 50,000 บาท (ห้าหมื่นบาทถ้วน) โดยประธานขอรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวในการใช้หนี้คืน ภายในระยะเวลา 5 ปี และปีพ.ศ.2554 กู้เงินจากสำนักงานพัฒนาชุมชน อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา จำนวนเงิน 20,000 บาท โดยใช้เวลา 2 ปี ประธานจะนำเงินที่กู้ยืมมาใช้ในการซื้อผลิตภัณฑ์จากสมาชิกไม่ว่าจะเป็น มีด ขวาน จอบ เสียม ฯลฯ โดยให้ราคาดีกว่าร้านค้าในชุมชนและที่อื่นๆ ประมาณ 20-30 บาท จากนั้นนำผลิตภัณฑ์ไปจำหน่ายเองตามตลาดประชารัฐ ตลาดสัญญา OTOP และตลาดทั่วไป ซึ่งบวกเพิ่มได้กำไรประมาณ 50 บาทต่อ 1 ชิ้น ดังนั้นในอดีตสมาชิกจะมีรายได้ต่อวันประมาณ 500-600 บาท แต่สถานการณ์โรคระบาดในปัจจุบันรายได้ลดลงเหลือวันละ 200-300 บาท เลี้ยงตนเองและครอบครัวได้ตามอัตภาพเศรษฐกิจพอเพียง

1.5.3 การจัดการวัสดุอุปกรณ์

การจัดการด้านวัสดุและอุปกรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) ด้านวัสดุ ได้แก่ (1) เหล็กแบนรถยนต์ หรือเหล็กสปริง (2) ไม้ ใช้สำหรับทำด้ามมีด, ขวาน จอบ, เสียม ซึ่งทำจากไม้ชนิดต่างๆ เช่น ไม้ไผ่ ไม้ประคู้ และไม้แดง ฯลฯ 2) อุปกรณ์ ได้แก่ ค้อน, สิบ สำหรับเป่าลม, ตีจับเหล็ก หรือ คีมจับเหล็ก, เหล็กสกัด, ทัง, รังและทวยสำหรับบ้องมีด, เลื่อยตัดเหล็ก, เครื่องเจียรไฟฟ้า, ตะไบ, เครื่องสว่างไฟฟ้า, ตราประทับ, เครื่องกลึง, บั้มสูบยลม, เต้าไฟ, ถ่านไม้, เหล็กชุบ, เครื่องขัด, หินลับมีด, อ่างน้ำและน้ำชุบ และเครื่องไฮโดรลิก

1.5.4 การจัดการด้านการผลิต

ขั้นตอนการผลิต ดังนี้ 1) การตัดและผ่าเหล็ก 2) การแบนหรือตีหลาบ 3) การตีแต่ง 4) การตอกตราสัญลักษณ์ 5) การตะไบตกแต่ง 6) การทำด้าม 7) การชุบคมมีด 8) การตกแต่ง

1.5.5 การจัดการด้านการตลาด

การจัดการด้านการตลาด จำแนกได้ 2 ประเภท ได้แก่ 1) ตลาดในชุมชน ประกอบด้วยตลาดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์, ร้านค้าในชุมชน, จำหน่ายในบ้าน 2) ตลาดนอกชุมชน ประกอบด้วย การออกบูท, ออเคอร์ตามสั่ง, พ่อค้ารถเร่และจำหน่ายทางอินเทอร์เน็ต

2. แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

2.1 การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น

ควรรวบรวมประวัติและผลงานของปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติแก่ช่างตีมีดให้ปรากฏในสังคม เป็นการประชาสัมพันธ์ให้ชุมชนและสังคมรับทราบ ช่างตีมีดจะได้ภูมิใจว่าชุมชนและสังคมยกย่องให้เกียรติ มองเห็นความสำคัญของอาชีพตีมีด และไม่ถูกดูแคลนช่างตีมีด และควรมีการเชิดชูเกียรติปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีด อาจจะมีการประกวดมอบรางวัลหรือเกียรติบัตรให้

2.2 สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย

ควรมีการรวบรวมกระบวนการและขั้นตอนในการตีมีด โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อรวบรวมองค์ความรู้ไม่ให้สูญหายไป และเพื่อเป็นการเผยแพร่องค์ความรู้นี้ให้แก่เยาวชนคนรุ่นใหม่ ตลอดจนบุคคลทั่วไปได้ศึกษาเรียนรู้และสามารถนำองค์ความรู้นี้ไปปรับใช้กับอาชีพตีเหล็กของตนเองได้ในอนาคต และควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัย เพื่อศึกษาสภาพปัญหาและหาแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ลดลงหรือหมดไป ซึ่งจะส่งผลดีแก่กลุ่มต่างๆ ได้นำผลการวิจัยไปพัฒนากลุ่มให้มีความเข้มแข็งและพึ่งตนเองได้ตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง

2.3 สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น

ควรมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด ในรูปแบบหนังสือ เอกสาร วารสาร จุลสาร และนิตยสารต่างๆ ตลอดจนงานวิจัย นอกจากนี้ยังมีช่องทางผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น ผ่านช่องทาง Facebook, Line, Youtube เป็นต้น และควรมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นโดยผ่านช่องทางการถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น ปู่ย่า-ตายาย-ลูกหลาน-เหลน โหลน และเป็นวิทยากร

2.4 จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา

ควรมีหลักสูตรการศึกษาท้องถิ่นการตีมีดให้แก่นักเรียนและนักศึกษา หน่วยงานภาครัฐที่ทำหน้าที่จัดการศึกษาในชุมชน อาจจะเป็นหลักสูตรระยะสั้นหรือระยะยาวก็ได้ เพื่อเป็นการปลูกฝังนิสัยรักและชื่นชม ความภาคภูมิใจในอาชีพการตีมีดและนักเรียนและเยาวชนในชุมชน

2.5 การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน

หน่วยงานภาครัฐและเอกชน ควรทำงานร่วมมือกันเป็นภาคีเครือข่ายต่างก็สนับสนุนส่งเสริมซึ่งกันและกัน ทำงานเชื่อมโยงกัน ไม่แยกกันทำงาน หรือทำงานแบบบูรณาการร่วมกัน โครงการ/แผนงาน/กิจกรรมแต่ละหน่วยงานที่ได้วางเอาไว้และดำเนินการไปแล้ว “สานงานต่อ ก่อนงานใหม่ ใส่ใจชุมชน”

อภิปรายผลการวิจัย

1. บริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา สรุปได้ดังนี้

1.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น

1.1.1 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา เป็นการสืบทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นมาจากบรรพบุรุษ โดยต้นกำเนิดมาจากพี่น้องจาก สปป.ลาว คือ นายเพชร เป็นช่างตีมีดฝีมือดี จนได้รับความนิยมนอย่างกว้างขวาง และได้แต่งงานกับหญิงชาวไทย นามว่า นางพิน ชาวบ้านในตำบลบ้านโพธิ์ต่างได้รับอิทธิพลองค์ความรู้จากการถ่ายทอดของนายเพชร จากรุ่นสู่รุ่นมายาวนานนับ 100 ปีเศษ ช่างตีมีดตำบลบ้านโพธิ์ได้ฝึกทักษะประสบการณ์ลองผิดลองถูก จนชำนาญ มีฝีมือ ได้ตัดแปลงมีความคิดสร้างสรรค์ตามยุคสมัยใหม่ มีดไม่ใช้คม และแข็งแรงอย่างเดียว แต่ต้องมีรูปลักษณะที่สวยงาม ส่งผลทำให้มีดในตำบลบ้านโพธิ์ได้รับความนิยมจากลูกค้าเป็นอย่างดี สอดคล้องกับการวิจัยของวารสิ นิลนนท์ (2553, หน้า 140-143) พบว่า กลุ่มช่างตีเหล็กไม่ใช้คนในท้องถิ่นแต่เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากถิ่นอื่น โดยนำเอาวิชาตีเหล็กเข้ามาด้วยและประกอบเป็นอาชีพ ถ่ายทอดภูมิปัญญาการตีเหล็กจะส่งต่อไปให้แก่ลูกหลานต่อไป

1.2.2 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ในอดีตยังไม่มี การรวมกลุ่มกันแต่อย่างใด ชาวบ้านในตำบลบ้านโพธิ์มีจุดประสงค์การตีมีดไว้ใช้ในครัวเรือนเท่านั้น จากนั้นมีการพัฒนาเพื่อจำหน่าย มีอาชีพเสริมแก่ครอบครัว เมื่อเจ้าหน้าที่ภาครัฐเข้ามาส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการรวมกลุ่มกันทั้งองค์กรสตรี

ในหมู่บ้าน และรวมกลุ่มไปจดวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ เพื่อเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีสิทธิ์เข้าถึงแหล่งทุนหรืองบประมาณจากภาครัฐ สามารถกำหนดราคาผลิตภัณฑ์ของตนเองได้ และสามารถต่อรองกับพ่อค้าคนกลางได้ ส่งผลทำให้กลุ่มดีมีดีมีตลาดรองรับและได้กำไรเพิ่มขึ้น จากการบริหารจัดการของประธานกลุ่ม ที่มีวิสัยทัศน์กว้างไกล

1.2 ศักยภาพของกลุ่ม ดังนี้ ประการแรก ศักยภาพด้านร่างกาย ช่างตีเหล็กทุกคนจะต้องทำงานไม่หักโหมจนเกินไป มีเวลาพักผ่อนบ้าง ปิดหน้าปิดจมูกเพื่อป้องกันตนเองจากฝุ่นและความร้อนจากเตาไฟ ช่วยกันตีเหล็กให้เป็นผลิตภัณฑ์ต่างๆ ต้องความขยัน ช้นแข็ง หนักเอาเบาสู้ ประการที่สองศักยภาพด้านจิตใจ ช่างตีเหล็ก มีจิตใจที่เข้มแข็ง มุ่งมั่น อดทน ต่อปัญหาต่างๆ เช่น สภาพแวดล้อมไม่ค่อยจะดีนัก มีจิตใจที่เสียสละเพื่อกลุ่มส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว ไม่กลัวลำบาก และประการสุดท้ายศักยภาพด้านสติปัญญา ช่างตีเหล็กมีความพร้อมที่จะเรียนรู้การตีมีดในสมัยใหม่ที่ต้องการความคิดสร้างสรรค์ในแนวคิดคือ ความสวยงาม ใครที่ชำนาญแล้วไม่มีการหวงวิชาสามารถถ่ายทอดแนะนำกันได้ในกลุ่ม โดยให้ทุกคนดึงเอาศักยภาพของตนเองที่มีอยู่มาพัฒนาอย่างเต็มที่ สอดคล้องกับการวิจัยของ พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก (2551, หน้า 152-155) พบว่า การพัฒนาทักษะจนเกิดความชำนาญอาชีพช่างทำบาตรต้องมีใจรักต้องใช้ความอดทนและระยะเวลาเพื่อให้เกิดทักษะ และความชำนาญมีการทำงานเป็นกลุ่มๆ ละ 8 – 10 คน บาตรฝีมือที่ผลิตจะขายได้ราคาดีและมีการพัฒนาเป็นของที่ระลึกสำหรับนักท่องเที่ยว

1.3 ผลงาน

การตีมีดของตำบลบ้านโพธิ์ มีจุดเด่น มีคุณภาพดี คม แข็งแรง คงทน ใช้งานง่ายและได้นาน เหมาะมือ มีความสวยงาม และราคาข้อมเขาไม่แพงจนเกินไป ลูกค้าที่ซื้อมีดจากกลุ่มไปรับรองไม่ผิดหวัง ใช้งานได้นาน เนื่องจากผลิตจากเหล็กเหนียวบรดยนต์ ใช้เหล็กคุณภาพดีนั่นเอง ส่งผลทำให้ได้รับรางวัลหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ OTOP สูงสุด ระดับสี่ดาว ได้แก่ มีดเสียม และขวาน และในปีพ.ศ.2563 ได้รับรางวัลระดับห้าดาว จากผลิตภัณฑ์ มีด แสดงให้เห็นว่าวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ไม่หยุดนิ่งที่จะเพิ่มองค์ความรู้ ทักษะ และประสบการณ์ให้แก่ตนเอง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ ศึกษาเพิ่มเติมจากผู้รู้และช่องทางต่างๆ เกิดการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกัน นอกจากการตีมีดที่คม แข็งแรง ใช้งานได้นานแล้ว ปัจจุบันยังเน้นการตีมีดที่สวยงาม มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เอาใจลูกค้าที่ชอบสะสมมีด และสามารถเพิ่มราคาขึ้นได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนลวดดี โปสุวรรณ และวิศาล บุญประกอบ(2553, หน้า 90-95) พบว่า การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์มีดในชุมชนบ้านใหม่การนำเสนอขายมีดพื้นบ้านดั้งเดิมที่เป็นภูมิปัญญาของชาวบ้านอยู่แล้วให้เป็นที่สนใจต่อผู้ซื้อมีดแบบนี้ด้วยในรูปลักษณะที่ต้องการมีการตกแต่ง

เช่นแกะลายที่ตัวใบมีด ค้ำมีดที่มีการแกะสลักลวดลายโดยแกะลายบนใบมีด แบบหัวตัด แบบมีดดาบ และมีการกลึงค้ำมีดด้วยไม้ชิงชัน ทำให้ผลิตภัณฑ์สามารถขายได้ในราคาที่สูงขึ้นกว่าเดิม

1.4 การบริหารจัดการ ดังนี้

1) การจัดการด้านบุคลากร มีโครงสร้างการบริหารจัดการกลุ่ม โดยมีนางมาลา ปลั่งกลาง เป็นประธาน กรรมการ 20 คน และสมาชิกอีก 10 คน รวม 30 คน จัดทะเบียนวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ปีพ.ศ.2550 หลักการทำงานแบบพี่แบบน้อง ไม่ใช้เจ้านายลูกน้อง ปรึกษาหารือร่วมกัน ร่วมกันคิด วางแผน การทำงาน และประเมินผลด้านบวกและด้านลบช่วยกัน เมื่อประสบปัญหาหารือกันหาแนวทางแก้ไขปัญหา โดยมีประธาน ที่เป็นหลัก เป็นผู้ใหญ่และเป็นผู้นำที่ดี เสียสละเพื่อส่วนรวม มีจิตใจช่วยเหลือสมาชิก ด้วยการรับซื้อผลิตภัณฑ์ของกลุ่มในราคาที่แพงกว่าร้านค้าในชุมชน ส่งผลทำให้สมาชิกมีรายได้ มีอาชีพเสริมเลี้ยงครอบครัวได้

2) การจัดการด้านเงิน การให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการดำเนินงานด้วยการลงหุ้นขั้นต่ำหุ้นละ 100 บาท โดยได้เงินจากการลงหุ้น ในครั้งนั้น เมื่อปีพ.ศ. 2550 ได้เงินทั้งสิ้นจำนวน 3,000 บาท ประธานมีแนวคิดในการช่วยเหลือสมาชิกกลุ่มของตนเอง ด้วยการปรึกษาหารือร่วมกันว่า ให้สมาชิกยินยอมให้กู้เงินมาลงทุนจากหน่วยงานภาครัฐทั้งสำนักงานพัฒนาชุมชน และสำนักงานองค์การบริหารส่วนตำบลบ้านโพธิ์ ผลสรุปสมาชิกตกลงให้ประธานดำเนินการกู้เงินได้ โดยหลักการปฏิบัติ คือ นำเงินมาซื้อผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่ม โดยที่ให้ราคาดีกว่าร้านค้าในชุมชน และที่อื่นๆ 20-30 บาทต่อ 1 ผลิตภัณฑ์ ส่วนเรื่องการใช้หนี้ประธานรับผิดชอบแต่เพียงผู้เดียวในการใช้หนี้ทั้งต้นและดอกเบี้ย แสดงให้เห็นว่าประธาน มีน้ำใจดงมช่วยเหลือสมาชิกให้มีรายได้ มีกำไรดีขึ้น แต่ยังไม่รู้เหมือนกันว่าตนเองจะจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้หรือไม่ แต่ด้วยความเชื่อมั่นในผลงานและผลิตภัณฑ์ของทางกลุ่ม หวังว่าจะขายได้ ผลการตอบรับจากลูกค้าชื่นชอบมีดจากตำบลบ้านโพธิ์ ประธานและสมาชิกจึงมีกำลังใจในการเรียนรู้ และพัฒนาการที่ดีต่อไป

3) การจัดการวัสดุอุปกรณ์ แบ่งออกเป็น 2 ประเภท ดังนี้ 1) ด้านวัสดุ ได้แก่ (1) เหล็กแท่นรถยนต์ หรือเหล็กสปริง (2) ไม้ ใช้สำหรับทำค้ำมีด, ขวาน จอบ, เสียม ซึ่งทำจากไม้ชนิดต่างๆ เช่น ไม้ไผ่ ไม้ประดู่ และไม้แดง ฯลฯ 2) อุปกรณ์ ได้แก่ ค้อน, ฆ้อนสำหรับเป่าลม, ตีจับเหล็ก เป็นต้น ในปัจจุบันสภาพปัญหาที่พบด้านวัสดุและอุปกรณ์ คือ เหล็กมีราคาปรับตัวเพิ่มสูงขึ้น ถ่านไม้ มีราคาเพิ่มสูงขึ้น และอื่นๆ เมื่อต้นทุนการผลิตเพิ่มสูงขึ้น ทางกลุ่มจึงมีการวางแผนการผลิตให้คุ้มทุน ประหยัด แต่ได้คุณภาพ เช่น ไปซื้อเหล็กจำนวนมาก ทางร้านก็จะลดราคาพิเศษให้ และซื้อถ่านไม้จำนวนมาก ทางร้านก็ลดให้เช่นกัน อย่างนี้ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัย

ของนิสาพร วัฒนศัพท์ (2542, หน้า 141-144) พบว่า วัตถุประสงค์ที่พัฒนาคุณลักษณะบางตัวไม่สามารถหาซื้อได้ทั่วไปและมีราคาแพงขึ้น ขาดแคลนอุปกรณ์ในการผลิต

4) การจัดการด้านการผลิต กระบวนการและขั้นตอนการผลิต มีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากองค์ความรู้การตีมีดแต่ละพื้นที่ ช่างแต่ละคน มีฝีมือและสูตรหรือเทคนิควิธีการไม่เหมือนกัน แต่อาจจะคล้ายๆ กัน ขึ้นอยู่กับฝีมือ ความชำนาญ ความคิดสร้างสรรค์ และวัสดุอุปกรณ์ที่นำมาใช้มีคุณภาพดีหรือไม่อย่างไร กล่าวคือ วัสดุอุปกรณ์ต้องดีมีคุณภาพ และฝีมือการตีต้องชำนาญหรือเขียนก็ว่าได้ ขั้นตอนการผลิต ได้แก่ การตัดและผ่าเหล็ก การแบนหรือตีหลาย การตีแต่ง การตอกตราสัญลักษณ์ การตะไบตกแต่ง การทำด้าม การชุบคมมีด การตกแต่ง ดังนั้นองค์ความรู้ด้านการตีมีดแม้จะเรียนมาจากอาจารย์คนเดียวกัน ศิษย์สำนักเดียวกัน แต่ฝีมือการตีมีดย่อมแตกต่างกันแน่นอน เพราะต้องใช้สมาธิสูง ใจเย็น ความชำนาญ และประสบการณ์ ตลอดถึงการตัดแปลงความคิดสร้างสรรค์เข้าไปด้วย สอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนลวดี โปสุวรรณ และวิศาล บุญประกอบ(2553, หน้า 90-95) พบว่า ขั้นตอนการตีมีดและวัตถุประสงค์ที่ใช้ในการตีมีด อันดับแรกช่างจะซื้อเหล็กแหวนจากร้านรับซื้อของเก่ามา กิโลกรัมละ 30 บาท แล้วนำมาสกัดเป็นชิ้นยาวประมาณ 1 คืบ หนักประมาณ 6 ชีด แล้วนำไปเผาไฟตีด้วยเครื่องไฮโดรลิกเรารเรียก ขั้นตอนนี้ว่าการ “ตีหราบ” เมื่อได้ใบมีดแล้วก็นำไปตีขึ้นรูปเรารเรียกขั้นตอนนี้ว่า “การตีขึ้นรูป” แล้วนำมาเข้าด้ามไม้ ต่อจากนั้นนำไป “ตีแต่งใบมีด” เสร็จแล้วนำไป “แต่งคม” ขั้นสุดท้ายจึงนำไป “ชุบคม” มีดให้แข็งทนทาน

5) การจัดการด้านการตลาด กลุ่มตีมีดหลังจากตีมีดเสร็จแล้ว จุดประสงค์หลักคือ ผลิตใช้ในครัวเรือน ใช้สำหรับทำการเกษตรและไว้ใช้ในครัวเรือน แต่ปัจจุบันทำเป็นอาชีพเสริมสำหรับจำหน่าย ทุกรายจ่ายเพิ่มรายได้แก่ครอบครัว โดยนำผลิตภัณฑ์ต่างๆ ไปจำหน่ายในตลาดในชุมชน ได้แก่ วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ ร้านค้าในชุมชน คือ ร้านธานีมีดโคราช ร้านใหญ่จำหน่ายทั้งปลีกและส่ง นอกจากนี้ยังจำหน่ายหน้าบ้านตนเอง จากนักท่องเที่ยวที่มาดูงานในชุมชน ส่วนตลาดนอกชุมชน เป็นการออกบูท ตามสถานที่ต่างๆ ที่ทางภาครัฐและเอกชนจัดไว้ให้ ไม่ว่าจะเป็นตลาดประชารัฐ ตลาดนัดคลองถม ตลาด OTOP สัจจกร ตลาดออเดออร์ตามสั่งทั่วประเทศ ตลาดจากพ่อค้าแม่ขายรถเร่มารับซื้อ และตลาดเทคโนโลยีสารสนเทศทางอินเทอร์เน็ตสอดคล้องกับงานวิจัยของรัตนลวดี โปสุวรรณ และวิศาล บุญประกอบ(2553, หน้า 90-95) พบว่า การเพิ่มช่องทางจำหน่ายทางอินเทอร์เน็ตด้วยวิธี E-commerce ขั้นตอนวิธีการขายสินค้าผ่าน เว็บไซต์ WWW.trekkingthai.com ห้องคนมีคม ขั้นแรก การสมัครเป็นสมาชิกของเว็บไซต์ที่มีการซื้อขายมีดและของมีคม ในการวิจัยนี้ใช้เว็บไซต์ WWW.trekkingthai.com แล้วเลือกเมนู”

ห้องคนมีคม” แสดงดังภาพข้างล่างแล้วสมัครสมาชิก ตามขั้นตอนในเว็บไซต์ขั้นที่สอง เมื่อเป็นสมาชิกแล้ว จึงทำการโพสต์ขายผลิตภัณฑ์มีดของช่างในกลุ่มดีมีดชุมชนบ้านใหม่

2. แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มดีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา ดังนี้

2.1 การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น จากการที่สมาชิกกลุ่มได้ปรึกษาหารือร่วมกันในการสนทนากลุ่ม โดยมีแนวทาง ควรรวบรวมประวัติและผลงานของปราชญ์ชาวบ้านด้านการตีมีด ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นการยกย่องให้เกียรติแก่ช่างตีมีดให้ปรากฏในสังคม และเป็นที่ยอมรับแก่ลูกหลานและคนในชุมชน ปัจจุบันนี้ยิ่งนับวันช่างตีมีดกลับมีน้อยลงไปทุกทีทั้งในตำบลบ้านโพธิ์และที่แห่งอื่น เนื่องจากขาดคนสืบทอดลูกหลานไม่เห็นความสำคัญของอาชีพตีมีด เพราะต้องใช้ความอดทน ความเพียรสูง ผ่านกระบวนการเรียนรู้ลองผิดลองถูกจนกว่าจะชำนาญ ดังนั้นจึงสมควรที่จะรวบรวมเอาประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ประวัติช่างตีมีด และเทคนิควิธีการตีมีดอย่างเป็นรูปธรรม เพื่อให้อนุชนคนรุ่นหลังได้เรียนรู้และสามารถนำไปปฏิบัติตามได้ สอดคล้องกับงานวิจัยของ วราลี นิลนนท์ (2553, หน้า 140-143) พบว่า ผลกระทบจากการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน เกิดจากสถานะสังคมที่เปลี่ยนแปลงคนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของอาชีพตีเหล็กในขณะที่อาชีพช่างตีเหล็กก็เริ่มสูญหายไปจากชุมชน และขาดการสืบทอด

2.2 สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย แนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด อีกช่องทางหนึ่ง คือ หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัยเป็นการรวบรวมผลงาน เทคนิควิธีการตีมีดแบบสมบูรณ์เข้าถึงได้อย่างเป็นรูปธรรม คนรุ่นใหม่สามารถเรียนรู้องค์ความรู้ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดได้ และที่สำคัญควรมีการศึกษาค้นคว้าวิจัยเพื่อค้นหาประเด็นที่ต้องการพัฒนา สภาพปัญหาต่างๆ และร่วมกันแสวงหาแนวทางแก้ไขปัญหาเหล่านั้น เช่น การลดต้นทุนในการผลิตด้านใดด้านหนึ่ง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของวิสาหกิจชุมชน หรือการจัดการวิสาหกิจชุมชนสู่ความเข้มแข็งยังตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง เป็นต้น

2.3 สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอเมือง สำนักงานวัฒนธรรมอำเภอ หรือสำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ควรร่วมมือกันทำงานแบบบูรณาการ ส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณให้มีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นลูกหลานในชุมชนต้องเรียนรู้ภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง ค่อยๆ ซึมซับไปที่ละนิด และควรมีการเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีด ในรูปแบบเอกสาร หนังสือ วารสาร จุลสาร และนิตยสารต่างๆ ตลอดจนศึกษาค้นคว้าวิจัย มีการเผยแพร่องค์ความรู้การตีมีดผ่านสื่อเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น Youtube, Facebook, Line, สอดคล้องกับงานวิจัยของพระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก (2551, หน้า

152-155) พบว่า ในอดีตชุมชนมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรสืบทอดกันมาตามสายเลือด มีการถ่ายทอดจากพ่อแม่สู่ลูกและหลานในครอบครัวตนเองในปัจจุบันใช้วิธีเรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยการเป็นลูกมือช่างและค่อยๆพัฒนาทักษะจนเกิดความชำนาญอาชีพช่างทำบาตรต้องมีใจรัก ต้องใช้ความอดทนและระยะเวลาเพื่อให้เกิดทักษะ และความชำนาญ

2.4 จัดทำเป็นหลักสูตรทางการศึกษา การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่นระยะสั้นหรือระยะยาว นับว่าเป็นแนวทางหนึ่งในการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดได้ สถานศึกษาควรตระหนักในส่วนนี้ เพื่อให้นักเรียนและเยาวชนได้เรียนรู้ผ่านหลักสูตรท้องถิ่นที่ควรอนุรักษ์ไว้ จากภาคทฤษฎีสู่การปฏิบัติ อย่างน้อยเรียน 100 คน มีคนสนใจ 1 คน ที่จะดำรงสืบสานอาชีพตีมีดต่อไปแทนบิดามารดา นับว่าประสบความสำเร็จแล้ว เป็นอาชีพที่ทำที่บ้านตนเอง ไม่ต้องเดินทางออกนอกบ้านได้อยู่กับครอบครัว พ่อแม่ลูก แต่เป็นอาชีพที่ต้องใช้ความเพียรพยายามอดทนสูงอาชีพหนึ่ง สอดคล้องกับงานวิจัยของชัยพร ฤกษ์ฉาย(2559, หน้า 230) พบว่า แนวทางการสืบทอดภูมิปัญญาการทำมีด ควรมีการสืบทอดโดยจัดตั้งคณะกรรมการกลุ่มประชาชนบริหารภูมิปัญญาการทำมีดอรัญญิกในรูปแบบของค้กร รวบรวมและนำองค์ความรู้ภูมิปัญญามีดอรัญญิกมาบูรณาการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนในสถานศึกษา จัดทำเป็นหลักสูตรท้องถิ่นให้กับเยาวชน เพื่อสร้างความตระหนักการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนสร้างเครือข่ายกับกลุ่มหน่วยงานอื่นๆ แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนและเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ภูมิปัญญาผ่านช่องทางสื่อต่างๆ

2.5 การร่วมมือกันระหว่างภาครัฐและเอกชน ควรทำงานร่วมมือกันเป็นภาคีเครือข่ายแบบบูรณาการเชื่อมโยงกัน ร่วมกันส่งเสริมและสนับสนุนให้โครงการ/แผนงาน/กิจกรรมดำเนินการต่อไป และมีวิสัยทัศน์คิดใหม่ ทำใหม่ เพื่อชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองได้ตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง สอดคล้องกับงานวิจัยของนิสาพร วัฒนศัพท์ (2542, หน้า 141-144) ปัจจัยการสืบสานที่สำคัญคือ การสร้างความร่วมมือระหว่างช่าง วัด และชุมชนให้มีการสืบสานงานโรงหม และปัจจัยที่ส่งเสริมสำคัญอีกปัจจัยหนึ่ง คือ การจัดเก็บโรงหมไว้ให้ลูกหลานได้ศึกษา

ข้อเสนอแนะ

ผู้วิจัย มีข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย เชิงวิชาการ และการวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

หน่วยงานภาครัฐที่ส่งเสริมและสนับสนุนการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน ได้แก่ สำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอ สำนักงานเกษตรอำเภอ สำนักงานอุตสาหกรรมจังหวัด

สำนักงานพาณิชย์จังหวัด และสถาบันการศึกษา ผลการวิจัยสามารถนำไปพิจารณาเป็นยุทธศาสตร์การพัฒนาในหน่วยงานของตนเอง ในการจัดโครงการ/แผนงาน/กิจกรรมของชุมชนต่อไป

2. ข้อเสนอแนะเชิงวิชาการ

ผลจากการดำเนินการวิจัยในครั้งนี้ เป็นองค์ความรู้แนวทางในการพัฒนาการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นการตีมีดในชุมชนได้ หน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมและพัฒนาชุมชนหรือชุมชนที่ต้องการนำแนวทางไปพัฒนา ควรพิจารณาถึงความเหมาะสมกับบริบทของชุมชนตนเอง เป็นสำคัญ

3. ข้อเสนอแนะการวิจัยครั้งต่อไป

3.1 ควรศึกษาวิจัยในประเด็น ปัจจัยแห่งความสำเร็จการจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มตีมีดผู้การพึ่งตนเอง

3.2 การจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มตีมีดตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง

3.3 การจัดการวิสาหกิจชุมชนกลุ่มตีมีด สู่ความเข้มแข็งและยั่งยืน

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

หนังสือทั่วไป

- กมลทิพย์ คงประเสริฐอมร ,วรศักดิ์ พ่วงเจริญ, วันเพ็ญ เจริญตระกูลปิติ และคณะ. (2551).คู่มือการจัดการกระบวนการเรียนรู้ รายวิชาทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมชุมชน. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- กระทรวงศึกษาธิการ.(2539). **สรุปผลการประชุมสัมมนาเรื่อง ภูมิปัญญาท้องถิ่นกับหลักสูตรที่พึงประสงค์.** กรุงเทพฯ :โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, กระทรวงศึกษาธิการ.
- กรมลด ท่องธรรมชาติและคนอื่น ๆ. วิชัยภูโยธิน(บรรณาธิการ). (2546). **หน้าที่พลเมืองวัฒนธรรมและการดำเนินชีวิตในสังคม.** กรุงเทพฯ : อักษรการพิมพ์.
- โกมล แพรทอง. (2547). **ชุมชนกับสิ่งแวดล้อม.ในเอกสารการสอนชุดวิชาพื้นฐานความรู้สิ่งแวดล้อม.** นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- คณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2545). **การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการศึกษาในสถานศึกษา.** กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- _____. (2547). **พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติพ.ศ. 2547.** กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว.
- คณะกรรมการพัฒนาชุมชนแสนเมือง.(2562). **แผนพัฒนาชุมชนแสนเมือง, นครราชสีมา :** (เอกสารอัดสำเนา).
- จารุวรรณ ธรรมวัต. (2543). **ภูมิปัญญาอีสาน.** พิมพ์ครั้งที่ 3. อุบลราชธานี: ศิริธรรมออฟเซ็ท.
- เจตนา นาควัชระ. (2543). **“อุดมศึกษาในกระแสของความเปลี่ยนแปลง.”**วารสารอักษรศาสตร์ 22, 2 (ธันวาคม-พฤษภาคม): 30-38.
- เจริญ ตระกูลปิติ และคณะ.(2551).
- ฉลาดชาย รมิตานนท์. (2536). **ป่าชุมชนในประเทศไทย: แนวทางการพัฒนาเล่ม 2 : ป่าชุมชนภาคเหนือ: ศักยภาพขององค์กรชาวบ้านในการจัดการป่าชุมชน.** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สถาบันชุมชนท้องถิ่นพัฒนา.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). **วัฒนธรรมไทยกับขบวนการเปลี่ยนแปลงทางสังคม.** กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ชลทิพย์ เอี่ยมสำอางค์ และวิศน์ ศิลตระกูล. (2533). **ภูมิปัญญาชาวบ้าน เทคโนโลยีพื้นบ้านและแหล่งวิทยาการในชุมชน.** เอกสารการสอน, นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- ทรงจิต พูลลาภ. (2544). **ศักยภาพและสถานภาพของภูมิปัญญาไทย: ภูมิปัญญาไทย เพื่อสืบสานการพัฒนาชุมชนให้เข้มแข็งและยั่งยืน.** กรุงเทพฯ: เนติกุลการพิมพ์.
- ทวีทอง หงษ์วิวัฒน์. (2527). **การมีส่วนร่วมของประชาชนในการพัฒนา.** กรุงเทพฯ: ศูนย์ศึกษานโยบายสาธารณสุข มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เทิดชาย ช่วยบำรุง. (2554). **ภูมิปัญญาเพื่อการพัฒนาท้องถิ่นเชิงสร้างสรรค์.** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.
- ธวัช ปุณโณทก. (2531). **“ภูมิปัญญาชาวบ้านอีสาน: ทัศนะของอาจารย์ปรีชา พิณทอง.”**
ในทิศทางของหมู่บ้าน, 40-41. เสรี พงศ์พิศ, บรรณาธิการ. กรุงเทพฯ : หมู่บ้าน.
- ประคอง นิมมานเหมินท์. (2538). **ภูมิปัญญาไทยในวิถีชีวิตไทย.** ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องภูมิปัญญาไทยในภาษาและวรรณคดี. กรุงเทพฯ: สำนักงานส่งเสริมเอกลักษณ์ของชาติและมหาวิทยาลัยสยาม.
- ประเวศ วะสี. (2533). **การสร้างสรรค์ภูมิปัญญาไทยเพื่อการพัฒนา.** ในการสัมมนาทางวิชาการเนื่องในงานวัฒนธรรมพื้นบ้านไทย 33 เรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- _____. (2536). **“การศึกษาของชาติกับภูมิปัญญาท้องถิ่น.”** ในภูมิปัญญาชาวบ้านกับการพัฒนาชนบท. พิมพ์ครั้งที่ 2.
- _____. (2547). **การพัฒนาต้องเอาวัฒนธรรมเป็นตัวตั้ง (จุดสาร).** พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : กองทุนส่งเสริมงานวัฒนธรรม สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงวัฒนธรรม.
- ปุ่น คงเกียรติเจริญ. (2533). **บรรจุกณฑ์สำหรับสินค้าหัตถกรรม.** อุตสาหกรรมสาร, 20(2), 10-11.
- พรสวรรค์ สุวณฺศศิริย์. (2553). **ภูมิปัญญาไทย: คุณค่า การพัฒนา และการสืบทอด.** เลข: มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2539). **การพัฒนาที่ยั่งยืน.** กรุงเทพฯ : มูลนิธิพุทธธรรม.
- _____. (2541). **หยาดเพชร หยาดธรรม ภูมิปัญญาเพื่อการศึกษา.** กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พาลาภ สิงหเสนี. (2545). **การมีส่วนร่วมเพื่อคุณภาพชีวิตของชุมชนและการพัฒนาที่ยั่งยืน: กรณีศึกษาการแก้ปัญหาสารพิษในนิคมอุตสาหกรรมมาบตาพุด.** กรุงเทพฯ: สถาบันพระปกเกล้า.

- พินิจ ลาภานานนท์. (2528). พระสงฆ์ในชนบทภาคอีสานกับการพัฒนาตามหลักการพึ่งตนเอง.
กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ไพรัตน์ เตชะรินทร์. (2527). กลวิธีแนวทางวิธีการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน
ในการพัฒนาชุมชน: การมีส่วนร่วมในการพัฒนา. กรุงเทพฯ: ศักดิ์โสภณาการพิมพ์.
มาลา ปลั่งกลาง.(2562). สัมภาษณ์.บ้านแสนเมือง ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา.
ยศ สันตสมบัติ. (2542). ความหลากหลายทางชีวภาพและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน.
เชียงใหม่: มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ยิ่งยง เทาประเสริฐ. (2542). เครื่องข่ายชุมชนวิทยาการราชภัฏด้านภูมิปัญญาท้องถิ่น. เชียงราย:
ศูนย์วิจัยและพัฒนากาพย์พื้นที่บ้าน สถาบันราชภัฏเชียงราย.
- วรรณ วิบูลย์สวัสดิ์ แอนเดอร์สัน. (2520). ศิลปหัตถกรรมพื้นถิ่น. วารสารโบราณคดี, 7(2), 34.
- วิบูลย์ ลีสุวรรณ. (2538). ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: ต้นอ้อ แกรมมี.
- วิมล จิโรจพันธ์, ประจิต สุกณะพัฒน์ และอุดม เขยกิจวงศ์. (2548). วิถีไทย. กรุงเทพฯ: บริษัทอัลฟา
มิเลเนียม จำกัด.
- ศรีศักร วัลลิโภดม. (2535). การอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมและการสร้างสรรค์สิ่งใหม่ท่ามกลาง
กระแสการเปลี่ยนแปลง. ในการสัมมนาทางวิชาการเรื่องการพัฒนาการทางวัฒนธรรม:
กรณีทักษิณ. กรุงเทพฯ: สำนักวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร. (2548). ภูมิปัญญากับการสร้างพลังชุมชน /ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร
(องค์การมหาชน). กรุงเทพฯ: ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร.
- สันติสุข กฤดากร. (2541). การศึกษาการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน
อำเภอหลังสวน จังหวัดชุมพร. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยศิลปากร.
- สายทิพย์ สุคติพันธ์. (2534). อุดมการณ์พัฒนากับการสาธารณสุขมูลฐานในประเทศไทย
ในปัญหาผู้นำกับการกำหนดนโยบายแห่งชาติ. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- สามารถ จันทร์สุรย์.(2554).องค์ความรู้ภูมิปัญญาไทย.พิมพ์ครั้งที่ 4. กรุงเทพฯ: เจริญวิทย์การพิมพ์.
- เสน่ห์ จามริก. (2531). ทิศทางหมู่บ้านไทย. กรุงเทพมหานคร: หมู่บ้าน.
- เสรี พงศ์พิศ. (2529). คีนสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพฯ: เทียนวรรณ.
- _____. (2536). คีนสู่รากเหง้า ทางเลือกและทัศนวิจารณ์ว่าด้วยเรื่องภูมิปัญญาชาวบ้าน.
กรุงเทพฯ : เทียนวรรณ.
- _____. (2553). ร้อยคำที่ควรรู้. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.

- _____. (2555). รั้อยคำที่ควรรู้ ฉบับปรับปรุงใหม่ เพิ่มอีกกว่า 100 คำ. กรุงเทพฯ : เจริญวิทย์การพิมพ์.
- สมชัย พัวพันพัฒนา. (2531). การพัฒนาศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน. เชียงราย: วิทยาลัยครูเชียงราย.
- สมชาย ลักขานุรักษ์.(2545). ภูมิปัญญาไทยจังหวัดนครปฐม. กรุงเทพฯ: สถาบันราชภัฏนครปฐม.
- สุชาติ สุขนา.[ม.ป.ป.]. เอกสารประกอบรายวิชา ศิลปะไทย 1. [ม.ป.ท.] : (เอกสารอัดสำเนา).
- สุพัตรา สุภาพ. (2536). สังคมวิทยา. พิมพ์ครั้งที่ 6. กรุงเทพฯ: ไทยวัฒนาพานิช.
- สุมาลี สังข์ศรี. (2548). รายงานการสังเคราะห์องค์ความรู้เรื่อง การพัฒนาชุมชนเมืองแห่งการเรียนรู้ สำหรับสังคมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงาน.
- สุรเชษฐ เวชชพิทักษ์. (2534). ภูมิปัญญาชาวบ้านกับการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมและการพัฒนา ชนบท. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ. (2542). พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542. กรุงเทพฯ: สำนักงานพิมพ์ลักษณ์.
- สำนักงานเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์. (2561). แผนพัฒนาเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์ ประจำปีพ.ศ. 2562. (เอกสารอัดสำเนา).
- สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดนครราชสีมา.(2562). รายงานคุณภาพชีวิตประชาชนจังหวัด นครราชสีมา จากข้อมูลความจำเป็นพื้นฐาน(จปฐ.) ปี 2562. นครราชสีมา : [ม.ป.พ.].
- อकिन ระพีพัฒน์. (2527). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการพัฒนาชนบทในสภาพสังคมและ วัฒนธรรมไทย. ในรายงานการประชุมเรื่อง การมีส่วนร่วมของชุมชน: นโยบาย และกลวิธี (หน้า 100-114). นครปฐม: โรงแรมสวนสามพราน.
- อนุชาติ และอรทัย พวงสาลี. (2541). การพัฒนาเครื่องชี้วัดคุณภาพชีวิตและสังคมไทยกับขบวนการ เปลี่ยนแปลงสังคม. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- อานันท์ กาญจนพันธ์. (2538). วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์. กรุงเทพฯ : สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ.
- เอกวิทย์ ฌ ถलग. (2539). ภาพรวมภูมิปัญญาไทย. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์พริ้นติ้ง.
- _____. (2542). ภูมิปัญญาภาคกลาง. กรุงเทพมหานคร: มูลนิธิภูมิปัญญา.
- _____. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านสี่ภูมิภาค: วิถีชีวิตและกระบวนการเรียนรู้ของชาวบ้านไทย. นนทบุรี: มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- _____. (2544). ภูมิปัญญาล้านนา. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ: อมรินทร์.
- อัจฉรา ภาณุวัฒน์. (2549). เอกสารคำสอนรายวิชาท้องถิ่นศึกษา. สุรินทร์: สำนักพิมพ์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุรินทร์.

เอี่ยม ทองดี. (2542). “มรดกธรรมชาติกับภูมิปัญญาพื้นบ้าน.” ภาษาและวัฒนธรรม 17, 2
(กรกฎาคม- ธันวาคม): 15-24

หนังสืออิเล็กทรอนิกส์

ไทย์ ต่าบ ล.(2556). มีดโอทอป. ค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2563, จาก
<https://www.thaitambon.com/product/1310311747>.

มติชนออนไลน์.(2560). โคราช” สืบสานอาชีพ “ตีมีด” เก่าแก่กว่า 100 ปี สร้างรายได้สู่ชุมชน
กว่าปีละ 20 ล้านบาท. ค้นเมื่อ 10 ธันวาคม 2563, จาก
https://www.matichon.co.th/region/news_746742.

มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์. [ม.ป.ป.]. ภูมิปัญญาชาวบ้าน. ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2556, ค้นเมื่อ
จาก <http://www.learners.in.th/blogs/posts/503134>.

วิกิพีเดีย สารานุกรมเสรี.(2560). มีด. ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2561, จาก
<https://th.wikipedia.org/wiki/>

ศิริวัฒน์ นารีเลิศ. (2554). วิวัฒนาการของศิลปะไทย. ค้นเมื่อ 12 มีนาคม 2561, จาก
http://www.baanjommyut.com/library_2/extension-3/evolution_of_thai_art/18.html.

Koi La Zy.(2557). มีดอรัญญิกที่คมที่สุดในจังหวัดพระนครศรีอยุธยา. ค้นเมื่อ 13 มีนาคม 2561,
จาก <https://travel.mthai.com>

วิทยานิพนธ์/ การค้นคว้าอิสระ/รายงานการวิจัย

จิรณี สีนรุท. (2543). วิถีชีวิตและภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวสวนลองกอง. วิทยานิพนธ์
ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.

รัชพร ฤกษ์ฉาย.(2559). การวิเคราะห์คุณค่าและการดำรงอยู่ของภูมิปัญญาการทำมีด กรณีศึกษา
หมู่บ้านอรัญญิก อำเภอนครหลวง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชาพัฒนาศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยศิลปากร, ว าร ส าร
ศิลปากรศึกษาศาสตรวิจัย ปีที่ 8 ฉบับที่ 2 (กรกฎาคม-ธันวาคม 2559).

นิสาพร วัฒนศัพท์. (2541). วัตกับการดำรงอยู่ของของงานศิลปหัตถกรรมพื้นเมือง. วิทยานิพนธ์
ปริญญาสังคมศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.

เดโช แสนภักดี. (2546). ปัจจัยที่ส่งผลต่อการมีส่วนร่วมในโครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์
ของสมาชิกกลุ่มอาชีพ จังหวัดขอนแก่น. กรุงเทพฯ: มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ตระกูลพันธ์ พัทธเมธา.(2559). ผลิตภัณฑ์หัตถกรรมกับการพัฒนาสู่สินค้าหนึ่งตำบล
หนึ่งผลิตภัณฑ์. รายงานการวิจัย คณะศิลปกรรมและสถาปัตยกรรมศาสตร์

มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา, วารสารมหาวิทยาลัยศิลปากร ฉบับภาษาไทย ปีที่ 36(1) : 67-80, 2559.

- ทวีป ศิริรัศมิ และพรพิมล เตรียมวัง. (2549). การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นในการผลิตของที่ระลึกในจังหวัดนครปฐมและจังหวัดใกล้เคียง. เชียงใหม่: รายงานการวิจัย มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ลำปาง. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยราชภัฏวชิรเวศน์ลำปาง.
- พระมหาวิระยุทธ ประสาทนอก. (2551). การอนุรักษ์ และการสืบทอดภูมิปัญญาการผลิตบาตรของชุมชนบ้านบาตร เพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชน. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม
- มธุรส ปราปไพรี. (2543). ศักยภาพของชุมชนในการจัดการแหล่งท่องเที่ยว: กรณีชุมชนไทยทรงดำ บ้านเขาย้อย ตำบลเขาย้อย อำเภอเขาย้อย จังหวัดเพชรบุรี. การค้นคว้าแบบอิสระ ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- รัตน์ลาคี โบสุวรรณ และวิศาล บุญประกอบ.(2553). การพัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์มีดและเพิ่มช่องทางการจำหน่ายด้วยวิธี E-commerce : ชุมชนบ้านใหม่. รายงานการวิจัยคณะวิทยาการจัดการ มหาวิทยาลัยราชภัฏเพชรบูรณ์.
- วาราลี นิลนนท์. (2553). การตีเหล็ก: แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน. ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยมหาสารคาม.
- ศิรินทิพย์ ผูกพันธุ์. (2548). การสืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านหัตถกรรมด้านผ้าตีนจก. วิทยานิพนธ์ ปรินญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ศักดิ์ชัย เกียรติจินดา. (2542). “ภูมิปัญญาชุมชน ยาชุดพิเศษในการพัฒนา.” วารสารวัฒนธรรมไทย 36, 9 (มิถุนายน): 2-4.
- สมจิต พรหมเทพ. (2543). รายงานการวิจัยเรื่องการใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านของประชาชนชนบท. เชียงใหม่: คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- สมยศ สุขเจริญ.(2538). ผลิตภัณฑ์มีดอรัญญิก : ความเป็นอยู่ เป็นมา และเป็นไป. วิทยานิพนธ์ ปรินญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- อรวรรณ พันธุ์เนตร. (2541). การประเมินความต้องการมีส่วนร่วมและความต้องการพัฒนาการท่องเที่ยวของประชาชน กรณีบ้านหาดไคร้ ตำบลเวียง อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย. วิทยานิพนธ์ ปรินญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

- อำนาจ หาญไฟฟ้า.(2538). เทคโนโลยีการผลิตมีดอรัญญิก : ความเป็นอยู่ เป็นมา และเป็นไป.
วิทยานิพนธ์ปริญญาพัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิต
พัฒนบริหารศาสตร์.
- อังกุล สมคะเนย์.(2535). สภาพและปัญหาการนำภูมิปัญญาชาวบ้านมาพัฒนาหลักสูตรในโรงเรียน
ประถมศึกษา สังกัดสำนักงานประถมศึกษา จังหวัดอุบลราชธานี. วิทยานิพนธ์ปริญญา
ครุศาสตรมหาบัณฑิต บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

ภาคผนวก

ภาคผนวก ก.

แบบสังเกตการวิจัยเรื่อง

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด : กรณีศึกษา

ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อผู้สังเกต.....สถานที่สังเกต.....

วัน เวลา ที่สังเกต.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ถูกสังเกตการณ์

1. ชื่อผู้ถูกสังเกตการณ์.....
2. เพศ.....
3. อายุ.....
4. การศึกษา.....
5. อาชีพหลัก / อาชีพรอง.....

ส่วนที่ 2 ประเด็นการสังเกต

1. สภาพบริบทพื้นที่.....
2. ร้านค้าจำหน่ายมิด.....
3. ขั้นตอนการทำมิด.....
4. วัสดุอุปกรณ์ในการทำมิด.....
5. ประชาชนทั่วไปที่มาซื้อมิด.....
6. พ่อค้าที่มารับซื้อมิด.....

ภาคผนวก ข.

แบบสัมภาษณ์

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด : กรณีศึกษา

ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....สถานที่สัมภาษณ์.....

วัน เวลา ที่สัมภาษณ์.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ให้สัมภาษณ์

1. ชื่อผู้ให้สัมภาษณ์.....
2. เพศ.....
3. อายุ.....
4. การศึกษา.....
5. อาชีพหลัก / อาชีพรอง.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลประเด็นการสัมภาษณ์

1. วัตถุประสงค์ข้อที่ 1 ศึกษาบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น
ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และการบริหารจัดการกลุ่มตีมิด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัด
นครราชสีมา

- 1.1 บริบทชุมชน ดังนี้
 - 1) ความเป็นมาของชุมชน เป็นอย่างไร.....
 - 2) วิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชุมชน เป็นอย่างไร.....
 - 3) สภาพแวดล้อมของชุมชน เป็นอย่างไร.....
 - 4) การประกอบอาชีพของชุมชน เป็นอย่างไร.....
- 1.2 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ดังนี้
 - 1) ความเป็นมาของการตีมิดตำบลบ้านโพธิ์.....
 - 2) การตีมิดได้รับการสืบทอดมาจากใคร.....
 - 3) การตีมิดในอดีตและปัจจุบัน เป็นอย่างไร.....

4) การรวมกลุ่มตีมีด เป็นอย่างไร.....

5) การจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน เป็นอย่างไร.....

1.3 ศักยภาพของกลุ่ม ดังนี้

1) วิเคราะห์ SWOT จุดเด่น จุดด้อย โอกาส และอุปสรรคกลุ่มตีมีด เป็นอย่างไร

2) ความคิดเชิงสร้างสรรค์การตีมีดของกลุ่ม เป็นอย่างไร.....

3) ความสำเร็จของกลุ่มตีมีด เป็นอย่างไร.....

4) การเป็นที่ยอมรับของชุมชนของกลุ่ม เป็นอย่างไร.....

5) ศักยภาพของกลุ่มด้านร่างกาย เป็นอย่างไร.....

6) ศักยภาพของกลุ่มด้านจิตใจ เป็นอย่างไร.....

7) ศักยภาพของกลุ่มด้านสติปัญญา เป็นอย่างไร.....

1.4 การบริหารจัดการ ดังนี้

1) ด้านบุคลากร มีการบริหารจัดการเป็นอย่างไร.....

2) ด้านการเงิน มีการบริหารจัดการเป็นอย่างไร.....

3) ด้านวัสดุและอุปกรณ์ มีการบริหารจัดการเป็นอย่างไร.....

4) ด้านการผลิต มีการบริหารจัดการเป็นอย่างไร.....

5) ด้านการตลาด มีการบริหารจัดการเป็นอย่างไร.....

6) ด้านการมีส่วนร่วมและภาคีเครือข่าย มีการบริหารจัดการเป็นอย่างไร.....

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมีด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

2.1 การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวทางเป็นอย่างไร.....

2.2 สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย มีแนวทางเป็นอย่างไร.....

2.3 สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวทางเป็นอย่างไร.....

2.4 สนับสนุนจัดทำหลักสูตรทางการศึกษา มีแนวทางเป็นอย่างไร.....

2.5 การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน มีแนวทางเป็นอย่างไร.....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

.....

ภาคผนวก ก.

ประเด็นการสนทนากลุ่ม

การดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมิด : กรณีศึกษา

ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

สถานที่สนทนากลุ่ม.....วัน เวลา ที่สนทนากลุ่ม.....

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปผู้ร่วมสนทนากลุ่ม

1. ชื่อผู้ให้การสนทนากลุ่ม.....
2. เพศ.....
3. อายุ.....
4. การศึกษา.....
5. อาชีพหลัก / อาชีพรอง.....

ส่วนที่ 2 ข้อมูลประเด็นการสนทนากลุ่ม

1. ศึกษาบริบทชุมชน ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่น ศักยภาพของกลุ่ม ผลงาน และ การบริหารจัดการกลุ่มตีมิด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา
 - 1.1 บริบทชุมชน เป็นอย่างไร
 - 1.2 ความเป็นมาของภูมิปัญญาท้องถิ่นตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เป็นอย่างไร
 - 1.3 ศักยภาพของกลุ่ม เป็นอย่างไร
 - 1.4 ผลงาน และรางวัลที่ได้รับ มีอะไรบ้าง
 - 1.5 ศักยภาพของกลุ่ม ด้านร่างกาย/จิตใจ/สติปัญญา เป็นอย่างไร
 - 1.6 การบริหารจัดการกลุ่มตีมิด ด้านบุคลากร การเงิน วัสดุอุปกรณ์ การผลิต และการตลาด เป็นอย่างไร

2. วัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ศึกษาแนวทางการดำรงภูมิปัญญาท้องถิ่นกลุ่มตีมืด ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

- 2.1 การรวบรวมข้อมูลภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวทางเป็นอย่างไร.....
- 2.2 สนับสนุนให้มีการค้นคว้าและวิจัย มีแนวทางเป็นอย่างไร.....
- 2.3 สนับสนุนให้มีการถ่ายทอดและเผยแพร่ภูมิปัญญาท้องถิ่น มีแนวทางเป็นอย่างไร.....
- 2.4 สนับสนุนจัดทำหลักสูตรทางการศึกษา มีแนวทางเป็นอย่างไร.....
- 2.5 การร่วมมือกันระหว่างหน่วยงานของรัฐและเอกชน มีแนวทางเป็นอย่างไร.....

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะเพิ่มเติม

ภาพผนวก ง.
สำเนาเอกสารสำคัญ

หนังสือสำคัญแสดงการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

หนังสือสำคัญฉบับนี้ให้ไว้แก่
วิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์
ที่ตั้ง : เลขที่ 73 หมู่ที่ 7 ตำบลบ้านโพธิ์
อำเภอเมืองนครราชสีมา จังหวัดนครราชสีมา รหัสไปรษณีย์ 30000
โทรศัพท์: 0-4420-6034 โทรสาร: E-mail address :
เพื่อเป็นหลักฐานว่า ได้รับการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน
ตามพระราชบัญญัติส่งเสริมวิสาหกิจชุมชน พ.ศ. 2548 เรียบร้อยแล้ว
รหัสทะเบียน 4-30-01-15/1-0003
ให้ไว้ ณ วันที่ 7 เดือนกันยายน พุทธศักราช 2550
ลงชื่อ.....นายทะเบียน
(.....)
เกษตรอำเภอ
สำนักงาน เกษตรอำเภอเมืองนครราชสีมา
จังหวัดนครราชสีมา

หมายเหตุ:

- (1) วิสาหกิจชุมชน และเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน ต้องแจ้งความประสงค์ที่จะดำเนินการต่อไปภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันสิ้นปีปฏิทินทุกปี หากไม่แจ้งเป็นเวลา 2 ปีติดต่อกัน อาจถูกถอนชื่อออกจากทะเบียน
- (2) การเลิกกิจการ จักต้องแจ้งให้นายทะเบียนทราบภายใน 30 วัน นับตั้งแต่วันที่ประสงค์จะเลิกกิจการ

ภาพที่ 1 สำเนาเอกสารการจดทะเบียนวิสาหกิจชุมชน

เลขที่ นม. 345

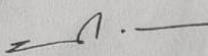
ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา
ถนนมหาไชย นม 30000

**หนังสืออนุญาตให้ใช้เครื่องหมาย
ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์มาตรฐานจังหวัดนครราชสีมา**

หนังสือฉบับนี้ให้ไว้เพื่อรับรองว่า ศูนย์สาธิตการตลาดตำบลบ้านโพธิ์ โดย นางมณฑา ปลั่งกลาง ประธานกลุ่มองค์กรสตรีตำบลบ้านโพธิ์ มีสถานประกอบการผลิตสินค้าและบริการขั้นสุดท้ายตั้งอยู่ในเขตจังหวัดนครราชสีมา ตั้งอยู่บ้านเลขที่ - หมู่ที่ 8 ถนนมิตรภาพพนมวัน ตำบลบ้านโพธิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา 30000 ได้รับอนุญาตจากจังหวัดนครราชสีมาให้นำเครื่องหมาย “ตราสัญลักษณ์ผลิตภัณฑ์มาตรฐานจังหวัดนครราชสีมา” (NAKHONRATCHASIMA BRAND) ไปใช้กับสินค้าและบริการของตนที่ทำการผลิตขั้นสุดท้ายในเขตจังหวัดนครราชสีมา เพื่อแสดงว่าเป็นสินค้าและบริการที่มีแหล่งผลิตในจังหวัดนครราชสีมาและมีคุณภาพเป็นที่ยอมรับ ได้แก่ มีด ออบ เสียม ค้อน เดียว ผ้าห่มนวม หมอนหนุนศีรษะ หมอนอิง ภาชนะ

ทั้งนี้ ตั้งแต่วันที่ 4 มีนาคม 2553 เป็นต้นไป

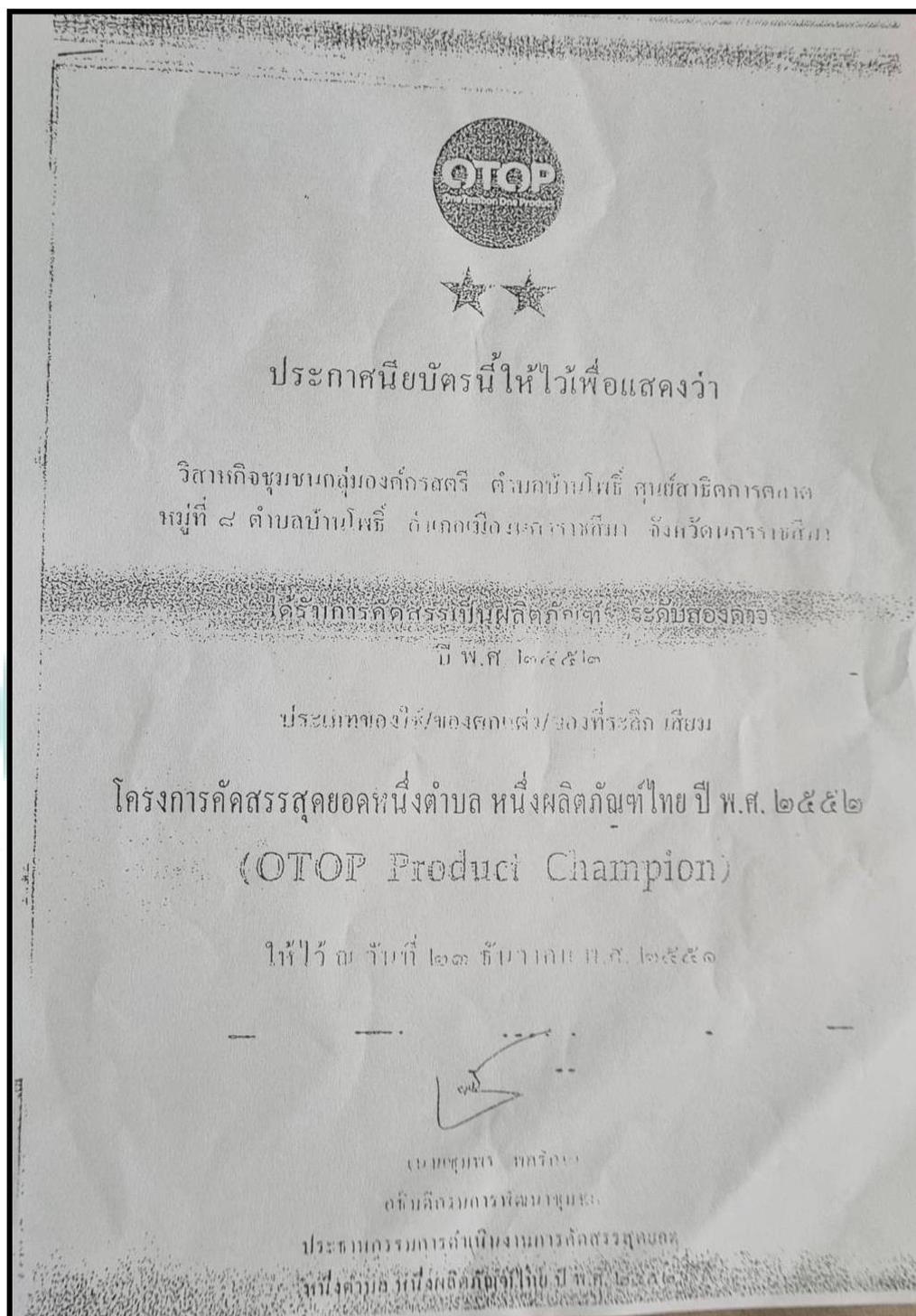
ให้ไว้ ณ วันที่ 4 มีนาคม พ.ศ. 2553

 (นายประจักษ์ สุวรรณภักดี)
 ผู้ว่าราชการจังหวัดนครราชสีมา

 ผลิตภัณฑ์มาตรฐานนครราชสีมา
 NAKHON RATCHASIMA BRAND

หมายเหตุ สีที่ใช้กับเครื่องหมายให้ใช้
สีแดงและสีน้ำเงินตามแบบ

ภาพที่ 3 ตำนานเอกสารผลิตภัณฑ์มาตรฐานจังหวัดนครราชสีมา

ภาพที่ 4 สำเนาประกาศนียบัตร OTOP ระดับสองดาว

ภาพที่ 5 สำเนาประกาศนียบัตร OTOP ระดับสี่ดาว

ภาคผนวก จ.
ภาพประกอบการวิจัย

ภาพที่ 6 สัมภาษณ์นางมาลา ปลั่งกลาง (ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีฯ)

ภาพที่ 7 สัมภาษณ์นางมาลา ปลั่งกลาง (ประธานวิสาหกิจชุมชนกลุ่มองค์กรสตรีฯ)

ภาพที่ 8 สัมภาษณ์ช่างตีมีด

ภาพที่ 9 สัมภาษณ์ช่างตีมีด

ภาพที่ 10 สัมภาษณ์และถ่ายภาพช่างตีมีด

ภาพที่ 11 สัมภาษณ์และถ่ายภาพช่างตีมีด

ภาพที่ 12 สัมภาษณ์ช่างตีมีด

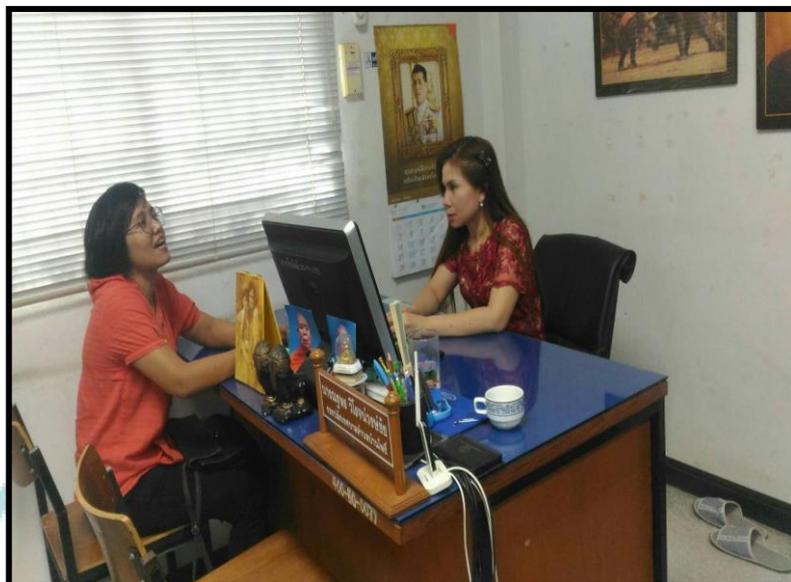
ภาพที่ 13 โรงงานตีมีดในชุมชน

ภาพที่ 14 สัมภาษณ์เจ้าของร้านธานีมีดโคราช

ภาพที่ 15 สัมภาษณ์พ่อค้าที่มารับซื้อมีด

ภาพที่ 16 สัมภาษณ์นางณัฐพร วิโรจน์วงษ์ชัย (รองปลัดเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์)

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ-นามสกุล นางพิมพัลัญช์ พัฒนอรรถกร
วันเดือนปีเกิด 3 เมษายน 2516
ที่อยู่ 101 หมู่ 8 ตำบลช้างทอง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ
 จังหวัดนครราชสีมา
เบอร์โทรศัพท์ 062-1599291
อีเมล pimwalan.pk@hotmail.com
สถานที่ทำงาน สำนักงานส่งเสริมการปกครองท้องถิ่นจังหวัดนครราชสีมา
 ศาลากลางจังหวัดนครราชสีมา
ประวัติการศึกษา ปริญญาตรี หลักสูตรการบริหารธุรกิจ สาขาวิชา การบัญชี
 มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา ปีที่สำเร็จ 2551

